

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

CAN DÜNDAR RIDVAN AKAR

BELGESEL KİTAPLAR

KARA OĞLAN

DVD
HEDİYELİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

can
belgesel

Bülent Ecevit'i nasıl hatırlıyoruz bugün?

Solu iktidara taşıyan dürüst siyasetçi, devletin güvenilir çınarı, politikaya zarafet ve tevazu katan şair olarak mı?

Yoksa solun birliğini engelleyen inatçı, kuşkucu, yalnız lider diye mi?

Acaba kaç kişi bir dönem dağlara taşlara adı yazılan "Karaoğlan" efsanesini biliyor?

Tabandan zirveye çıkışın, zirveden cezaevine düşüşün, cezaevinden yeniden zirveye tırmanışın ve son olarak da sandıkta unutulup gidişin nedenleri sorgulanıyor mu?

Türkiye, son elli yılına damgasını vuran bir lideri, bir cumhuriyet aydınını, ülkenin en kritik günlerinin kapta-nını nasıl anımsıyor?

Rıdvan Akar ile Can Dünder'in ortak çalışmasının bu yeni baskısında, beş bölümlük *Karaoğlan* belgeselinin yanı sıra, Ecevit'in kendi sesinden şiirlerini ve Türkiye siyasetinde bir dönemin kapanışı anlamına gelen cenaze törenini de bulacaksınız.

Kapak fotoğrafı: Ara Güler

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

🔗 canyayinlari.com 🐦 twitter.com/canyayinlari 📘 facebook.com/canyayinevi

CAN DÜNDAR - RIDVAN AKAR
KARAOĞLAN

© 2015, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır.

1-7. basım: İmge Yayınları (2006)

Can Yayınları'nda 1. basım: Ocak 2015, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Sırma Köksal

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak fotoğrafı: Ara Güler

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş Merkezi,

Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2467-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

CAN DÜNDAR - RIDVAN AKAR KARAOĞLAN

BELGESEL

CAN DÜNDAR, 16 Haziran 1961'de Ankara'da doğdu. 1982'de AÜ, SBF Basın Yayın Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. 1986'da İngiltere'de London School of Journalism'i bitirdi. 1988'de, ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde Siyaset Bilimi dalında yüksek lisansını tamamladı. 1996'da aynı bölümde doktora derecesi aldı. 1979'dan beri gazetecilik, belgesel yapımcılığı, TV programcılığı, 2013'ten beri de *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor. Kitapları: *Demirkırat* (M.A. Birand ve B. Çaplı'yla birlikte, 1991), *Sarı Zeybek* (1994), *12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi* (M.A. Birand ve B. Çaplı'yla birlikte, 1994), *Gölgedekiler* (1995), *Hayata ve Siyasete Dair* (1995), *Yağmurdan Sonra* (1996), *Ergenekon* (Celal Kazdağlı'yla birlikte, 1997), *Yârim Haziran* (1998), *Benim Gençliğim* (1999), *Köy Enstitüleri* (2000), *Nereye?* (2001), *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor: Salih Bozok'un Anıları* (2001), *Uzaklar* (2002), *Yükselen Bir Deniz* (2002), *Savaşta Ne Yaptın Baba?* (2003), *Bir Yaşam İksiri: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı* (2003), *Mustafa Kemal Aramızda* (Ülkem Özge Sevgiler'le birlikte, 2003), *Büyülü Fener* (2003), *Duvar* (Ege DüNDAR'la birlikte, 2003), *Yıldızlar* (2004), *Sedat Alp: İlk Türk Hititoloğun Yaşam Öyküsü* (Fatma Sevinç'le birlikte, 2004), *Kırmızı Bisiklet* (2005), *Nâzım* (2005), *İlk Durak-İETT* (Nebil Özgentürk'le birlikte, 2005), *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç I.* (2006), *Yüzyılın Aşkları* (2006), *Karaoğlan* (Rıdvan Akar'la birlikte, 2006), *İsmet Paşa* (Bülent Çaplı'yla birlikte, 2006), *Yakamdaki Yüzler* (2007), *Ecevit ve Gizli Arşivi* (Rıdvan Akar'la birlikte, 2008), *Ben Böyle Veda Etmeliyim: İsmail Cem* (2008), *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç II.* (2008), *Mustafa* (2009), *Anka Kuşu* (2009), *Lüsyen* (2010), *Canım Erdalım Sevgili Babacığım* (2011), *Aşka Veda* (2012), *Birand: Bir Ömür, Ardına Bakmadan* (2012), *Abim Deniz* (2014).

RİDVAN AKAR, 1961'de Zara'da doğdu. 1982'de Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'nü bitirdi. İÜ İktisat Fakültesi Maliye Bölümü'nde yüksek lisansını yaptı. Türk Haberler Ajansı'nda gazetecilik yaşamına adım attı. *Söz*, *Ekonomik Panorama*, *Tempo* dergilerinde ve *Milliyet* gazetesinde çalıştı. 32. Gün programıyla da televizyon dünyasına giren Akar, CNN Türk'te haber müdürlüğü yaptı, ayrıca aynı televizyon kanalında *Hayatın Tanığı* adlı belgesel programı ve *Habere Dair* adlı haber programını hazırlayıp sundu. *Madalyon / Cumhuriyet'in Yabancı Tanıkları* ve *12 Eylül / Türkiye'nin Miladı* belgesellerini (Mehmet Ali Birand ve Hikmet Bilâ'yla birlikte) hazırladı. Halen T24'te köşe yazarlığı yapıyor. Eserleri: *Varlık Vergisi / Tek Parti Döneminde Azınlık Karşısı Politika Örneği* (1992), *İstanbul'un Son Sürgünleri / 1964'te Rumların Sınırdışı Edilmesi* (Hülya Demir'le birlikte, 1994), *İşini Bilen Bir Memur: Engin Civan / Bir Prensesin Hisseli Hikâyesi* (Jale Özgentürk'le birlikte, 1995), *12 Eylül / Türkiye'nin Miladı* (Mehmet Ali Birand ve Hikmet Bilâ'yla birlikte, 1999), *Aşkale Yolcuları* (1999), *Lider Portrelerinde Türkiye* (2001), *Bir Irkçının İhaneti* (2002), *İ Poli ton Polem (İstanbul Kentler Kenti)* (2002), *Ecevit ve Gizli Arşivi* (Can DüNDAR'la birlikte, 2008), *Rıza GÜRAL'ın Tornası* (2011), *Benim Kale'm / Sadık Özgür'ün Yaşamöyküsü* (2011), *Beşiktaş'ın Dervisi Süleyman Seba* (2014).

İçindekiler

Yeni Baskıya Önsöz	11
Önsöz	13
Birinci Bölüm: “Bambaşka Düşleri Vardı”	17
İkinci Bölüm: “Bu Post Seni Uçuracak!”	49
Üçüncü Bölüm: Dağlara Adı Yazılan Adam	79
Dördüncü Bölüm: Çile Çiçeği	111
Beşinci Bölüm: Veda.....	141
Kaynakça.....	167

Yeni Baskıya Önsöz

Karaoğlan Belgeseli 2004 yazında yayınlanmış, kitabı 2006 yazında çıkmıştı. Yaklaşık on yıl sonra bu DVD-kitabı yeni baskıya hazırlarken acı bir gerçeği fark ettik:

Bize Bülent Ecevit'i anlatan tanıkların bir kısmını, geçen on yılda kaybetmiştik:

Erdal İnönü, Nilüfer Yalçın, Atilla Karaosmanoğlu, Orhan Tokatlı, Şerafettin Elçi, peşpeşe sonsuzluğa uğurlandılar.

2006 Kasım'ında ise, belgeselin kahramanı Bülent Ecevit göçtü bu dünyadan...

* * *

Platon, 2500 yıl önce yazdığı *Devlet*'te şöyle diyordu:

"Tanrı, aranızdan önder olarak yarattıklarının mayasına altın katmıştır. O yüzden bunlar baş tacı olurlar.

Nasıl genç tayları gürültü patırtı içinden geçirerek ürkek olup olmadıklarına bakarlarsa, biz de onları korkunç durumlarla karşılaştırmalı ya da tersine insanı peşinden sürükleyen zevkler içine salmalı, altını ateşle sınar gibi sınamalıyız. Bu denemelerden başarıyla çıkan önderliğe getirmeli, ömür boyu şanlı kılmalıyız. Öldükleri zaman da onlara anıtlar dikip en büyük armağanları sunmalıyız."

Tanım, Bülent Ecevit'e tıpatıp uyuyordu.

O da, genç tayların ananevi testinden geçmiş, korkunç durumların, kanlı savaşların harında sınanmıştı. Dünyevi zevklere sırt çevirip mücadelesine asılmasından mayasına altın katıldığı anlaşılınca da halkının baş tacı olmuştu.

Öldüğü zaman halk, ona şanına yaraşır bir cenaze töreni yaptı ve tevazuuna yaraşır sadelikte bir anıt dikti.

Yağmur ve izdiham altında, kilometrelerce eşinin cenaze aracını takip eden Rahşan Ecevit, onu –biraz da gönülsüzce- Devlet Mezarlığı'na defnetti, ama hep Oran'daki evlerinin bahçesine gömmeyi hayal ettiğini söyledi; ileride aile mezarlığına taşıyacağını ilan etti.

Ecevit'ten sonra, Ergenekon davasında, ölümünde Başkent Üniversitesi'nin ihmal ya da kastı olup olmadığı tartışması açıldığında, bu belgesel tanık kürsüsüne çıkarıldı. Belgeselin çekimleri sırasında Rahşan ve Bülent Ecevit'in Prof. Haberal'ın ismi üzerinde yaptıkları tartışma, çiftin ricası üzerine belgeselde ve kitapta yer almamıştı. Ancak Ecevit'in ölümünün ardından konunun gündeme gelmesiyle o eski tartışma yeniden açıldı; tutanaklar ortaya çıkarıldı, ham bantlar mahkemeye çağrıldı; şahitlik yaptı.

Belgeselin tarihsel tanıklığı bir kez daha ispatlandı.

* * *

Ölümünden yaklaşık on yıl sonra *Karaoğlan*'ı yeniden sizlerle buluştururken -son on yılda yaşadıklarımıza da bakarak- neyi kaybettiğimizin çok daha iyi anlaşılacağını düşünüyoruz.

Bülent Ecevit'i saygıyla anıyoruz.

Rıdvan Akar, Can Dündar

2015

Önsöz

Bülent ve Rahşan Ecevit çifti henüz aşklarının o en efsunlu döneminde, ilk yıllarında geleceğe ilişkin düşler kuruyorlardı. Onların düşünde ne zenginlik ne kariyer ne de şöhret vardı. Tevazu dolu bir yaşamda, kırlar içindeki bir evde Rahşan Ecevit resim yapacak, Bülent Ecevit de şiir yazacaktı. Ekmeklerini nasıl olsa kazanırlardı. Sanata adanmış bir yaşamda, bir lokma ve bir hırkayla yetineceklerdi. Biri profesör, diğeri milletvekili çocuğuydu. Cumhuriyet aydınlarının yüzünü Batı'ya dönmüş o elit ikliminde siyaseti küçümsüyor, memurluğu akıllarından bile geçirmiyorlardı.

Ancak siyaset bir girdap gibi onları kendine çekti. Memurlukta ise en üst makama kadar giden bir devlet adamlığı tecrübesi yaşandı. Bülent Ecevit 1954 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin Çankaya İlçe Teşkilatı'ndan içeriye girdiğinde, siyasete de ilk adımını atmıştı. Aradan elli yıl geçtikten sonra siyasi serüvenine noktayı koydu. Düşlerin yerini gerçekler, dingin bir yaşamın yerini siyasette başarı/başarısızlık, cezaevi/başbakanlık koltuğu, suikastlar/ölümler, hizipler/fraksiyonlarla örülü çelişkili bir tarih almıştı.

Bugün artık çok gecikmiş bir sorudan hareketle şöyle bir soyutlama yapsak, Ecevitler o düşlerini gerçekleştirseydi, Bülent Ecevit sadece bir şiir kitabına sığan o duyarlı, arı ve felsefi şiirleriyle, Rahşan Ecevit ise resimleriyle tanınısaydı, Türk sanatı ne kazanır, Türk siyaseti ne kaybederdi?

Bu muhasebe için artık çok geç. Ancak Bülent Ecevit olmasaydı, Türk siyasetinin "solu", demokrasinin bir neferi eksik kalabilirdi. İlkesinde demokrasi için çaba gösteren, oysa çevresindekiler için aynı hassasiyeti sergilemeyen bir devlet adamının boşluğu kolay kolay dolmayabilirdi.

Elli yıllık siyasi yaşamında Bülent Ecevit'le ilgili pek çok kitap yayımlandı. Pek çok makale, araştırma ve tez hazırlandı. Binlerce haber ve yorum yapıldı. Bu sürecin en önemli kilometre taşları arasında “gazeteci kitapları” türünün öncülerinden olan Kayhan Sağlamer'i bir kez daha anmalı. *Karaoğlan-Bir Ecevit Belgeseli* adlı beş bölümlük çalışmaya imza atan bizler, bu kitapta haleflerimizin çalışmalarından önemli ölçüde istifade ettik. Ancak bu kitabı diğerlerinden, dahası yayınlanan belgeselimizden de “farklı” kılmak, tarihe belgeler bırakmak ve demokrasinin kilometre taşlarının altını çizmek kaygımız vardı.

Bülent ve Rahşan Ecevit'le yaptığımız on iki saatlik söyleşi ve otuzun üzerinde tanıkla yaptığımız görüşmelerle bu kitabı zenginleştirmek ve bir “kaynak” yaratmak çabasıyla hareket ettik. Kitapta yayımlanan belgelerin çok önemli bir bölümü ilk kez gün yüzüne çıkıyor, kimi tarihî olayların perde arkası ilk kez aydınlanıyor.

Kitabın hazırlanmasında hiç kuşkusuz en önemli emek sahipleri Komedy ve Bir TV çalışanı ekip arkadaşlarımız oldu. Ayrıca görüşme taleplerimizi reddetmeyen tanıklara, belgeselin hazırlanma aşamasında destek veren Fikret Bilâ ve Mehmet Çetingüleç'e teşekkür ediyoruz. Kitapta yer alan hatalar hiç kuşkusuz yazarlara aittir.

Rıdvan Akar, Can Dündar

*İNSANOĞLU**

MADDE BİR

dünyaya gelmelidir

MADDE İKİ

sevmeli sevilmeli

dünyayı cennetin

kendisi bilmelidir

MADDE ÜÇ

yaşama sevgisinin

kökleri gönlünde

insanoğlu günün birinde

ölmelidir

dönmelidir dudaklarına

buruk bir elmanın tadı

(DÖRDÜNCÜ MADDE OKUNAMADI)

"Yasa", 1954

* Bülent Ecevit'in bu kitapta yer verilen şiirleri *Bir Şeyler Olacak Yann: Tüm Şiirler* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009) kitabından alınmıştır. (Y.N.)

*burada bitsin mi hikâye
başlasam mı yeniden her şeye*

*yine tanrı mı olsam
yaratsam mı kendimi
ateşle havayla suyla mı
yalnız eniyle boyuyla mı
neyle kursam*

*boş mu versem tanrılığı
bir başıma otursam
ne ateş ne hava ne su
ne en ne boy
ne Habil ne Kabil
ne soy*

ne ben ne tanrı

"Sonra", 1953

Birinci bölüm

“BAMBAŞKA DÜŞLERİ VARDI”

Tarih onu hangi yüzüyle anımsayacak? Solu iktidara taşıyan dürüst siyasetçi, devletin güvenilir çınarı, politikaya zarafet ve tevazu katan şair mi?

Yoksa solun birliğini engelleyen inatçı, kuşkucu, yalnız lider mi?

Demokrasinin kilometre taşlarında acaba kaç kişi dağlara taşlara yazılan Karaoğlan efsanesini anımsayacak?

Ve kaç siyasette zirveden cezaevine, cezaevinden yeniden zirveye yükselişin ve sonra sandıkta unutulup gidişin nedenlerini sorgulayacak?

Türkiye son elli yılına damgasını vuran bir lideri, bir cumhuriyet aydınını, ülkenin en kritik günlerinin kaptanını nasıl anımsayacak?

1925 yılının 28 Mayıs günü İstanbul'da Beşiktaş, Akaretler'de bir bebek dünyaya geldi. Prof. Dr. Mehmet Fahri Bey ile ressam Fatma Nazlı Hanım, biricik çocuklarının adını Mustafa Bülent koydular. Göbek adı "Mustafa"yı, dedesi din âlimi olan Mustafa Şükrü Bey'den almıştı. "Bülent" adı ise ailesinin temennisini yansıtıyordu. Adı gibi "yüksek, yüce ve ulu" olmasını dilemişlerdi.

1934 yılında Soyadı Kanunu çıkınca, Kurtuluş Savaşı yıllarında Kastamonu'da görev yapan Mehmet Fahri Bey, doğasının

Prof. Dr. Mehmet Fahri Bey, Fatma Nazlı Hanım ve Bülent.

dan çok etkilendiği Ecevit yöresini kütüğüne soyadı olarak kaydettirdi.

“Ecevit” soyadı kütükte kalmayacak, Türkiye siyaset tarihine kazınacaktı.

Mustafa Bülent sakın, uslu ve söz dinleyen bir çocuktü. Derslerine çalışıyor, sınıflarını “pekiyi”yle geçiyordu. Ama hocaların izlenimini yansıtan “hal ve gidiş” türü notları, silik kişiliği nedeniyle, “iyi”nin ötesine geçemiyordu.

Bülent Ecevit'in babası.

Bülent Ecevit'in annesi.

Babası Mehmet Fahri Bey, adli tıp hocasıydı. Ancak tek parti döneminin milletvekili olarak sivrilmişti. Bir dönem gazetecilik yapmış ve *Ulus* gazetesinde fıkraları yayımlanmıştı. Annesi Fatma Nazlı Hanım ise kendisini sanata ve resme adanmıştı. Mustafa Bülent'in yaşamı, bu ikisinin bir sentezi olacaktı.

Bülent Ecevit

Ben daha okuma yazma öğrenmeden önce şiir söylemeye başlamıştım. Ve onları anneme dikte ederdim, kendim yazıyı öğrenmediğim için henüz...

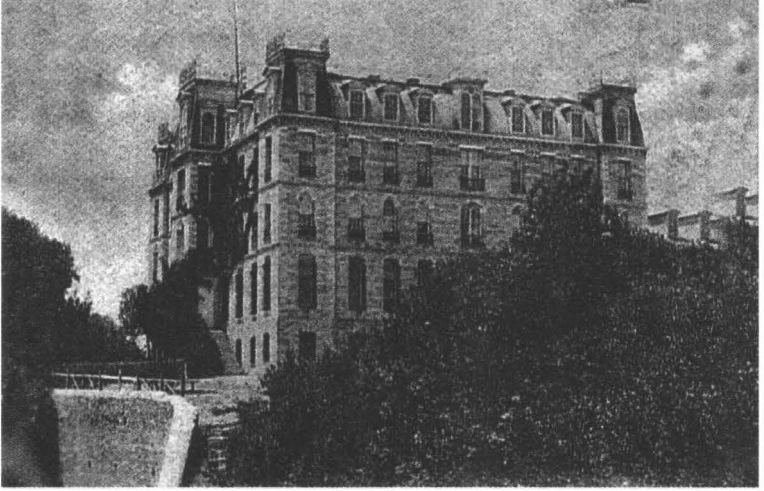

Kedi sevgisi çocuk yaşlarda başlamıştı.

Yazıyı öğrendikten sonra, ilk daktilosuna da kavuştu. Ömrü boyunca yanından hiç ayırmayacağı Erica'yla 1938'de tanıştı:

Bülent Ecevit

İsmail Hakkı Okday adında bir eniştem vardı. Sadrazam Tevfik Paşa'nın oğluydu ama Kurtuluş Savaşı için Anadolu'ya geçmişti, subaydı. Bir kardeşinin de İstanbul'da daktilo satan bir mağazası vardı. O mağazadan bana bir daktilo aldı, Erica daktilosunu. Böylelikle daha çocuk yaştayken daktilo kullanmaya başladım.

Robert Kolej’de sessiz, içine kapanık bir öğrenciydi.

Ecevit ailesi kısıtlı bütçesine rağmen Bülent’i Robert Kolej’e kaydettirdi. Zengin ailelerin çocuklarıyla aynı sıraları paylaşmak onu daha da içine kapatmıştı. Sessizdi.

Arkadaşlarından ayrı duruyor, öğrenciliğin alametifarikası sayılan türden yaramazlık ve kaçamaklar yapmıyordu. Haşarılıktan elini eteğini çekmiş bu Ankaralı esmer çocuğa arkadaşları ilginç bir lakap takmışlardı:

“Hacı.”

Bülent Ecevit

Ecevit ile hacılık arasındaki isim benzerliğinden dolayı. Bir de laikliğe çok bağlı olduğum halde dine de bağlıydım. O nedenle belki arkadaşlarım “Hacı” demişlerdi.

Altemur Kılıç (Gazeteci-Yazar, Robert Kolej öğrencisi)

Çok nazik, çok kibar, karıncayı incitmeyen, arkadaşlıklarına dikkat eden, biraz içine kapanık bir insandı. Tek uğraşı şiir yazmak ve çay içmekti. Bol miktarda çay içer, şiir yazardı. Politikayla kesinlikle alakası yoktu. Politikayı bilmezdi. Sağ-sol bilmezdi. Biz aramızda sağ-sol münakaşaları yapardık. Ben sağda, Mehmet İsvan solda. Nâzım Hikmet münakaşaları falan, Bülent karışmaz, dinlerdi. "Sen de haklısın, sen de haklısın," derdi. Hatta biraz milliyetçiliğe, sağa meyyal idi.

Zaman içinde Bülent'in, arkadaşlarından üstünlükleri ortaya çıkmaya başladı. Lakabı da "Hacı"lıktan "Eco"luğa döndü.

Edebiyat ve şiir dünyasının sadık takipçisiydi. Yazdığı şiirler arkadaşlarınca beğeniliyordu. Robotların sadece bilimkurgu kitaplarında anlatıldığı 1940 yılında yazdığı "Robot" adlı şiiri çok sükse yapmıştı.

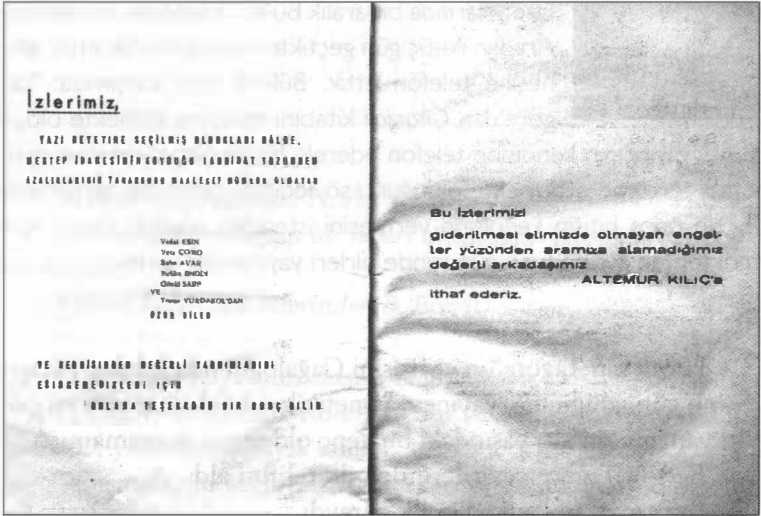
*Ellerim dallar gibi bazen açılır Allaha
ki Allahtır veren bu güçsüz ellerimi benim
senin ellerimden güçlü ellerini ki ben verdim
ben verdim onlar kapalıdır Allaha
bir parça çelikten ibaretsin Allaha göre (...)
sana verdiğim bir ömürdür
ki sen yaşamadan sürüyorsun onu
sana bu ömrü verenler benden çabuk ölür
çeliğin çürümesi kadar uzaktır bir robotun sonu
Allah Allah olduğu için yarattı beni
ben Allah olamıyorum ne kadar yaratsam
ve tapmıyor bana benim yarattığım adam
beni yaratana ben nasıl tapıyorsam*

"Robot", 1940

Eco'yu okulda popülerleştiren şey, öğrencilerin çıkardığı *İzlerimiz* dergisi oldu. İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Okul yönetimi, derginin başyazarı olarak düşündüğü Altemur Kılıç'ı Almanları desteklediği gerekçesiyle sakıncalı bulmuştu. Başyazarı Ecevit'e teklif edildi. Ecevit kabul etti; ama bu haksızlığı da içine sindiremedi.

Altemur Kılıç.

Yaşamında daha sonra çok sık tekrarlayacağı protestolardan ilkini, o dergide gerçekleştirdi.

Altemur Kılıç

Ecevit orada çok güzel bir jest yaptı. Derginin o sayısını –ki içinde benim de piyesim basıldı– “Bu sayı bazı sebeplerle aramıza alamadığımız Altemur Kılıç’a ithaf olunur,” diye bana ithaf etti. Yani bu, inceliğini, efendiliğini gösterir.

Lise yıllarında genç Ecevit’in on iki şiiri farklı dergilerde basıldı. Edebiyat dünyasındaki ilk başarısı da o yıllarda gerçekleşti.

Üstün Üstündağ (Emekli diplomat, Robert Kolej öğrencisi)

Lise yıllarında bir aralık Bülent kayboldu ortalıktan. Aradan iki-üç gün geçtikten sonra merak ettik, anesine telefon ettik. Bülent çıktı karşımıza. Tagore’dan *Gitanjali* kitabını tercüme etmekte olduğunu, yayıncının kendisine telefon ederek, başka bir yayınevinin aynı kitabı tercüme ettirmekte olduğunu söylediğini, onun için tercümeyi bir an önce bitirip kendisine vermesini istediğini söyledi. Onun için mektepten ayrılmış, on gün içinde şiirleri yayınevine vermiş.

Hintli şair Tagore’un çevirisini Cağaloğlu’nda İnkılap Kitapevi’ne götürdüğünde, yayınevi yöneticileri böylesine usta işi çeviri yapanın on altı yaşındaki bu genç olduğuna inanmamıştı.

Ecevit, Tagore çevirilerinden ilk telifini aldı.

Bu, sanattan kazandığı ilk paraydı.

İlk kitabını, öncelikle arkadaşı Can Yücel’in babası, CHP’nin efsanevi Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel’e imzaladı.

İthaf yazısı, cumhuriyetle yetişen ilk kuşağın ve İkinci Dünya Savaşı yıllarının haletiruhiyesini yansıtıyordu.

29-4-94
Kültür Başbuğumuz
H. Ali Yücele;
Emrinizdeki ordunun bir neferi
tarafından ilk savaş armağanı olarak...

GİTANJALI
(İLAHİLER)

Robert Kolej'i
B. Ecevit

"Kültür Başbuğumuz H. Ali Yücele;
Emrinizdeki ordunun bir neferi tarafından ilk savaş armağanı olarak...

Robert Koleji talebelerinden B. Ecevit"

Şimdi sıra, hayatının akışını değiştirecek karşılaşmadaydı.

O günlerde Robert Kolej'in "ulu"su yani Bülent'i, okulun "parlak"ı yani Rahşan'ıyla tanıştı.

Tanışmalarını sağlayan ise sonradan ünlü olacak ortak bir arkadaşlarıydı:

Altemur Kılıç

Her Cumhuriyet Bayramı'nda ananevi piyes oynanırdı. O sene piyesi ben yazdım. "İnsanlar Niçin Yaşarlar?" diye. Çanakkale Harbi'nde geçen bir şiir ve Ecevit de sahne arkasından tek kişilik koro olarak Meh-

met Akif'in "Çanakkale Şehitleri" şiirini okudu. Rahşan da ressamdır. Güzel resim yapardı. Dekorları o yapıyordu. Çalışmalar esnasında Bülent bir gün, "Bu hanımı tanıyor musun?" dedi. "Tanıyorum," dedim. "Ben de tanımak isterim," dedi. "Bak Rahşan, Bülent seni tanımak istiyor," dedim ve tanıştırdım. Ondan sonra süratle bir arkadaşlık doğdu.

Bülent Ecevit

O vesileyle görüştük. Çok aşk duydum diyebilirim daha ilk görüşümde. Sonra sınıf olarak kızlı erkekli bir kır gezisine çıktık, orada daha yakından birbirimizi tanıdık.

Rahşan Ecevit, Robert Kolej'de.

Rahşan Ecevit

Onunla beraber olmak, onunla konuşmak bana mutluluk veriyordu. Düşüncelerimi ona söylemek, rahatça, çekinmeden açmak beni çok etkiledi.

Bir tiyatro oyununda buluşan çift, kısa sürede kaynaştı. İkisi de çekingen mizaçlı, ikisi de debdebeli yaşamdan uzak ve ikisi de sanat âşığıydı.

Üstün Üstündağ

Biraz içine dönük, kendi yarattığı bir dünyası olan bir çocuktur.

Nilüfer Yalçın (Gazeteci, Robert Kolej öğrencisi)

Rahşan politikadan konuşmaya başladığımız zaman, "Ay çocuklar ne olursunuz, güzel şeylerden bahsedin. Kesin bu mevzuları," derdi.

Çok geçmeden beklenen oldu ve okulun bitimine yakın Bülent, ilk ve tek aşkı olan Rahşan'a evlenme teklif etti. Hem de tuhaf bir yerde...

Bülent Ecevit

Bu teklifimi Dolmabahçe merdivenlerinden inerken yapmayı kararlaştırdım nedense. Dolmabahçe'ye giden yolda bir Rus lokantası vardı; Rahşan'ı oraya götürdüm. Fasulye, pilav ikram ettim. Çıktıktan sonra da o merdivenlerden inerken teklifimi yaptım.

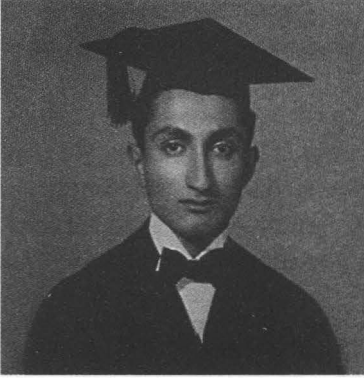
Rahşan Ecevit

Evlenme teklifi ettiği zaman ben, "Aa, peki kabul ettim," diyemedim. "Annem babam ne der acaba? Çok kızarlar belki," dedim. Cevabım oydu.

Cevap muğlaktı.

Teklifi beklemeye aldılar.

1944'te ikisi birden okuldan mezun olup Ankara'ya ailelerinin yanına döndüler.

Bülent: Mütevazı şair.

Rahşan: Tatlı, yumuşak karakterli.

Mezuniyet yıllıklarında her ikisinin de gelecekteki karakterlerini ve yaşam çizgilerini buluşturacak ipuçları vardı:

Bülent Ecevit

Bir bardak çay, bir parça kâğıt. Bir kalem, bir de şiir kitabı. Onun en vefalı dostları. Kendisi de bir şair olan Bülent, mistisizmden gerçekliğe geçti. Artık Tagore'u sevmiyor. Onun iki kitabını Türkçeye çevirmesine rağmen modern şiiri tercih ediyor. Dansı ve partileri ise manasız ve zararlı buluyor. Şair olmak istediğini söylüyor. Ancak bunu onun mütevazılığına vermek lazım; çünkü o şimdiden seçkin bir şair.

Rahşan Ecevit

Tatlı, yumuşak karakterli, Rahşan'ın duyarlı kalbi, sıcak hislerle dolu. Maalesef ufak tefek en önemsiz şeylere üzüldü. Tüm hayvanlara hatta farelere bile aşırı düşkünlüğü vardır. Yetenekleri konusundaki tevazuu yüzünden kendini hep başkalarına danışmak zorunda hisseder. Olağanüstü resim yeteneğini bile önemsemez. Ağırbaşlı hali onu ufak tefek belalara çatmaktan da alıkoymaz. En sevdiği cümle, "İşte o ka-

dar." Lacivert rengi, papatyayı, marş türü şarkıları, Rembrandt'ı, çocuk psikolojisini, Joan Fontaine'i, zeytinyağı ayşekadın fasulyesini seviyor. Eli boş kaldıkça saçlarını kıvrır.

Bülent Ecevit okuldan mezun olduktan sonra Edebiyat Fakültesi'ne girmek istedi. Ancak çocukluğunda şiirlerini not eden ailesi, onun şiir tutkusunu kaygıyla izlemiş ve şairden adam olmayacağını düşünmeye başlamıştı.

Babasının ısrarıyla Hukuk Fakültesi'ne girdi; ama sadece üç ay dayanabildi.

Bülent Ecevit

Hukukla pek ilgilenmiyordum. Babam baktı ki derslere girmek yerine kahvelerde arkadaşarımla tavlâ falan oynuyorum, onun üzerine beni serbest bıraktı. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne gittim.

Ecevit bu fakülteyi de bitiremedi.

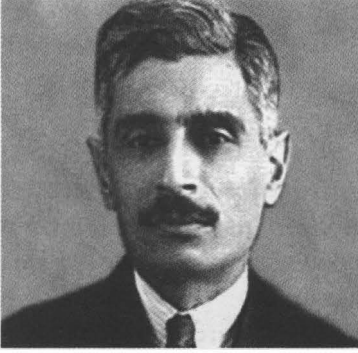
Üniversite mezunu olmaması yıllar yılı karşısına bir engel olarak çıkacak ve ona ileride Çankaya Köşkü kapısını kapatacaktı.

Okuldan ayrıldıktan sonra Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde tercüman olarak iş buldu. Maaşı günlük iki liraydı.

Yabancı dil bilenlerin parmakla gösterildiği yıllardı. Okulda psikoloji derslerinden 6 alsa da tercümesi 10'du. İngilizcesine güveniyordu. Ancak dünya ahvalinden bihaberdi. Siyaset onun hiç de iddialı olmadığı bir daldı.

O günlerde bu ilgisizliği başına iş açtı. Bir gün müdürü kızgınlıkla odaya daldı ve yaptığı tercümeyi masasına attı:

Bir özel ismi, Birleşmiş Milletler binasının bulunduğu semtin adı olan Flushing Meadows'u "kızaran çayırlar" diye Türkçeye çevirmişti. "O halde İngiliz Başbakanı Churchill'in adını da

Namık Zeki Aral.

'kilise tepesi' diye çevir!" diye azarladı müdür... Yanakları al al olmuştu.

Bülent Ecevit

Çok utandım ve onun için sadece İngilizce bilmenin yetmediğini, siyasetle daha yakından ilgilenmek gerektiğini idrak ettim ve öyle davranmaya başladım.

O yıllarda Bülent ile Rahşan arasındaki aşk gitgide büyüyordu. Ancak bir türlü cesaret edip ailelerine açamıyorlardı. Sonunda Rahşan Aral evlenme teklifini ailesine açtığı anda kaygılarının hiç de yersiz olmadığını anladı. Babası Namık Zeki Bey, kızının üniversiteyi bitirip meslek sahibi olmadan evlenmesini istemiyordu.

Ancak aşk, ne kariyer kaygısı ne baba baskısı dinliyordu.

Bülent Ecevit

Benim okul öğrenimimi bitirmeden, doğru dürüst bir gelir kaynağım bile olmadan kızına talip olduğumda iyi karşılanmayacağımdan korkuyordum. Fakat anlaşılan Rahşan bastırmış iyice değil mi, nasıl oldu?

Rahşan Ecevit

Bastırmaktan değil de babam beni çok severdi ve çok ağladığımı, çok üzüldüğümü görünce...

Bülent Ecevit

Çünkü Ankara'da görüşemiyorduk.

Rahşan Ecevit

Altı ay ağlamıştım. Onun üzerine çok sevdiği için, çok üzüldüğü için durumuma, o da, "Peki," demişti.

Namık Zeki Aral kızının gözyaşlarına dayanamamıştı ama işi işini yiyordu. Kimdi bu Bülent Ecevit? Nasıl biriydi? Kızını nasıl geçindirecekti?

Sonunda, damat adayını sorgu için bürosuna davet etti:

Bülent Ecevit

Beni bir gün bürosuna çağırdı, Merkez Bankası'nda danışman olarak çalışırdı. Kısa bir sohbet ettik, ayrıldık, o kadar.

Rahşan Ecevit

O sırada annem de evde babamdan telefon bekliyordu. "Nasıl buldun çocuğu?" diye. Babam da, "Çocuk, ne olacak," diye bir bilgi verdi. Bilgi bu kadardı. Babam sormuş Bülent'e, "Peki, nasıl geçindireceksin eşini?" diye. "İki lira gündelik alıyorum," demiş. Ona rağmen babam çok iyi bir insanmış ki bana izin verdi evleneyim diye, günde iki lira alan bir adamla ya da bir "çocuk"la...

Bülent Ecevit

Kendime güveniyordum, Allah'a güveniyordum. Rahşan'ın da öyle lüks bir yaşam istemeyeceğini biliyordum.

Kız istemeye gidildi. Aile arasında yüzükler takıldı.

O gün Ecevit, parmağında bir nişan yüzüğü ve koltuğunun altında nişanlısının bir tablosuyla evinin yolunu tuttu.

İçi içine sığmıyordu.

Rahşan Hanım müstakbel eşini yanıltmadı. Düğün, gelinlik, tören istemedi. Nikâh töreni Ecevit ailesinin sonraki yıllarına damgasını vuracak tevazuun ilk işaretiydi. Aile arasında yapılan törende genç çiftin sıkılğanlığı nikâh fotoğrafına yansımıştı:

Sade bir nikâh. Damat damatlık, gelin gelinlik giymedi.

Rahşan Ecevit

İkimiz de mahcup insanlardık herhalde. Bülent zaten mahcup bir kimse. Ben de daha hayata atılmamış, okuldan yeni çıkmış, okulu bile bekâr leyli gibi okumuş bir genç kız olarak mahcuptum, onun için resimler belki öyle çıkmıştır.

Bülent Ecevit

Düğün filan istemedik. İkimiz de istemedik. Sade bir nikâh töreni.

*birlikte öğrendik seninle
avucumuzda yüreği çarpan
kuşa sevgiyi*

*elele duyduk kumsalda denizin
milyon yılda yonttuğu
taşa sevgiyi*

...

*köstebeğinden toprağına taşına
tırtılından kelebeğine kuşuna
elele sevdik bu dünyayı*

...

“Elele Büyüttük Sevgiyi”, 1980

1946, Londra

Sağda Bülent Ecevit, Londra günlerinden.

Nikâhtan sonra Bülent Ecevit, Londra Büyükelçiliği Basın Ateşeliği'nde bir göreve tayin oldu.

Genç damat Londra yolundayken ünlü 1946 devalüasyonu gerçekleşti.

Londra'ya indiğinde maaşı otuz sterline düşmüştü.

Cumhuriyet tarihinin ilk ekonomik krizi onu vapurda yoksullaştırmıştı.

Çiçeği burnunda evliler, parasızlıktan Londra'ya birlikte gidemedi. Rahşan Ecevit, tam bir yıl eşini Ankara'da özlemle bekledi. Sonunda özleme dayanamayınca o da Londra'ya gitti.

Ecevitlerin en yoksul ve zorlu günleri başlıyordu.

Rahşan Ecevit

Hemen savaş sonrasıydı ve her şey vesikaya bağlanmıştı. Zaten orada da yiyecek kıtlığı vardı. Biz o vesikayla alınacakların tümünü alamazdık paramız olmadığı için. Alabildiğimiz kadarıyla idare ederdik. Bülent, şehirden çok uzakta bir yerde yaşıyordu kira ucuz olsun diye... Bu nedenle öğlenleri gelemezdi. Ben de aldığım yiyecek malzemesinin çok küçük bir kısmını kullanırdım, onu da akşam yemeğinde beraber yiyelim diye. Öğlen yemezdim.

Ecevitler Londra'da resmen aç yaşıyordu. Parasızlıktan, önce nikâh yüzüklerini, sonra saatlerini sattılar. Geçim derdine düşmüşlerdi:

Rahşan Ecevit

O kadar aç kaldık ki annemler korktular, ben onlara bir fotoğraf göndermiştim fark etmeden, çok korkmuşlar. Beni Ankara'ya çağırmışlardı. Orada beni bir ay iyi bir beslemişler, biraz kilo aldırmişler, sonra tekrar göndermişlerdi Londra'ya.

Londra'da Robert Kolejli arkadaşlarından oluşan küçük bir Türk çevreyle görüşüyorlar; ancak yaşadıkları sıkıntıları hiç belli etmiyorlardı.

Rahşan Ecevit Londra'da. Ailesi, kızlarının bu fotoğraftaki zayıflığını görüp onu geri çağırmişti.

Nilüfer Yalçın

Anlatmazlardı, ikisi de o konuda insanlara saygı duyan kişilerdi. Bilhas-
sa Bülent... Bülent duygulu, yanında olan insanlara yardımı seven bir
çocuktuk. Ama kendisi içini dışarıya vurmazdı fazla.

Çektikleri bunca sıkıntıya rağmen, yemeğe vermedikleri
parayı kitaba veriyor, ne olursa olsun okumaktan geri kalmıyor-
lardı:

Rahşan Ecevit

Maaşı aldığımız zaman ilk önce kitapçılara giderdik. "İleri bir tarihe
atarsak o ayın içinde paramız kalmaz ve kitap alamayız," diye evvela
kitapları alır, ondan sonra yaşamaya başladık.

Bülent Ecevit

O arada ben taksitle Britannica Ansiklopedisi'ni almıştım. Yirmi dört cilt. Fakat ateşeliğin maddi ihtiyaçları bile bir ara Ankara'dan gelmedi ve çok zor durumda kaldık. Kirayı, elektrik borcunu ödeyemedik. Ben ateşeliğin masraflarını karşılamak için taksitle almakta olduğum Britannica'ları satmak mecburiyetinde kaldım.

Zamanla maaşları arttı.

Londra'da daha iyi bir yaşam kurdular.

Bülent Ecevit bir üniversiteye kaydoldu ve yaşama bakışını derinden etkileyen Hint felsefesini daha yakından tanımak için Sanskritçe öğrenmeye başladı.

Altemur Kılıç

Üniversiteye sadece Sanskritçe öğrenmek için gitti ve diploma almak için de hiçbir teşebbüste bulunmadı. Hatta ben sordum, "Niye diploma almıyorsun?" dedi. "Ne önemi var?" dedi.

Takvimler 14 Mayıs 1950'yi gösterdiğinde Demokrat Parti, CHP'ye, "Dur!" dedi.

Söz milletin oluvermişti.

CHP, tarihinin ilk ve en büyük bozgununu yaşıyordu.

Bülent Ecevit

1950'de Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidardan düşmesi beni çok üzmüştü. Onun üzerine İngiltere'den Türkiye'ye dönmeyi kararlaştırdım. İngiltere'de geçim durumumuz biraz iyileşmişti, istesem daha kalabilirdim ve kalmam isteniyordu. Ama bir an önce Türkiye'ye dönmek ve siyasete birtakım katkılarda bulunabilmek istedim. Onun için kendi isteğimle geldim Türkiye'ye.

Ecevitlerin Bahçelievler'deki evi.

Londra dönüşü Bahçelievler'de Raşan Hanım'ın ailesinin evine yerleşttiler. İki odalı bu evde tam istedikleri gibi mütevazı bir yaşam kurmuşlardı.

Raşan Ecevit

Bahçelievler'de annemlerin bu evi vardı, iki katlı bir evdi. Alt katını bize vermişlerdi.

Bülent Ecevit

Kıramı kabul etmedi babası.

Bülent Ecevit'in babası Mehmet Fahri Bey de seçimi kaybedenler arasındaydı. Parti içindeki nüfuzunu son kez oğlu için

Rahşan Ecevit evde tuval başında.

kullandı. Arkadaşı Nihat Erim'den partinin yayın organı olan *Ulus* gazetesinde Bülent için iş istedi. Ve Ecevit, gazetecilerin tabiriyle "paraşütle" gazeteye iniverdi.

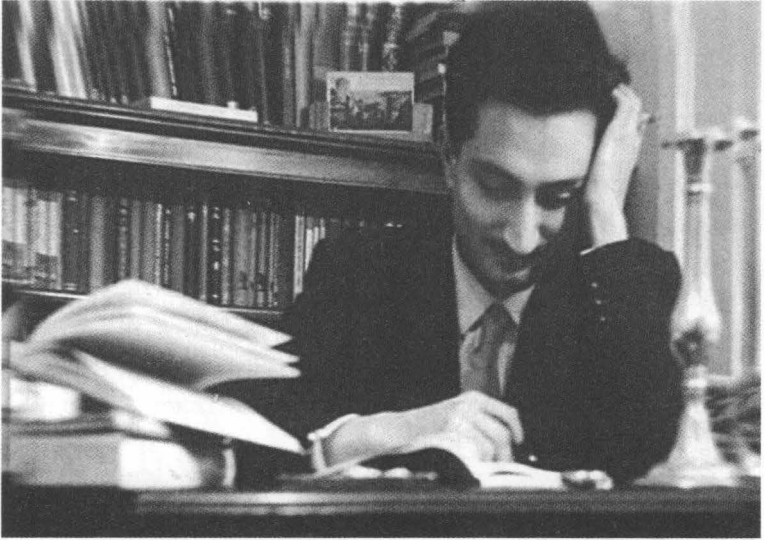
Rahşan Hanım tercümeler ve resim yaparak ev ekonomisine katkıda bulunurken o, *Ulus*'ta çeviri yapıyor ve sanat yazıları yazıyordu.

Mete Akyol (Gazeteci, *Ulus* gazetesi yazarı)

Odası vardı. İki masa karşı karşıya yapıştırılmıştı. Orada çalışırdı. *Gökler Hâkimi Gordon* ve *Sylvia* isimli comics dediğimiz çizgi romanlar vardı. Bir o romanları çevirirdi o zamanlar, bir de Associated Press'ten gelen fotoğrafların resim altları arkalarına

na kâğıt olarak yapıştırılırdı. Onları Türkçeye çevirirdi.

Bülent Ecevit, *Ulus*'ın ilk görevi çevirmenlikti.

Çetin Altan (Gazeteci-Yazar, *Ulus* gazetesi yazarı)

Kendisinin dünyası çok değişikti. Ahmet Haşim'in şiirleri gibi sade, çok damıtılmış bir özyaşamın içindeydi. O tarihte tabii dikkatinizi çekecek ölçüde değişik bir portre de çiziyordu. Çünkü hem Robert Kolejliydi hem de babası Halk Partisi'nin bir milletvekiliydi.

Altan Öymen (Gazeteci-Yazar, *Ulus* gazetesi yazarı)

Biz de hepimiz gençiz. Aklımıza geldiği gibi konuşurduk. Fakat Bülent Ecevit odaya girdiği zaman ötekilerin çoğuna "siz" diye hitap ederdi. "Siz Faruk Bey şöyle bir durum var, acaba ona bakabilir miyiz?" diye. Hep rica ederek, "lütfen" sözünü kullanarak konuşurdu.

Çetin Altan

Odaya biri girip çıktıkça bile ayağa kalkardı. Çok damıtılmış bir hali vardı. Ve çok çay içer, kışları da yürüyerek gider gelirdi ve pardösü giymezdi.

Altan Öymen

Çok soğuk hava, kar yağıyor. Ulus'tan Bahçelievler'e kadar yürümek ne demek? Yarım saat, 45 dakika. Başka da çare yok. Taksi parası vermek de o kadar kolay değil bizim aldığımız paralarla. Karda yürümenin ne kadar sağlıklı bir şey olduğunu anlatırdı bana. Ben biraz üşürdüm doğrusu. Bu teoriyle de fazla ikna olmazdım. Ama o iyimserliğini hep devam ettirirdi.

Rahşan Ecevit

Evet hatırladım şimdi ama iktisat olsun diye yürüyerek gelirdi ve gece çalışır, gündüzleri uyurdu. Ben de gündüzleri çalışırdım o sırada, geceleri uyurdum. Birbirimizle notlaşırdık. Geceleri iktisat olsun diye Ulus'tan Bahçelievler'deki evimize yürüyerek gelirdi. Geldiğinde kir-pikleri buz tutmuş olurdu.

Evlerine giren para ayda 175 liraydı.

Bülent Ecevit daha ilk günden evin akçeli konularını eşine bırakmış, parayla ilişkisini asgariye indirmişti. Sade yaşamlarında mutluydular.

Yoksul ve sıkıntılı dönemi yavaş yavaş geride bırakıyorlardı.

Londra'daki o zor günlerden sonra çocuk konusu da gündemlerine gelmedi. Onlar evlat yerine sevgilerini büyütmeyi tercih etmişlerdi.

El ele...

(...)

*gökler gibi sardı dünyayı
yağmur gibi sızdı dünyaya
dünya kadar oldu sevgimiz*

*elele büyütüp elele derdik
elele derip insana verdik
verdikçe çoğalan sevgimizi*

"Elele Büyüttük Sevgiyi", 1980

Bülent Ecevit 1951'de Ankara'da Genelkurmay'da askerliğini yaparken ailede yeniden maddi sıkıntı başgösterdi.

Rahşan Ecevit, *Vatan* ve *Ulus*'ta çeviriler yaparak eşinin askerden dönmesini bekliyordu.

3506 yaka numaralı Bülent Ecevit tank asteğmen olarak terhis olduğu gün kışla albümüne şunları yazdı:

Asteğmen Ecevit (en önde) yemin töreninde.

Asker ocağı insanlara savaş sanatını öğrettiği kadar, sulh içinde, kardeşlik sevgisi içinde yaşamanın da sırrını öğretiyor, saadetini duyuyor. Öylelikle, bu saadeti memleket ve dünya ölçüsünde gerçekleştirmek umudu insanın içine yerleşiyor ve o uğurda son başvurulacak çareyi, savaşma çaresini öğreten asker ocağı, gözlerde büsbütün mana ve değer kazanıyor.

Bu ocağa bizden sonra geleceklere selam olsun!

Askerden sonra Ecevit yeniden *Ulus* gazetesindeki görevine döndü.

O günlerde, iktidardaki Demokrat Parti ile muhalefetteki CHP arasında kıyasıya bir rekabet yaşanıyordu. Demokratlar iktidar olmanın üstünlüğünü kullanarak CHP'nin mal varlığına el koydu. Bu arada *Ulus* da kapatılmış, çalışanlar *Yeni Ulus* gazetesine geçmişlerdi.

Bu haksızlık, o güne kadar siyasetten uzak duran ve sanata sığınan Ecevit çiftinde büyük infial yarattı.

Hayatlarının akışını değiştirecek kararı bu vesileyle aldılar.

Hep teğet yaşadıkları ama hiç kapısından girmedikleri CHP'nin Çankaya ilçe binasına gidip partiye üye olmak istediklerini söylediler.

Onları partiye kaydedecek kişi, yakın bir arkadaşlarıydı:

Altan Öymen

"Sen bana teklif ediyordun CHP'ye üye olmayı, şimdi artık üye olmak istiyorum," dedi. Hemen formlar doldurduk. Ecevit de, eşi de CHP'nin üyesi oldular.

Adaletsiz ve haksız bir dönem, yaşamında sanat dışında uğraş istemeyen bir çifti siyasetin göbeğine çekmişti.

Bu tepkisel karar, sıradan bir protestoyla kalmayacak ve o günden itibaren sadece Ecevitler için değil Türk siyaset tarihi için de yepyeni bir dönem başlayacaktı.

Oysa onların bambaşka düşleri vardı.

Rahşan Ecevit

Bir hayalimiz vardı, ona ulaşamamıştık.

Bülent Ecevit

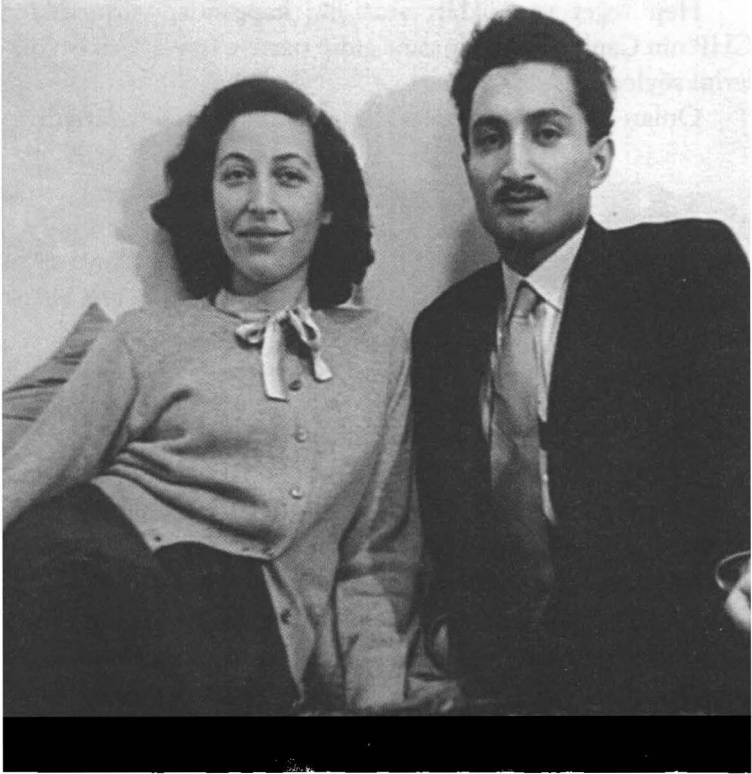
Kırlarda ufak, tek odalı bir kulübemiz olacak.

Rahşan Ecevit

Onun içinde o şiir yazacaktı, ben resim yapacaktım. Bunu evlenirken düşünmüştük. Ama hiç öyle olmadı.

Bülent Ecevit

İşte olanla yetiniyoruz.

*ne varsa konuşmaya değen
birlikte dūşündüğümüzden
birlikte susabilmek
yağmuru dinlerken*

*yanımdaki sensin
yalnızlığım sen
kendimden bile uzakta
elim elindeyken*

“Sevgi”, 1986

İkinci bölüm

**“BU POST SENİ
UÇURACAK!”**

Rahşan'a...

*Akşam kapı eşiğinde bu terli giysi gibi,
soyunmak vardı derdinden evrenin
Bir entari serinliğini giyinmek
Kendi derdini tespih gibi çekmek elinde
Yün örmen vardı akşamları koltuğa gömülü
Karşında polisiye roman okumak senin
Sorgusuz bakışmak yoruldukça gözlerimiz
Sevinçsiz gülmek üzüntüsüz ağlamak
Oturmaya konuklar gelmesi bazen
Çevresinde bir masanın kaygısız
Sıcacık konularda bir demli çay gibi
Bilmedik komşularla konuşmak*

"Yaşadığımız", 1964

19/8/95

Meşub. 1. İnci gün le dıran edyorum. Bu gün Bazar Postası geldi. Orada bir şiiri ni okudum. Erotique bufana aşk adı verdiği belli. Hak an da yok değil oğlum. Haki katen evginin temeli cinsel sempatiye bağlıdır, ehram gibi, mahrut gibi kaleden sırve ye doğru yükeke yükekele tam aşka, büyük mistik çağrılara, neşip ve, asil, ve mubaddes s vgilere evgiler ve heyecanlara, san'ata teveccüh ederek yükseliyor, tam Yunan filo zoru ~~şönu~~ tavsif ettiği mertebeye çıkar. ~~ama~~ esasında, men'ci usvi ve erotikdir, Urvi nefisten gelir, Ruhi nefes, şahsiyete, geçerek, hayvandan insana atlar..

Sen dört mira'ı pek begendim Evet Vücut pınarına doğru çekilir ve suya alar gibi çiril çıplak aşk adını verdiği, sevgi ismini takdığını sulara idarlar.

Bana bak Bülent sırası gelmişken söyleyeyim, sen, tuhaf ve esalibi dikkat bir tali' le Ankarada en mühim maharrirlerim teneffüs ettiği bir havayı-secimide yaşıyor sun. Bu gazeteciliği meslek edinmeğe karar vermiş bir genç içün büyük ustaların ya nına yerleşmiş demektir. Pek güzel bir ~~şey~~ Sfenkse benzetmiş Ehsayin Şahidin, benim kaplan ve irtılana benzettiği Falih Rifkinin saldırganlığı yaptığı Jungla bul un yorum. Üstelik Türkiye'nin, Orta ve yakın doğunun, hatta belki biras mubalaga ile avrupanın en mühim poletika ve harp adamının nezareti altında bulunan bir mühim mektepte okuyorsun: İnönü'nün yanında. Genç ve Yigit poletikataci ~~am~~, alim Fihat Er imişle dostsun. Bu mühim mektepte sen ~~u~~ atle tefi ediyor, yükeek sınıflara atla mak ve muvaffak olmak tali ve istadadını gösteriyorsun. Acaba Bülent cesa kann nın ~~hakk~~ maddelerini dikkatle okusan is, kendi kendine yümek teoribelerine çıkar gibi yavaş yavaş polemique teoribelerine girsen nasıl olur ? Memarî evvela bu işi arsu etmiş olman lazımdır bir, ihat Erim izin vermeldir iki. Çünkü Fihat Erim ba na söz vermişti, emi hiç bir saman barmasayaklardı. Kiçün söylüyorum bilirsin? Er posta binişsin, bu post naril olsa havalanacak ve seni uğuracaktır. Üstalarımı dikkat ve tevgik nazariyatı önünde bu yükseliş, bu havalanış olsun isterdim. Tazı larının geçmişi, tadı tuzu şimdilik yerindedir gibi geliyor bana. ~~Şuan~~ Japitiyor sun ama enderen. İstersen biras daha bekle de kıvaman geleis, ortaya konunca revak gibi dokulup durasın. Evet evet biras daha bekle şu sekerlik işide bir defa orta dan kalkısın, kandikandine ben söylesem ne yüreceksin delikanlım. Bir gece yarısına doğru babemnin aklına esiverdi b nler..

Bülent, annen iki üç gecedir rüyada sizi buraya gelmiş görüyor. Malumya annen tekin değildir, ruyaları filan pek çıkar. Aman çoğunun şayet böyle bir niyetimis varsa haber verin çünkü ~~akar~~ ya, ~~si~~ ocaklar dolayısıyla evde bulum yoru, geliremiş sokakda kalırsınız. Şurpriz ne sis.n.ne de b.sim içün tatlı olur. Onceden haber ver meyi unuttu.yın Bülentoğlum. Baydı ikincisi de şöalerinizden operim sevgi.lilerim.

Zahar

Bedîî Faik in Pazar günkü Sobetini oku. Çok feli ya.. Falih Rifkin ~~af~~ de Kısas lık başlıklı risisile Anarşi başlıklı yazıları ~~şu~~ güzel.. Yemi İstanbulda çıktı lar..

Mehmet Fahri Bey'in, oğlu Bülent'e yazdığı mektup.
Faruk Bildirici, Kuzum Bülent, Doğan Kitap, İstanbul, 2000.

Çocukluğundan beri Bülent Ecevit'in yazılarının en sadık okuru babası Mehmet Fahri Bey'di. 1950 seçimlerinde listeye giremeyince İstanbul'a taşınan Mehmet Fahri Bey, oğlunun yazılarını dikkatle izliyor, "*Ulus gazetesi-Ankara*" adresine gönderdiği ve, "Benim pek sevgili çocuğum," diye başlayan mektuplarda onu, imlasından içeriğine kadar hemen her konuda uyarıyordu:

"Bir posta binmişsin, bu post nasıl olsa havalanacak ve seni uçuracaktır. Ustaların dikkat ve teşvik nazarları önünde bu yükseliş, bu havalanış olsun isterdim."

Mehmet Fahri Bey, oğlunun sonunda ne kadar havalanacağını rüyasında görse inanmazdı. O günlerde hızlı bir yükselişin sonunda ani bir iniş olmasından endişeliydi. Her şeyin yavaş yavaş olmasını öneriyordu:

Yazılarının çeşnisi, tadı tuzu şimdilik yerindedir gibi geliyor bana... Bazen sapıyorsun ama enderen... İstersen biraz daha bekle de kıvamın gelsin,

ortaya konunca revak gibi dökülüp durasın. Evet evet biraz daha bekle... Kendi kendine ben söylemesem de yüzeceksin delikanlım. Bir gece yarısına doğru babanın aklına esiverdi bunlar.

25 Eylül 1954'te yayımlanan bir haber, *Ulus*'un devamı olan *Halkçı* gazetesinin yazarlarından Bülent Ecevit'in uçakla Amerika'ya gittiğini duyuruyordu.

Habere göre Ecevit, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın davetlisi olarak, Kuzey Carolina eyaletinin Winston-Salem kentinde çıkan bir gazetede çalışacaktı.

Ekim ayından itibaren *Halkçı*, Ecevit'in Amerika'dan gönderdiği yazıları yayımlarken, *Winston-Salem Journal* gazetesi de "konuk yazar"ının Türkiye'ye ilişkin makalelerine yer vermeye başladı.

Bülent Ecevit

Bir de akşam gazetesi ve ayrıca televizyonu vardı. O televizyona beni sık sık canlı yayına çağırırlardı. Zannederim televizyonda canlı yayına çıkan ilk gazeteci ben oldum Türkiye'de...

1950'ler Amerika'sının bu taşra kenti ırk ayrımcılığının pençesindeydi. Zenciler dışlanıyor, beyazlara ait kiliselere, hastanelere, okullara, dükkânlara alınmıyordu.

Ecevit orada zenci ailelerle de görüşüyor, bu da beyazlar arasında rahatsızlık yaratıyordu.

Sonunda Türkiye'ye döneceği gün gazetede Amerika'daki

ırkçılığı ağır şekilde eleştiren bir yazı yazdı. Tam sayfa yayımlanan bu yazıda, "Dünyada köleliğe karşı savaşmış bir ulusun kendi evindeki köleliğe ses çıkarmamasının tuhaflığına," değiniyor ve, "Amerikalı beyazlar suçlarını kabul etmelidir," diyordu. Bunlar, başına iş açabilecek satırlardı:

Bülent Ecevit

Genel Yayın Müdürü Carol, çok liberal görüşlü bir insan olduğu için, ağır eleştirileri göze alarak o yazımı aynen yayımladı. Yalnız dedi ki, "Ben bunu yayımlayacağım ama sen gittikten sonra... Yoksa başına dert açılır burada..." Ben de, "Peki," dedim. Fakat o gün gidemedim. Gazetenin çıktığı kentte kaldım ve zencilere sahip çıktığım için çok ağır yazılar gelmeye başladı aleyhimde...

Ecevit, Amerika dönüşü Paris'e uğradı. Orada Robert Kolej'den arkadaşlarıyla buluştu.

Champs-Élysées'deki gecede o her zamanki ölçülü Ecevit'ten farklı, coşkulu ve tutkulu bir genç adam çıkmıştı ortaya:

Üstün Üstündağ

Benim üstü açılan ufak bir Volkswagen'im vardı. Tosun'la Bülent arada, eşimle ben önde oturuyorduk. Hafif de yağmur çiselerken Tosun'la Bülent ayağa kalkarak, bağıra çağıra şarkı söyleyerek bütün Champs-Élysées'yi boydan boya kat ettik. Bülent'in bağıra bağıra şarkı söyleyerek Champs-Élysées'den geçeceğini belki birçok insan tasavvur edemez. Doğrusu ben de edemiyordum. Ama bu oldu. Belki de bir boşalma, bir rahatlamanın endikasyonudur.

Ecevit 1955 yılı başında yurda dönüp yeniden gazete yazılarına başladı.

Ancak Amerika'da kurtulduğu bela, o yıl kendisini Türkiye'de yakalayacaktı.

Hem de hiç ummadığı bir yerde...

Helikon Derneği'nde...

Bülent Ecevit

Kızılay'da Sağlık Bakanlığı'na yakın bir yerde küçük bir ev tuttuk. Orada bir arkadaş grubuyla birlikte Helikon diye bir galeri açtık... Taksitle resim satmaya başladık. Özellikle memur evlerine ilk defa resim, sanat girmeye başladı.

Rahşan Ecevit

Oraya gelen kimselerin çoğunluğu değişik meslek sahibi kimselerdi. İçinde de doktorlar, iktisatçılar vardı. Bunlar oraya gelip o atölyede profesyonel ressamların gözetiminde resim yaparlardı.

Erdal İnönü (Akademisyen)

Ben resim sevgimi önce orada kazandım ve orada, galeride bulunmanın ne demek olduğunu öğrendim. Biz dernek üyeleri olarak haftanın bir gününde yeni bir sergi açılmışsa, o serginin içinde durur ve sergi komiserliği yapardık. Gelen gidene bakardık.

6-7 Eylül 1955'te İstanbul'da azınlıklara yönelik saldırılar, Helikon'un da sonunu hazırladı. Helikon'u Rumlara ait bir kuruluş sanan sıkıyönetim, derneği kapattı, üyelerini gözaltına aldı.

İlk götürülenler arasında Bülent Ecevit de vardı:

Bülent Ecevit

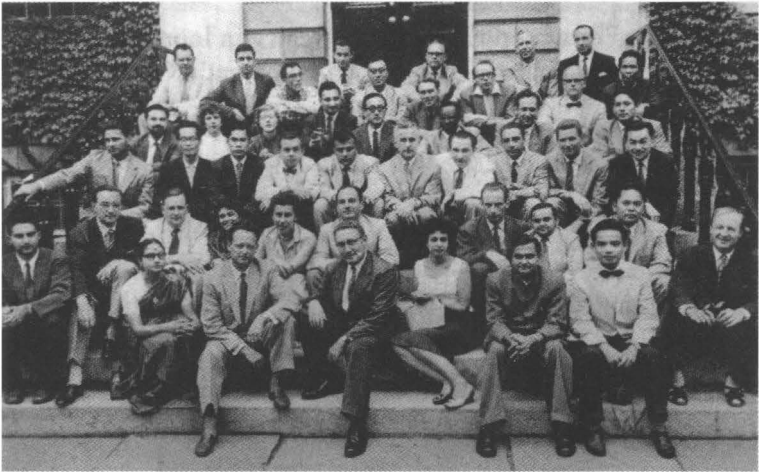
Gece yarısı gelip beni evden aldılar. Bazı arkadaşlarımızı da... Helikon,

Helence bir ad olduğu için bir bağlantı kurmuşlar 6-7 Eylül’le... Bizi uzun uzadıya sorguya tabi tuttular: O, bütün hevesimizi kırdı. Ondan sonra soğuduk artık dernekten; maalesef...

1957 başında *Ulus* gazetesinde bir kez daha “Ecevit Amerika’ya gitti” başlığı çıktı. Bu kez Rockefeller bursu almıştı. Amerikalıların istikbal gördüğü gençlere verdiği bu burs, onun yıldızının Atlantik ötesinden de fark edildiğinin göstergesiydi.

Şimdi bir yıl boyunca Harvard Üniversitesi’nde, aralarında Henry Kissinger’ın da bulunduğu hocalardan sosyal psikoloji ve Ortadoğu tarihi dersleri alacak; *Ulus*’taki yazılarını ise “uzaktan” sürdürecekti.

Bu kez yanında eşi de vardı. Ancak verilen bursun parası sınırlıydı. Üstelik kalacak yerleri de yoktu. Bunun üzerine Amerika’daki bir dostlarını anımsadılar ve ondan kiralık bir ev bulmasını istediler.

Harvard Üniversitesi’nde Henry Kissenger’la hatıra fotoğrafı
(Ecevit arkada ikinci sırada).

Atilla Karaosmanoğlu (Ecevitlerin aile dostu)

O sırada benim oturduğum evin sahibinin aynı bahçe içinde bir evi daha vardı. O evin alt katında genç bir çift oturuyordu. Onlar ayrılmak üzereydiler. O katı onlara kiraladım. Böylelikle Harvard'daki günlerimizde komşu olduk.

Sekiz ayın sonunda, tam da Amerika'daki yaşamına ısındığı günlerde Türkiye'den aldığı bir telgrafla Ecevit'in ilgisi yeniden ülkesine çevrildi: Seçim kararı alınmıştı.

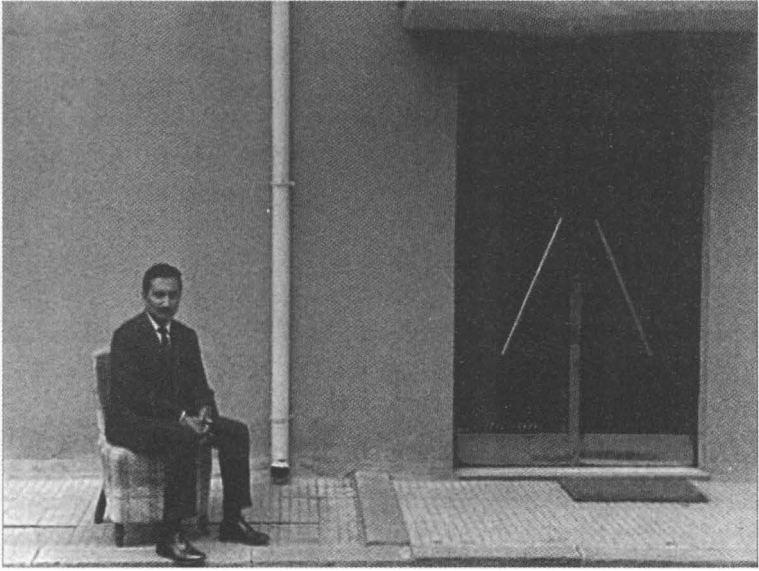
Atilla Karaosmanoğlu

Bir gün beraber yemek yemek üzere çağırdı beni. Sayın Bayan Ecevit de uzun zamandır yemediğim bir şey yapmıştı: patlıcan biber kızartması... Onlarda yemek yedik ve Bülent Bey, İsmet Paşa'nın kendisini Türkiye'ye seçimlere çağırdığını, gidip gitmemeyi düşündüğünü, muhtemelen gideceğini söyledi.

Bülent Ecevit döndü; ancak döndüğü gün İnönü'nün milletvekili aday yoklamalarını tamamladığını öğrendi. Geç kalmıştı.

Hemen Pembe Köşk'ün kapısını çaldı. Ziyaret ettiği kişi, İsmet Paşa değil, arkadaşı, İnönü'nün damadı Metin Toker'di.

Bülent Ecevit, Pembe Köşk'ün kapısında.

İnönü, demokratların *Akis*'teki yazıları nedeniyle bir kez cezaevine yolladığı damadını milletvekili yaparak koruma zırhına almayı planlıyordu. Ancak Metin Toker, siyasette değil gazetecilikte kalmayı tercih ediyordu. Ecevit, meslektaşına, "Senin kontenjanına ben talibim," dedi. Siyasette yetenek ve eğitimin yeterli olmadığını, kimi zaman torpilin de işlemesi gerektiğini anlamıştı.

Böylece henüz otuz iki yaşındaki Bülent Ecevit Ankara 13. sıradan milletvekili adayı oldu.

O yıllarda en çok oyu alan parti, o ilin bütün vekillerine de sahip oluyordu. 1957 seçimlerinde Ankara'yı CHP alınca Bülent Ecevit lacivert takım elbisesini giyip meclisin yolunu tuttu.

İnönü'nün hep yanı başında olduğu yıllarda.

Artık milletvekiliydi.

Siyasetteki ilk yıllarında temkinli ve fazla öne çıkmayan bir vekil portresi çiziyordu.

Daha çok İngilizce birikimiyle İnönü'ye çevirmenlikte yardımcı oluyordu. Hatta bu iş o kadar ileri gitmişti ki, kimi yabancı delegasyonlar İnönü'yle baş başa kalamadıkları için randevu istemekten çekinir olmuştu.

Bülent Ecevit

O bir hoca gibiydi. Nelere dikkat ettiğini, insanlarla nasıl ilişki kurduğunu... Ondan çok şey öğrendim. Bir gün hiç unutmam Pakistan Büyükelçisi'ne iadeiziyarete bulunmak üzere gidecekti. Beni de yanına aldı, giderken dedi ki, "Şimdi büyükelçinin sehpa da gümüş tabakası vardır, onu sana uzatıp sigara ikram edecektir, ben de şu sırada sigara içmiyorum. Halbuki sen sigaraya alışkınsın. Tercümeyi rahat yapabilmek için sigara içmen gerekir. Onun için ben o kutuyu alacağım, bakacağım, 'Ne güzel kutuymuş filan,' deyip içinden bir sigara çıkarıp

sana vereceğim, onu reddetme," demişti. O bana müthiş dokunmuştu; o kadar inceliğini görmek...

Demokrat Parti ile CHP arasındaki yayın iyice gerildiği yıllardı. Öğrenci eylemleri DP'nin sert tepkisiyle karşılaşılıyor, CHP'liler hakkında art arda soruşturmalar açılıyordu.

İşte Türkiye'nin hızla bir kaosa sürüklendiği o günlerde ilk kez parti yönetimine giren Ecevit, ilk siyasi eylemlerinden birine katıldı.

Eyleme yol açan gelişme İnönü'nün mecliste yaptığı bir konuşma olmuştu. Paşa, kürsüden DP'lilere hitaben, "Sizi ben bile kurtaramam!" diye gürlemişti.

Hikmet Çetin (CHP Gençlik Kolları üyesi)

O konuşmayı yazan *Ulus* gazetesinin dağıtımı yasaklanmıştı. Ama sabah olmadan, gazetenin o haliyle Türkiye'nin belli yerlerine dağıtılması söz konusuydu. Gençlik kollarından ben görevliydim. Sayın Ecevit'le birlikte Rüzgârlı Sokak'taki *Ulus* gazetesinin matbaasında, sabah saat 03.00-04.00 civarında, arabası olan milletvekillerinin bagajlarına gazete paketleyerek o gazetenin Anadolu'nun belli yerlerine gitmelerine yardımcı olmuştuk.

Bülent Ecevit

Tabii bunu önlemek için oraya geniş bir polis kadrosu getirilmişti. Onların görevi bunu engellemekti. Hiç unutmam onlara bir nutuk çektim, hiç yerlerinden kıpırdayamadılar ve milletvekilleri gazeteleri alıp gittiler.

Meclis sıralarında İnönü'yle...

Ve 27 Mayıs 1960 sabahı askerler, Türkiye'yi Demokrat Parti'den kurtarma iddiasıyla sahneye çıktı. Ecevit siyaset yaşamının ilk ve tek benimsediği askeri darbesiyle tanıştı.

Sabah sevinçle İsmet Paşa'nın yanına koştu. Yolda bindirildiği bir askeri cemseyle Mebusevleri'ne vardığında İnönü'yü bambaşka bir havada buldu:

Bülent Ecevit

Çok üzgün ve kaygılıydı. O benim üzerimdeki ilk uyarı oldu, askeri yönetime sevinmemek gerektiği konusunda... Fakat başlangıçta birkaç gün sevindim.

Ecevit'in aynı zamanda 36. yaşgünü kutladığı gün, 28 Mayıs 1960 tarihli başyazısı "Günaydın" başlığını taşıyordu.

"Karanlık günlerin sona erdi, günaydın Türk milleti," diye başlayan yazı, "Sağ olası Türk ordusu," diye bitiyordu.

Bülent Ecevit

27 Mayıs askerî müdahalesinin yer aldığı günlerde onu desteklemiştim. Fakat çok kısa bir süre sonra bazı uygulamalar aklıma başıma getirmişti deyim yerindeyse... Askerî yönetime karşı kesin tavır almaya başlamıştım.

1961 yılında, yeni anayasayı hazırlayacak kurucu meclise CHP tarafından yollanan temsilciler arasında Bülent Ecevit de vardı.

Kurucu meclisin en genç ve çalışkan üyelerinden biriydi.

Bu gerilimli günler Türkiye gibi Ecevit'te de iz bıraktı. Sonraki yıllarda ona hep eşlik edecek olan ülseri ve tiklerini bu dönemde edindi.

1961 seçimlerinde CHP'nin aldığı yüzde 36.7'lik oy, partilileri memnun etmedi. Sandıktan koalisyon çıkmış, CHP bilanço toplantılarında için için kaynamaya başlamıştı.

Ecevit de o toplantılardan birinde ilk defa açıkça tavrını belli etti: Ona göre de "CHP muhafazakârlaşmıştı".

İşte bu dönemde İnönü, AP ile Türkiye'nin ilk koalisyon hükümetini kurdu ve Bakanlar Kurulu listesini onay için Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e götürdü. Ancak Cemal Ağa, Çalışma Bakanı'nı yaşlı buldu. Paşa, eve döndüğünde konuyu damadı Metin Toker ile oğulları Ömer ve Erdal İnönü'ye açtı:

Erdal İnönü

Metin yemekte, "Paşam yeni isimler alın, bana kalırsa Bülent Ecevit var. Onu çalışma bakanı yapın. Çok iyi olur, çok iyi etki yapar," gibi bir şey söyledi. Babam da kabul etti veya etmiş göründü.

Böylece Çalışma Bakanlığı'na Bülent Ecevit'in adı yazıldı. Durumu bildirmek için de Ecevit gece yarısı köşke çağrıldı.

Haber geldiğinde Raşan Ecevit yatmıştı. Bülent Ecevit ise Eliot'ın bir şiir çevirisiyle uğraşıyordu.

Ve ne ilginçtir ki o an çevirdiği şiirdeki dizeler adeta onun birazdan şekillenecek kaderini anlatıyordu:

*Hiçbir şeyden korkmayacaktır o.
Korkulacak bir şey olduğunu da bilecektir:
Öyle alçakgönüllüdür ki o,
azarlayan tepelerin arasından,
alay eden vadiden, bir işle bir yere yollanmış
bir çocuk gibi hevesle, sabırla geçecektir.
Fakat acı da çekmesi gerekecektir.*

T. S. Eliot, "Kokteyl Parti"

Çeviren: Bülent Ecevit

İşte şimdi bir gece yarısı, bir çocuk hevesiyle yeni misyonunu öğrenmeye geliyordu. İnönü gülümseyerek onu yanına oturmaya davet etti. Sonra da yanağından öpüp Ecevit'i o gece sabaha kadar heyecandan uykusuz bırakacak müjdeyi verdi: Bakan olmuştu.

Bülent Ecevit

Çok ağır bir sorumluluk yükü hissettim üzerimde. Hiç unutmam onu... Çankaya'da İsmet İnönü'nün evinden kendi evime gelirken çok ağır bir yük hissettim ve o gece uyuyamadım.

Uykusuz geçen o gecenin ardından Bülent Ecevit bambaşka bir sabaha uyandı. Henüz 36 yaşında bakan olmuş, siyasetin belirsizliğe açılan basamaklarında hiç ummadığı bir yere gelmişti.

Artık o kır evi, şiir ve sanat düşlerde kalmıştı.

İdealleri ile yaşadıkları arasındaki uçurum büyüdükçe şiire sığınacak ve yıllar sonra yazacağı bir şiirde, ozan Ecevit'e, lacivert takım elbiseli devlet adamı Ecevit'i sorgulatacaktı:

*Yıldızlı bir gecede / göğе bakmıyalı
kaç ay geçti / anımsar mısın
Yıldızlı bir gecede / ya da güpegündüz
canevinde duymadan / sonsuzluğunu göğün
ya da bir sabah / çiçek açtığını ansızın
fark etmeden / bahçedeki ağacın
hele bir de işitmeden / işine giderken
bilmeden ezdiğin / karıncanın sesini
Nasıl bilirsin / evrendeki yerini de
nasıl yönetesin / ülkeni*

“Bir Ozan Bir Devlet Adamını Sorguluyor”, 1994

Ecevit Çalışma Bakanlığı koltuğuna oturduktan iki buçuk ay sonra, siyasi hayatının ilk darbe girişimine tanıklık etti.

22 Şubat 1962 Perşembe günü Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir, iktidara el koymak üzere harekete geçti.

Komutanlarının izindeki Harbiyelilere bazı birliklerin de katılması üzerine isyan büyüdü.

Meclis sarıldı.

Çankaya Köşkü'nü koruyan Muhafız Alayı da isyancıların safına geçti.

Şimdi Ankara'da isyancı ve hükümet yanlısı tanklar karşı karşıya gelmişti.

Milletvekilleri kaçmış, cumhurbaşkanı, Mürted Hava Üssü'ne sığınmış, Hava Kuvvetleri komutanı Eskişehir'e uçmuş, hükümet ise Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nda karargâh kurmuştu.

Herkesin endişeyle sindiği o gece, kararlılığıyla isyancıların karşısına dikilen bir kişi vardı:

İsmet Paşa...

İnönü, Talat Aydemir'le sürdürülen pazarlıkta hasmının kararsızlığından, zayıflığını fark etmiş ve en kritik anda gürlemişti:

"Gerekirse ben yalnız başıma üzerlerine giderim. Eğer kan dökmek icap ediyorsa dökülecektir, hem de olukla..."

Sabaha karşı dışarıda hâlâ isyanın ayak sesleri duyulurken İnönü, restinin işi bitirdiğini anlamıştı bile...

Uykuya çekilirken yanında Bülent Ecevit vardı:

Bülent Ecevit

İstirahate çekildi; fakat o sırada yaklaşmaya başladı ayaklananlar... Bir yandan da bazı havacı subaylar giriş kısmında bir şeyler yapıyorlar, birtakım hatlar çekiyorlardı. Merak ettim, "Ne yapıyorsunuz?" dedim, "Artık iş çığırından çıktı, buraya geliyorlar, tek çaremiz İsmet İnönü... Belki buradan mikrofonla onları teskin edici bir şeyler söyler diye yapıyoruz," dediler. Onun üzerine ben gidip İnönü'yü tekrar uyandırıdım. Fakat orada, kumandan İnönü'yü gördüm. Çok kararlı, ne yapacağını bilen, cesur bir insan... Hiçbir ödün vermeden o sorunun, inandırıcılığıyla çözülmesini sağladı.

Genç Ecevit, siyaseti, mayınlı bir arazide usta bir komutandan öğreniyordu.

Öğrendiklerini bakanlıkta uyguladı.

Mithatpaşa Caddesi'ndeki bakanlık binasına ilk geldiğinde çalışanlar farklı bir bakanla karşı karşıya olduklarını hemen anlamışlardı.

Her sabah saat 08.30'da mesaiye başlıyor, öğleyin ofisinde çay içiyor ve sandviç yiyordu. Misafirlerinin ve kendisinin çay, kahve paralarını bile cebinden ödüyor, seyahatlerinde kendisi bakanlık misafirhanesinde kalıyorsa, şoförü ve özel kalem müdürünü otele yerleştiriyor ve paralarını cebinden ödüyordu.

Bu genç ve dinamik bakan, cebinde bir dolu projeye koltuğa oturmıştu. Sendikalarla ve işçilerle çok iyi bir iletişim tutturmuştu.

Ecevit bakan koltuğunda.

Bülent Ecevit

Bir ara İzmir'de yalınayak bir yürüyüş düzenlediler. Tabii, böyle şeylere hiç alışılmamıştı Türkiye'de... Bakanlıktaki bazı arkadaşlar çok telaşlandılar: "Efendim ne yapacağız yürüyüş yapıyorlar?" dediler. "İyi yaparlar. Anayasada engel yok," dedim. "Siz bir uyarmanız," dediler. "Yok uyaramam," dedim. "Uyarmanıza gerek yok, siz vali beye telefon edin, 'Ne oluyor orada, bir anlat,' deyin. O ne yapılması gerektiğini bilir," demişlerdi. Fakat kısa sürede alışıldı. Hiç unutmam, bir sanayici, "Yani ne olacak, benim bir işçim benim karşıma gelip oturup, benimle tartışacak mı? Böyle şey olur mu?" dedi.

Ecevit, Çalışma Bakanlığı makamında üç buçuk yıl kaldı.

Bu zaman diliminde pek az tatil yapabildi...

Fırsat yakaladığında çadırını yanına alıyor, eşi Rahşan Ecevit ve Faruk Güvenç-Suna Kan çiftiyle gözlerden uzak bir tatil yöresine kaçıyordu.

Faruk Güvenç-Suna Kan, Rahşan-Bülent Ecevit.

Ecevit, İnönü'ye yakınlığı ve işçilerin desteği sayesinde 1962-1965 yılları arasında kurulan üç koalisyon hükümetinde de görev alan iki bakandan biri oldu.

Ancak bakanlığı, İnönü'nün istifasıyla son buldu.

Türkiye yeni bir seçime gidiyordu.

Aradan geçen dört yıla karşın Demokrat Parti geleneği ile askerler arasındaki hesaplaşma bitmemişti.

1965 seçimleri rövanş olacaktı.

Seçimden hemen önce bir gazeteci İsmet İnönü'ye şunu sordu:

"Paşam, Batı'da sizin görüşlerinizi savunan partilere 'ortanın solu'nda derler, CHP'ye de 'ortanın solu'nda diyebilir miyiz?"

Paşa, "Evet, diyebilirsiniz," dedi ve Türkiye'yi sarsacak bir tartışmayı ateşledi.

Ertesi gün bu iki kelimeye sarılan CHP teşkilatı değil, rakibi Adalet Partisi'ydi. Demek kırk iki yıllık CHP, sol bir parti olmuştu. Slogan hemen bulundu.

"'Ortanın solu' Moskova yolu."

CHP kadroları şimdi bu kampanyayı bertaraf etmek için seferber olmuştu.

Bülent Ecevit

"'Ortanın solu' Moskova yolu!" diyenlere karşı bazıları, "Öyle şey olur mu bakın kalbimiz de solda," diyordu. İsmet İnönü de yarı şaka yarı ciddi bir ara demişti ki, "Süvariler ata binerken sol üzengiden hareket ederler." Bir kısmı mizah olarak, bir kısmı da ciddi olarak ona tanımlamalar getirmeye çalışmışlardı.

1965 seçimlerinde CHP oyların yüzde 28.7'sini alabildi. Adalet Partisi tek başına iktidara gelmişti.

Seçim hezimetini CHP'yi karıştırdı.

Bir kısmına göre kabahat "ortanın solu" sloganındaydı.

Diğerlerine göre ise sorun, partinin yeterince solda olmamasıydı.

İsmet Paşa ağırlığını “ortanın solu”ndan yana koydu.

Böylece Ecevit’in önü açılmış oldu. Ve Muammer Aksoy’un evinde yapılan bir toplantıda liderliği ilk kez gündeme geldi.

Bülent Ecevit

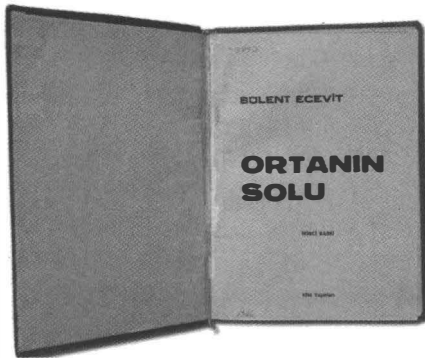
Ben aslında liderliği istemiyordum, daha rahat politika yapabilmek için, özel yaşamım olsun diye sadece siyasete saplanıp kalmak istemiyordum. Fakat bazı arkadaşlarımız o konuda ısrar ettiler.

“Karaoğlan efsanesi” o gece orada doğdu.

Lider adayı bulunmuştu. Şimdi sıra ideolojiyi netleştirmekti.

Ecevit bir süre Ankara’da evine kapandı. İnzivasına son verdiğinde, elinde yüz yirmi sayfalık *Ortanın Solu* kitabı vardı. Kitap, 1965 yenilgisini “ortanın solu”na yıkmak isteyenlere şöyle cevap veriyordu:

Bir söz tek başına ne seçim kazandırır ne seçim kaybettirir. Ama bir sözden dönmek bir partiye çok şey kaybettirebilir.

1966 Ekim'inde yapılan kurultayda Ecevit akıcı ve yalın hitabetiyle kısa sürede salonu etkisine aldı ve o sayede ortanın solcuları, parti meclisinde çoğunluğa geçti. Artık genel sekreterlik hakkıydı. Ve bu hakkını İnönü'nün itirazına rağmen aldı.

Bülent Ecevit

Rahmetli İnönü, partinin önde gelen çevrelerinden gelen baskılarla bana, "Sen şimdi genel sekreterlikten vazgeç, adaylığını koyma, daha yumuşak geçiş süreci olsun," diyordu. Ben de onun üzerine, "Bana arkadaşlar ısrarla bir görev verdikleri için kusura bakmayın kabul edemem. Ya hiçbir görev almam ya da genel sekreter olurum," dedim. Onun üzerine genel sekreterliğimi kabul etti.

Tarih 18 Ekim 1966'ydı.

Kırk bir yaşında genç bir adam, devleti kuran partiye genel sekreter seçilmişti, İsmet İnönü o gece günlüğüne şu notu düş-tü: "*Bülent'in kesin zaferi. Konuşmamı yaptım. İki taraf çetin mücadele ettiler. Bir tarafta Bülent, 'ortanın solu', öte tarafta eskiler, Turhan ile beraber Kasımcılar.*"

Bir süre sonra Turhan Feyzioğlu'nun önderliğindeki "eskiler" partiden kopup gitti.

Ecevit parti içindeki muhaliflerinden kurtulmuştu.

İstifaları, "İhanet silahlarıyla gittiler," diye yorumladı.

Artık tartışmasız ikinci adamdı.

Ecevit'in partide ikinci adamlığa yükselmesiyle birlikte siyaset, yeni bir isim daha kazandı:

Rahşan Ecevit...

Partinin mali sıkıntıda olduğu günlerdi. Rahşan Ecevit kurduğu tanıtım bürosuyla kitap, broşür, rozet, kalem, resim satarak partiye gelir sağlamaya başladı.

Türkiye'de böylesi bir kampanya ilk kez görülüyordu. Hem parti tanıtılıyor hem de para kazanılıyordu.

Rahşan Ecevit

İlk yapılan toplantıda, satış paralarını bir torba içinde topladıktan sonra masanın üzerine döktüğümüz zaman o paraların çokluğu bizi çok sevindirmişti. Böylece partiye bir para gelmeye başlamıştı.

Ecevit ve arkadaşlarının “göbekçi” dediği yaşlı parti koda-manları, “CHP halka el açamaz!” diye itiraz ettiklerinde Ecevitler, “Halka avuç açmaktan onur duyuyoruz,” diyorlardı.

Rahşan Ecevit

“Cumhuriyet Halk Partisi diyoruz ama hep balolar veriyoruz. Biz bu balolardan şimdi vazgeçiyoruz,” deyip Ankara’nın varoşlarını dolaş-

maya çıktım. Orada davetiyeler dağıttım. Hanımların hepsini bir düğün salonunda topladım. Çok güzel bir çay zamanı geçirdik.

Ecevit, bakanlık ve parti işlerinden artan zamanlarında doğaya sığınarak stres atıyordu.

Aile dostları keman sanatçısı Suna Kan ve eşi müzik eleştirmeni Faruk Güvenç'le birlikte sık sık Ankara dışında gezilere çıkıyorlar, "yapamadıklarını" kısa zaman dilimlerine sığdırmaya çalışıyorlardı.

Ankara'nın kasvetli siyasi ortamında buzda taşları tekmeleyen, eşiyle kaydırmaca oynayan bir bakan görüntüsü hiç de tanıdık değildi.

Bülent-Raşan Ecevit ve Suna Kan, Ankara Gölbaşı'nda donan göl üzerinde yürüyorlar.

Suna Kan (Ecevitlerin aile dostu)

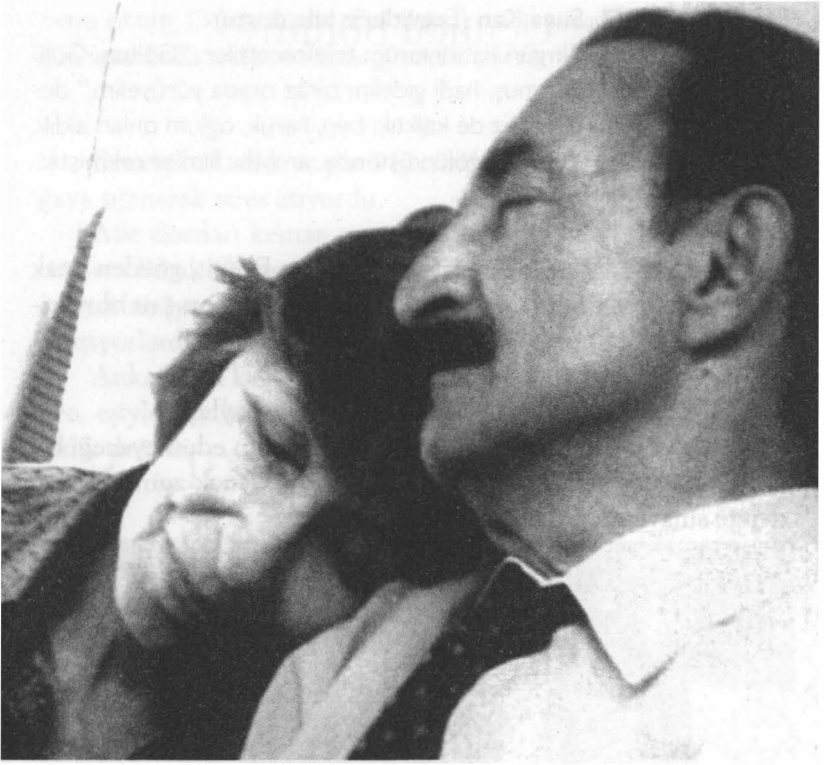
Bir gün hatırlıyorum telefon ettiler: "Gölbaşı Gölü donmuş, hadi gidelim biraz orada yürüyelim," dediler. Biz de kalktık; ben, Faruk, oğlum onları aldık. Yürüdük gölün üstünde, amatör filmler çekmiştik.

Siyasetin demir leblebisi olarak anılan Ecevit, gözden uzak bu gezilerde yeniden o sanat âşığı, naif ve mahcup şair oluveriyordu.

Henüz kırk bir yaşındaydı.

O gün dostlarıyla çocuksu bir coşkuyu paylaştı.

Yakın bir gelecekte kendisinin bile tahmin edemeyeceği bir zirve tırmanışına başlayacak ve siyasetin o oynak zemininde, o denge sınavında başarılı olacaktı.

Rahşan'a

dünyamızla uyuşmak vardı

oyunda sonunu görmeden oynamak

sevinebilmek kazandığına

ytirdiğine yerinebilmek

düşünmeyebilmek yoruldukça düşünmekten

kamaştıkça örtebilmek gözlerini

düşlerde bile ışıktan sakınarak kendini

uyuyabilmek vardı vaktinde rahat

"Yapamadığımız", 1964

Üçüncü bölüm

**DAĞLARA ADI YAZILAN
ADAM**

*Pülümür'ün bir dağ köyünde gördüm onu
yaşını sordum bir giz gibi güldü
kimi seksen dedi köylülerden kimi yüz
yüzüne baktım bir giz gibi güldü*

*bir asa vardı elinde
bir solmuş krallığın
kadifeden harmanisi üzerinde
bir hititliydi o bir selçukluydu
bir ermeniydi bir kürttü
bir türk*

*zamanı onda yitirdim ben
yitik zamanlara onda eriştim
en soylu yoksulluğun toprak döşeli sarayında
bir taç gibi konu başıma Türkiyeliliğim*

"Pülümür'ün Yaşsız Kadını", 1969

12 Mart 1971 tarihinde CHP konvoyu Adana'daki "Toprak-sızlar Kongresi"ne gidiyordu. Genel Sekreter Bülent Ecevit'in arabasında eşi Rahşan Ecevit ve Deniz Baykal da vardı.

Türkiye tarihî bir virajdaydı ve araba devrilmek üzereydi.

Bülent Ecevit

Şereflikoçhisar yakınlarında radyodan 12 Mart askerî müdahalesini öğrendik. Ben çok sarsıldım. "Şimdiye kadar yaptığımız her şey yıkılıp gidebilir," diye üzüntüye kapıldım. Hemen Ankara'ya döndük.

Demirel'in başbakanlıktan istifasından sonra yeni hükümet arayışları başladı. Askerler Nihat Erim'den bir ara rejim hükümeti kurmasını, AP ve CHP'den de hükümete bakan vermesini istedi.

Ecevit, CHP'nin yeni hükümete kesinlikle girmemesi gerektiğini düşünüyordu. O günlerde yaptığı açıklamayla bütün şimşekleri üzerine çekti.

Ecevit'e göre muhtıranın hedefi kendisi ve "ortanın solu" fikriydi. Dolayısıyla CHP'nin orduyla uzlaşmaması ve yeni hükümete bakan vermemesi gerekiyordu.

Ancak İsmet Paşa öyle düşünmüyordu. Bu hükümetin CHP'yi iktidara taşıyacağı, demokrasiye dönüş sürecini de kısaltacağı inancındaydı.

İlk kez genel başkan ile genel sekreter arasında soğuk rüzgârlar esiyordu. Ecevit yıllardır sadakatle bağlı olduğu liderinin sözünden ilk kez çıkıyordu.

Parti öncekilerden daha ağır ve atlatılması güç bir krize doğru sürükleniyordu.

Sorunu Ecevit'in İsmet Paşa'ya yazdığı bir mektup çözdü.

Bu, habersiz yazılmış bir istifa mektubuydu. Pembe Köşk'e gidip Paşa'ya veda etti. Çıkışta genel başkan ile müstafi genel sekreter şu açıklamaları yaptılar:

İsmet İnönü

Veda için geldi. Eski dost gibi görüştük. Gene eski dost gibi ayrıldık.

Bülent Ecevit

Ben büyük insan İnönü'nün önderliğine sonsuz inancım devam ederek partime ve inandığımız ölköye hizmete devam edeceğim.

Vatandaşın Ecevit'e: "Gerekirse İnönü'yle de mücadeleyi göze alacak mısın?"

Aslında Ecevit yenilmemiş, taktik olarak geri çekilmişti.

Halkın 12 Mart'ı benimsemeyeceğini ve şimdi muhtıraya karşı çıkanların ileride çok daha güçlü bir biçimde geri döneceğini öngörmüştü.

Bu inançla hiçbir yöneticilik postu olmamasına karşın partiyi il il, ilçe ilçe geziyor, taraftarlarını örgütlüyordu.

İnönü'yle karşı karşıya gelmemeye özen gösteriyordu. Ama bir gün...

Bülent Ecevit

Bir gün Nazilli’de bir parti toplantısına gittim. Kalabalık bir toplantıydı. Ben “kem küm” etmeye başladım açıkçası. Onun üzerine hiç unutmam bir işçi yanıma geldi. Elimden mikrofonu aldı. Ve, “Ecevit bu lafları bırak, sen demokrasi uğruna gerekirse İnönü’yle de mücadele-yi göze alacak mısın, almayacak mısın bunu söyle bize,” dedi. Tabii çok sarsıldım, bir an düşündüm ve, “Söz veriyorum her şeyi göze alacağım,” dedim ve aldım.

İnönü’ye karşı bayrağı açtığı gün, o gündü. Talihin garip tecellisi oydu ki, o günlerde Ecevit yanlılarının İnönü’ye yönelttiği “yaşlandı, hasta, yönetemiyor” eleştirisi, yıllar sonra aynen Ecevit’e yöneltilecekti.

İşte olağanüstü kurultaya bu koşullarda gidildi. Sadece CHP’nin değil, Ecevit’in de kaderinin değişeceği gün gelip çatmıştı.

6 Mayıs 1972 tarihinde seksen sekiz yaşındaki İsmet Paşa, kürsüde, “Ya Bülent ya ben,” diye resti çekti. Değişim taleplerinin karşısına kendi karizmasını koymuştu.

Ancak Ecevit, kürsüye çıktığında, bu kıyaslamayı kabul etmedi.

“Oylanacak olan, ‘Ya İnönü ya Ecevit’ değildir,” dedi:

“Demokratik bir partinin kanunlara saygılı özgür üyeleri mi olacağız? Yoksa kapıkulları mı? Vereceğiniz karar budur.”

Sonunda delegeler kararını verdi. Oylar Ecevit’e çıktı.

CHP’nin 33 yıl 4 ay 11 günlük lideri İnönü, yenik ama mağrur bir edayla salonu ve daha önemlisi partisini terk etti. CHP kökleriyle hesaplaşmış ve yeni, genç lideriyle yoluna devam etme kararı almıştı.

Ecevit artık Atatürk ve İnönü’nün koltuğundaydı.

O gün yakasında kendi fotoğrafıyla, yabancı basına demeç verirken tam bir devlet adamı gibi konuşuyordu:

Yeni genel başkan "Halkçı Ecevit" sloganları arasında teşekkür konuşmasını yaparken, "CHP'nin genel başkanı seçilmekle ben, kendimi sayın İnönü'nün yerini almış saymıyorum," dedi. "Sayın İnönü'nün yeri her mevkinin üstündedir, değişmez, erişilmezdir," diye vurguladı.

İnönü bu konuşmayı Yalova'da dinlenmeye gittiği Termal'de gazeteden okudu. Mevhibe Hanım sessizce, "Nankör," diye söylenirken Paşa, çevresindekilere Ecevit için şunu söyledi:

"Tıpkı Menderes'e benziyor. Duygusallık ve hırs bir araya gelince, insanı felakete sürükler. Allah memleketi korusun."

Ecevit liderlik koltuğuna oturduktan bir yıl sonra Türkiye bir cumhurbaşkanlığı krizi yaşadı. Askerler, cumhurbaşkanlığı hedefiyle genelkurmay başkanlığını bırakan Faruk Gürler'in Çankaya'ya çıkması için meclis üzerinde yoğun baskı kurmuşlardı.

Seçim günü geldiğinde parlamentoyu abluka altına aldılar.

O gün Demirel ve Ecevit askerin müdahalesine karşı ortak bir tavır aldı. AP ve CHP'den Gürler'e oy çıkmadı.

Ecevit ilk demokrasi sınavından başarıyla çıkmıştı. Ancak o gece eve gelen üniformalı bir ziyaretçi Ecevitleri kaygılandırdı:

Bülent Ecevit

Eve gittiğimde Genelkurmay'dan bir görevli geldi ve beni Genelkurmay'da kurmayların beklediklerini söyledi. Tabii aklıma birtakım olumsuzluklar geldi. Rahşan'a, "Gidiyorum Genelkurmay'a... Sen benim için bir çanta, birkaç kitap hazırla, gelemeyebilirim," dedim. Ve gittim. Rahmetli Semih Sancar genelkurmay başkanıydı. Onun odasına aldılar beni, önde gelen generallerin hepsi oradaydı. Tabii kaygı verici bir durumdu fakat bana güzel bir sürpriz oldu. Sayın Sancar, "Bizim adayımız Faruk Gürler'di ama seçilemeyeceği anlaşıldı. Israr etmeyeceğiz, adayımızı çekiyoruz. İsim de önermeyeceğiz size," dedi.

Ahmet Yücekök (İktisatçı)

Ecevit giderek tırmanan bir anti-12 Mart havası içinde 12 Mart'a kafa tutmuş, ondan hesap sormaya kalkışmış bir insan olarak prim yapmaya başladı. Yani kentlerden, kasabalardan, mezralardan, fabrikalardan, harman yerlerinden vurdu geldi Ecevit...

Ve halk yığınları CHP örgütünden önce dağa taş "Halkçı Ecevit" diye yazmaya başladılar.

1973 seçimlerine bu havada gidildi. Türkiye, o yıl cumhuriyetin 50. yılını kutluyordu ve halk türküleri "50. senenin aydın kişisi"ni göreve çağırıyordu:

*50. senenin aydın kişisi
Zaman geldi çattı gel Karaoğlan,
Bu bozuk düzenden artık usandık
Sen buna bir çare bul Karaoğlan*

O 1973 kampanyasında Ecevit, Kars'a da gitmiş, Susuz ilçesinde CHP'li Aydın ve Şahzede Yarkadaş'ın evine uğramıştı. Torununun adını Bülent Ecevit koyacak kadar Ecevit hayranı olan Şahzede Yenge, onu karşısında görünce, "Ay Karaoğlan, bizi bu dar günlerden kurtar!" diye feryat etti.

"Karaoğlan" lakabı, birkaç gün içinde tüm Türkiye'de önce dağlara, taşlara giderek türkülere ve nihayet Türk siyasi tarihine yazılacaktı.

CHP bu seçimlerde Ecevit'in giderek yükselen karizmasıyla yetinmedi. Örgüt canla başla çalışıyordu. Bu dönemde CHP'yi diğer partilerden avantajlı kılan bir buluş ortaya çıktı.

Buluşun sahibi Rahşan Ecevit'ti.

Rahşan Ecevit

İlk seçim gezilerine başladığımız zaman Bülent'in konuşma yeri kamyon kasaları olurdu. Orada sıkıntı çekerdik.

Bülent Ecevit

Ve kan ter içinde kalırdım o kamyonu çıkıncaya kadar...

Rahşan Ecevit

Ve sesini duyuramadığı için bağırdı. Sesi kısılırdı. Çok bağırdı, daha da duyulmaz olurdu sesi. Ondan sonra bir seçim otobüsü düşündüm.

CHP'nin hızını artıran bu buluştan sonra, yıllar yılı Ecevit'le özdeşleştirilecek tipik bir propaganda malzemesi de yine o yıl ve yine eşi tarafından keşfedildi:

Rahşan Ecevit

Bir gün vatandaşın birisi sormuştu bana, "Hangisi Ecevit?" diye... Ben de, "İşte şu mavi gömlekli," demiştim. Sonradan düşündüm ki o beyaz gömlekler arasında mavi gömlek en iyi görüneniydi.

Genel başkan olarak gireceği ilk seçim günü gelip çatığında, Ecevit sonuçları bir gazetecinin evinden izlemeyi tercih etti. TRT'nin siyah beyaz ekranından gelen ilk bilgiler CHP'nin kazanmadığını söylüyordu. Ecevit inanmayıp bir de İngiliz radyosu BBC'deki haberleri dinlemek istedi. Oradaki haber farklıydı.

Mete Akyol

"Soldaki Cumhuriyet Halk Partisi seçimleri açık farkla önde sürdürüyor," diye bir haber İngilizce olarak... Ve Ecevit o zaman, "Hah, işin Türkçesini BBC söyledi," diye bir espri yaptı.

CHP birinci parti olarak oyların yüzde 33.3'ünü almış ve meclise 185 milletvekili sokmuştu. Ancak tek başına iktidar olacak çoğunluğu sağlayamamıştı. Koalisyon yapılmalıydı.

Yaklaşık dört ay süren, sıkıntılı ve gerilim dolu koalisyon arayışı Ecevit'i Milli Selamet Partisi'ne, yani Necmettin Erbakan'a itti.

Koalisyon görüşmeleri kimsenin aklına gelmeyecek bir yerde yapıldı:

Bülent Ecevit

Suna Kan ve Faruk Güvenç'in evinde buluştuk. Orada temelini attık koalisyonun. Ben, öteden beri laik kesimle, dinci kesim arasında, laiklikten ödün vermemek koşuluyla, bir uzlaşa sağlamanın çok yararlı olabileceğini, bunu denemek gerektiğini düşünürdüm. Onun için MSP'yle bir koalisyon deneyimini geçirmenin Türkiye açısından çok yararlı olabileceğini düşünüyordum.

Ecevit siyasete başladıktan tam yirmi yıl sonra başbakan olmuştu. Ama bu, hayatının en zorlu deneyimlerinden biri olacaktı.

1974 başında kurulan CHP-MSP koalisyonunu büyük bir dünya krizi karşıladı. OPEC'in politikası nedeniyle petrol fiyatları olağanüstü artmış ve tüm döviz, petrol ithaline gitmeye başlamıştı. Oysa halk, dağlara taşlara "Umutumuz" diye adını yazdığı liderden iş, para, refah ve demokrasi bekliyordu.

Ahmet Yücekök

Çünkü herkes Ecevit'in sihirli sopası değince otomobiller, beyaz eşya ucuzlayacak, herkes karısını koluna takıp en keyifli yerlere gidecek, emeklilerin çilesi bitecek, öğrenciler çılgınca burslar almaya başlayacak sanıyordu. Bunların hiçbirisi olmadığı vakit derin bir hayal kırıklığı başladı: "Yahu biz rüya mı gördük? Dağlara taşlara adını yazdığımız insan bu mu?" diye.

CHP-MSP koalisyonu: Erbakan'la zor günlerden bir anı.

Bu beklentiyi doğuran biraz da 12 Mart döneminden artakalan pahalılık, işsizlik ve baskıydı.

Öte yandan koalisyonda her kafadan bir ses çıkıyordu. Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan düşlerini gerçeğe dönüştürmenin peşindeydi.

Bülent Ecevit

Çok ilginç bir insandı. Çok akıllı, çok zeki. Fakat fazlasıyla hayalci. Bir gün, "Yüz bin tank, yüz bin uçak yapacağız," demişti. Kendisini odama çağırdım. "Sayın Erbakan bunu nasıl söylersiniz?" dedim. "Bir kere yüz bin tank, yüz bin uçak yapmamız mümkün değil, yapsak bile bunların pilotlarını bulamayız." Terledi, "Efendim, böyle şeyler siyasette temenni manasında söylenir," dedi.

12 Mart döneminde Amerikan hükümeti, Türkiye’de haşhaş üretimine son verilmesini istemiş, askerler de kabul etmişti. Amerikalılar Afyon’daki tarlalarda yetişen haşhaşın ülkelerine zehir olarak döndüğü iddiasındaydı.

Ecevit bu kararı iptal edeceğini ve haşhaş üretimine kontrollü biçimde izin verileceğini açıkladı. Amerika’nın bu açıklamaya tepkisi sert oldu.

Bülent Ecevit

1 Temmuz 1974 günü biz haşhaş yasağını kaldırdık. Fakat oraya gelinceye kadar akıl almaz baskılar geldi Amerikan üst yönetiminden ve onları destekleyen çevrelerden... “Türk hükümetini NATO’dan çıkaralım, Sultanahmet Camii’ni, (onlar Sultanahmet adını bilmezler Blue Mosque’u) bombalayalım. Haşhaş ekimi yapılan köyleri bombalayalım!” gibi sesler yükseldi.

Ecevit bütün bu baskılara göğüs gerdi.

15 Temmuz’da Afyon’dan başlayan bir geziye çıkarak Amerika’ya meydan okuyacaktı. Geziye çıktı ama orada aldığı bir haberle acilen Ankara’ya dönmek zorunda kaldı.

Kıbrıs’ta darbe olmuştu.

Yunanistan’daki Albaylar Cuntası tarafından desteklenen aşırı sağcı Nikos Sampson tarafından Kıbrıs’ta yapılan darbeye Cumhurbaşkanı III. Makarios devrilmişti. Darbeciler yıllardır savunageldikleri Enosis için, yani Yunanistan’la birleşmek için düğmeye basmıştı. Türkiye garantör ülke olarak anlaşmalardan kaynaklanan hakkını kullanabilir ve Kıbrıs’a asker çıkarabilirdi.

Etkisi tüm dünyada yankılanacak olan bu kararı bir kişi verebilirdi:

Bülent Ecevit.

1974-Londra

Ecevit hemen diğer garantör ülke olan İngiltere'ye uçtu. İngiliz başbakanıyla görüştü. O gece Londra'da Rumlarla barış üzerine bir şiir yazdı.

*sıla derdine düşünce anlarsın
yunanlıyla kardeş olduğunu
bir rum şarkısı duyunca gör
gurbet elde İstanbul çocuğunu
önce bir kahkaha çalınır kulağına
sonra rum şiveli türkçeler
o Boğazdan söz eder
sen rakıyı hatırlarsın
yunanlıyla kardeş olduğunu
sıla derdine düşünce anlarsın.*

"Türk-Yunan Şiiri", 1974

İki gün sonra aynı Rumlara karşı savaş açacaktı:

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin indirme ve çıkarma hareketi başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük bir hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir

atışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil barış için ve yalnız Türklere değil, Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz.

“Karaoğlan”ın bu demeciyle başlayan Kıbrıs Harekti, Ecevit’in popülaritesini hepten artırdı. Artık o “Kıbrıs Fatihı Mücahit Ecevit”ti.

Toplumun bütün kesimlerinden destek görüyor, gittiği her yerde halk onu coşkuyla bağrına basıyordu. O da kürsüden bu ilgiyi şöyle yanıtlıyordu:

Biz Demirellerden, Trkeşlerden milliyetçilik dersi almayız. Sevgili kardeşlerim biz, milliyetçiliği sokak duvarlarına değil Kıbrıs’ın topraklarına, Ege’nin deniz yataklarına yazmışız. Biz milliyetçiliği Batı Anadolu’nun haşhaş tarlasına yazmışız.

Bu sevgi seli Ecevit'i cesaretlendirdi. Artık MSP'yi taşımak zorunda olmadığını düşündü.

Hükümeti bozacak, böylece erken seçimin kapısını aralayacaktı.

Sandıktan tek başına iktidar olarak çıkacağına inanıyordu.

Ahmet Yücekök

Hükümeti bozma kararını Basmahane Meydanı'nda çılgın bir kalabalığa ilan etti Bülent Ecevit bir sonbahar günü... O zaman Adnan Menderes Havaalanı yok. Çiğli kullanılıyor. Çiğli'den şehre intikal ederken de askerî lojmanların, havacıların lojmanlarının önünden geçiliyor. Lojmanların önünden geçerken manevra kıyafeti giymiş subaylar yol boyunca hazır olda selam durarak karşıladılar. Askerlerin bütün aileleri arkada olağanüstü bir cümbüşle, müthiş gösteriler yapıyorlardı. Yani görülme-ye değer bir manzaraydı. Yol boyunca bunları göre göre İzmir'e girdik. Basmahane Meydanı görülmesi gereken bir yerdi. Yani en akli başında insanın bile aklını başından alacak manzaralardı bunlar...

Ali Topuz (İmar ve İskân Bakanı)

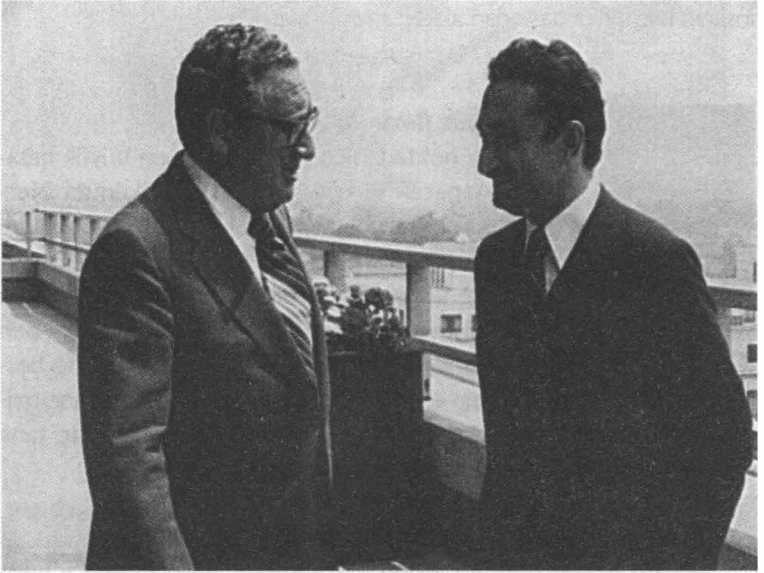
Fakat o noktadan sonra hayatının en büyük hatalarını yapacak sürece girdi. Ve o hükümeti Necmettin Erbakan'ın kaprislerine dayanma güçlüğüne gerekçe göstererek bozdu. O hükümeti bozmasına karşı tavır koyanlardan birisiyim ben. "Yapma yanlış olur," dedim. Çünkü siyasetin mantığına ters... Amacı şu: "Ben Kıbrıs'ta büyük başarı kazandım. Necmettin Erbakan'ın can sıkıcı bas-kılarına ve tavırlarına boyun eğmem. Seçim yaparım, üç yüz tane milletvekili çıkarırım, tek başıma iktidar olurum." Peki senin kaç tane milletvekilin var? Seçim kararı alabilecek adamın var mı?

Yoktu...

Ve bu hesapsızlıkla verilen istifa kararı, hem Ecevit'e hem Türkiye'ye pahalıya mal olacaktı.

1976-New York

Başbakanlıktan istifa eden Bülent Ecevit, 1976 yazında eski hocası, Amerika Dışışleri Bakanı Henry Kissinger'dan Kıbrıs sorununun konuşulacağı bir toplantı daveti aldı. Eşile birlikte New York'a gitti.

Henry Kissenger, Bülent Ecevit.

Waldorf Astoria Otelindeki toplantıda onu ölüm tehlikesi bekliyordu.

Bülent Ecevit

Konuşmama başladım. Birdenbire karşımızda, yani bir-iki metre mesafelik yerde bir tabanca ortaya çıktı... Bir Rum, orada bize karşı bir suikast girişiminde bulundu. Korumalar çok atik davrandılar. Bir hamlede ikimizi birden yukarıya götürdüler.

Rahşan Ecevit

Koltuk altlarımızdan tutup bizi uçurdular, ayaklarımız yerden kesildi. Ama öbür tarafta da tabancayı tutan adamın kolunu tutmuşlar. Fakat kolu ellerinde kalmış; çünkü adamın kolu takmamış.

Altemur Kılıç

Bu olaydan sonra bizi Gizli Servis aldı, mutfaklardan geçirerek otomobillere koydu. Üzerimize abanarak otomobillerle otele götürdü. Bülent Ecevit'i orada oturttuk. İşin heyecanı devam ediyor; bir telefon geldi, Henry Kissinger. Rahşan atıldı, "Konuşma sakın Bülent, o herifle konuşma!" dedi. Sanki suikastı o işlemiş gibi. Biz rica ettik, "Olur mu? Hariciye vekili, konuşmanız lazım," dedik. Zorla konuşturduk.

Bu suikasttan kurtulmuştu; ama yeni saldırılar sıradaydı.

Ve o saldırılarda birkaç kez ölümden dönecekti.

Ecevit'in istifasının ardından dört sağ partinin "milliyetçi cephe"yi kurmasıyla Türkiye'de çatışmaların ivmesi artmıştı.

Okullardan başlayan kutuplaşma kısa sürede sokaklara, fabrikalara, devlet dairelerine sıçramıştı. Artık gazetelerde o gün hangi ilde, hangi görüşten, kaç kişinin öldüğünü bildiren gündelik anarşi raporları vardı.

1976'da ölü sayısı ilk kez yüzü aştı.

ANARŞİ DRAMI
DÜNKÜ TOPLAM 1 ÖLÜ 14 YARALI
SUBAT TOPLAMI 8 ÖLÜ 147 YARALI
OCAK TOPLAMI 13 ÖLÜ 154 YARALI
GENEL TOPLAM 21 ÖLÜ 301 YARALI

Kimliği saptanamayan 6 kişi , derse giren Akşam
Ticaret Lisesi öğrencilerine ateş açtı

Ankara 'da 1 öğrenci öldürüldü, 2'si ağır 13 genç yaralandı

Terör tırmanıyordu.

Ecevit tam da bu ortamda seçim çağrısına, "Evet," dedi ve sandığın kapağını araladı.

Türkiye bir kez daha yollara döküldü.

Solun iktidara en çok yaklaştığı 1977 seçimleri, aynı zamanda tarihin en gergin kampanyasına tanık olacak, meydanlar dolup taşıkça saldırılar da artacaktı. Oysa seçim maratonu Ecevit'in "Uyum" şiirinden uyarlanan bir marşla başlamıştı.

Levni'ye özen

boşluğa bulut buluta yağmur

yağmura toprak ne güzel uymuş

gündüze güneş güneşe tarla

tarlaya başak ne güzel uymuş

baş ağa buğday buğdaya insan

insana emek ne güzel uymuş

emeğe eylem eyleme yürek

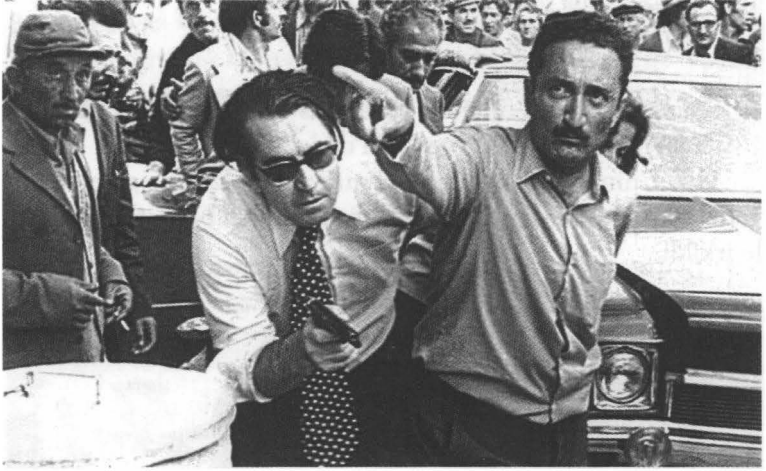
yüreğe sevgi ne güzel uymuş

"Uyum", 1975

Ancak öyle olmadı.

Seçim kampanyası barış değil, kavga getirdi.

Hıncahınç dolu meydanlara şiddetin son bulacağı, cephele-
rin yıkılacağı, ekmeğin, işin aşırı bollaşacağı bir Türkiye vaat
ederek kitleleri coşturan Ecevit, her gittiği yerde hedef aldığı
terörün hedefi olmaya başladı.

Ecevit, Gerede saldırısında hayatını kurtaran CHP Adıyaman Milletvekili
Dr. Kemal Tabak'la.

Niksar'da, Şiran'da, Erzincan'da, Gerede'de üç gün üst üste
saldırıya uğradı. Komandoların taşlı, silahlı saldırısına koruma-
ları silahla karşılık verirken Ecevit, kürsüden, "Demirel korkağı,
eşkıyanın arkasına sığınma!" diye haykırıyordu.

Bülent Ecevit

Orada çok ciddi bir tehlike atlattık. Şehre girerken daha önce kadın
ve gençlik kolları üyelerini taşıyan parti otobüsüne çok ağır saldırılar
oldu. Ardından biz gelirken de saldırılar devam etti.

Rahşan Ecevit

Orası çok tehlikeliydi; çünkü çok dar bir yoldan çıkıyorduk yukarıya, iki tarafı kayalık ve dar bir yoldu ve o kayaların tepesinden aşağıya çok büyük kayalar atmışlardı, otobüs ezilmişti.

Bülent Ecevit

Tıpkı bir savaş gibi silahlı saldırılarla karşılaştık.

Bunlar, yaklaşan ölümcül bir suikastın hazırlıklarıydı adeta...
Ecevit en ciddi saldırıyı Çiğli'de yaşadı.

1977'nin o kanlı Mayıs'ında miting için İzmir'e giden CHP genel başkanı, tam seçim otobüsüne binerken bir patlama sesiyle irkildi.

İzmir, Çiğli'de saldırı anı.

Ama vurulan kendisi değil, Mehmet İsvan oldu.

Rahşan Ecevit

Kocaman bir tüfek patlayınca, merdivenin üstünde duran İsvan'ın dizine geldi kurşun. O kurşun da füze gibi bir şeymiş.

Bülent Ecevit

Sonradan öğrendik ki bu çok tehlikeli bir silahmış. Türkiye’de hiç yokmuş. Sadece emniyetin elinde birkaç tane varmış ve öldürücü bir silahmış.

Rahşan Ecevit

Kurşun girdikten sonra insanın vücuduna bir gaz çıkarıyormuş ve o gaz da çok tehlikeli bir gazmış.

Ecevit bu olaydan sonra hep kuşkulandığı ama izini bulamadığı gizli örgüt “kontrgerilla”nın peşine düştü.

Adresi, yöneticisi, yöntemleri sır olan bu örgütün devlet içinde gerçekten de var olduğunu, başbakanlığı sırasında aldığı bir brifingte öğrendi:

Bülent Ecevit

Orada öğrendim ki Ankara’da Amerikan askerî yardım binasının içinde böyle bir birim var, bizim devlet kuruluşumuzla iç içe çalışıyorlar ve bunlarla ilgili olarak da herhangi bir önlem alınamıyor. Ve bu şekilde birçok şey karanlıkta kalıyordu aslında...

Çiğli suikastını kimin düzenlediği hiçbir zaman anlaşılmadı.

Ecevit, sonraki yıllarda başbakanlık koltuğuna oturduğunda bile o olayın ve "kontrgerilla"nın gizini çözemeyecekti.

Türkiye seçim sathı mahaline girmişti artık...

Çıgli saldırısından beş gün sonra Ecevit, bu kez Taksim'de hedef oldu.

Seçime üç gün kalmıştı ve CHP, son mitingini ay başında otuz yedi kişinin ölümüyle sonuçlanan bir katliamın yaşandığı Taksim Meydanı'nda yapacaktı.

Ancak mitingden bir gün önce Demirel'den bir mektup aldı. Başbakan, "Aldığımız istihbarata göre size Taksim'de dürbünlü bir tüfekte suikast düzenlenecek ve öldürüleceksiniz. Taksim'e çıkmayın!" diyordu.

Ecevit o günkü radyo konuşmasında, "Söz verdiğim saatte ben Taksim'de olacağım ama kimseyi çağırmıyorum," dedi.

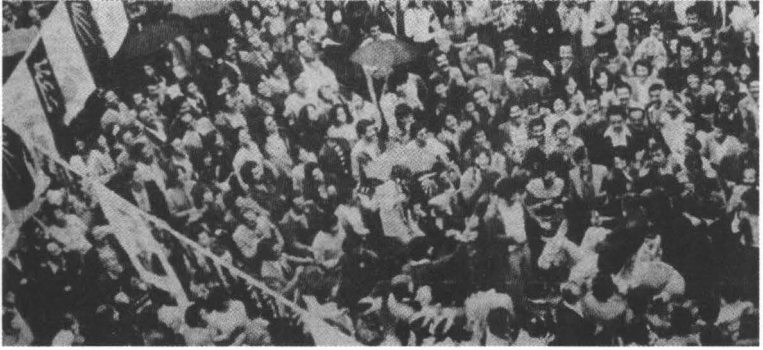
Bülent Ecevit

"Kimseyi çağırmıyorum," dediğim halde havaalanından miting başladı. İnanılmaz bir şeydi. Havaalanından itibaren Taksim'e kadar gitgide artan kalabalıklar korteje katıldı.

Ecevit'in, "Kimseyi çağırmıyorum," demesi, "Herkesi çağırıyorum," diye anlaşılmıştı sanki. 3 Haziran 1977'de Taksim, tarihinin en büyük mitinglerinden birine sahne oldu. Ecevit kürsüye çıktığında meydan alkıştan yıkılıyordu.

Ali Topuz

Taksim Meydanı, İstiklal Caddesi doldu. Aksaray Meydanı'na kadar yollar doldu. Aksaray Meydanı doldu. Topkapı'ya kadar bu taraf doldu. Oradakiler gelemeydi. Şişli doldu kimse gelemeydi. Dolmabahçe'den yukarıya kadar o yol doldu. Ne yüz bin kişisi, beş yüz bin kişi İstanbul'da sokaktaydı.

Haziran 1977, Farabi Sokak, erken zafer müjdesi.

Bu havada gidilen 1977 seçimlerinde sandıktan CHP çıktı. Ecevit'in partisi oyların yüzde 41.1'ini alarak kendi rekorunu kırmıştı.

O gece Ecevit, Farabi Sokak'a, zaferi kutlamaya gelen partililere balkondan tek başına iktidar müjdesi verdi.

Ancak biraz erken davranmıştı. CHP'nin milletvekili sayısı 213'te kaldı.

Tek başına iktidar içinse 226 milletvekili gerekiyordu.

CHP azınlık hükümeti güvenoyunu alamayınca yine Demirelli, İkinci Milliyetçi Cephe hükümeti kuruldu.

CHP'de coşku bir anda karamsarlığa dönüşmüş, yöneticileri beceriksizlikle suçlayan partililer kapıya dayanmıştı.

İşte bu hava içinde on bir milletvekiline kanca atıldı ve Ecevit bu sayede yeniden başbakanlık koltuğuna oturdu. Ama

bu transferlerden ötürü Demirel, ona, “Başbakan,” demeyecek, “Hükümetin başı,” diye hitap ederek literatüre yeni bir sözcük kazandıracaktı.

Ecevit koltuğa oturduğu anda, “Enkaz devraldık,” açıklamasını yaptı.

Ekonomik kriz, yüksek enflasyon, grevler ve döviz sıkıntısı nedeniyle kuyruklar alıp başını yürümüş, karaborsa patlamıştı. Peşinden de Maraş Olayı patladı.

Üç gün süren olaylarda yüzden fazla insan öldü.

Bülent Ecevit

Şoke olduk; çünkü çok sayıda vatandaşımız hayatını yitirmişti. Oraya işçileri bakanımızı gönderdim. Fakat işçileri bakanı da asker kökenli olduğu halde askerden umduğu yardımı sağlayamadı olaylara müdahale için... O beni çok kaygılandırdı. Demokrasiyi sona erdirmek için birtakım olayların planlanmakta olduğu izlenimini bana vermişti.

Bu izlenim boşuna değildi. Sıkıyönetimin ilanına rağmen olaylar durulmuyor, tersine tırmanıyordu. Ecevit’in hükümeti kurduğu 1978 başından 1979 Ekim’ine kadar toplam 2.294 kişi öldürülmüştü.

Bir yanda yüzde 80’leri bulan enflasyon, diğer yanda uzayan benzin, tüpgaz, yağ kuyrukları ve zamlar Ecevit’in umudunu tüketmeye başlamıştı. Döviz yokluğu nedeniyle yakıt bulunmuyor, *fuel oil* kullanan elektrik santralleri çalışmadığından sık sık elektrikler kesiliyordu. Bu aşamada TUSİAD, hükümeti gazete ilanlarıyla eleştirmeye başladı.

Ecevit, yokluklardan hükümeti zor durumda bırakmak için stok yapan iş çevrelerini sorumlu tuttu; ama tek muhalif onlar değildi. Sendikalar, sosyalist sol ve parti içi muhalefet de hükümete karşı bayrak açmıştı:

Ertuğrul Günay (CHP Milletvekili)

'80'e doğru giderken parti içindeki hükümetteki başarısızlığa yönelik eleştirel yaklaşımlara çok tahammülsüz, partide bölünmekten söz eden oldukça otoriter, sert bir genel başkan çıkmıştı ortaya. Ve bizim öğretici bulduğumuz, öğrenci öğretmen ilişkisi içinde sevip saydığımız genel başkan, klasik ve acımasız bir lider, hatta CHP tarihine atıf yaparak söylersem bir tür şef haline gelmişti ne yazık ki...

Ecevit sosyalist solun boykot ettiği 1979 ara seçimini kaybetti.

CHP'nin oyu yüzde 41'den 30'a düştü. Bunun üzerine, meclis aritmetiği zorlamadığı halde istifa etti.

Demirel'e ortaklık teklifi geri çevrilince de yeni bir Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti kuruldu.

ADRES: Hürriyetin Çukuru
No: 25, DİĞİRLİK
TUGAY MAH. 1. KAT
PODAN KÜLTÜR A.Ş. 10400
TELEFON: 244.420

YIL: 30, SAYI: 11481

BUGÜN
14
SAYFA
500
KURUŞ

Milliyet
Halk Gazetesi
KURUCUSU: ALİ NAGİ KARACAN

ÜÇ KATLILIK BİNA
100.000.000 TL
KAPALI
KARARLI
BİREKİ
DERGİSİ

15
EYLÜL
1979

SENATO SEÇİMLERİ SONUÇLARI

AP: 30
CHP: 12

AP'NİN KAZANDIĞI İLLER

ADANA (1), ANKARA (1), ANTALYA (2),
ARDAHAN (1), BALIKESİR (2), BURSA (1),
CANAKKALE (1), ÇANAKKALE (1), ÇORLU (1),
DİĞİRLİK (1), ESKİŞEHİR (1), GAZİANTEP (1),
İSTANBUL (1), KAYSERİ (1), KUTAYYA (1),
MANKİŞEHİR (1), MİT (1), NİĞDE (1),
ORDU (1), RİZE (1), SAMSUN (1),
SİĞİRCI (1)

CHP'NİN KAZANDIĞI İLLER

AMASYA (1), ÇANAKKALE (1), ESKİ-
ŞEHİR (1), HATAY (1), İSTANBUL (1), KARS
(1), MANİŞA (1), SAMSUN (1), TOKAT (1)

MSP'NİN KAZANDIĞI İLLER

ERZURUM (1), İSTANBUL (1), SİĞİRCI (1),
ERZURUM (1)

CGP'NİN KAZANDIĞI İLLER

ERZURUM (1)

MHP'NİN KAZANDIĞI İLLER

ERZURUM (1)

MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİNDE AP'NİN DEDİĞİ OLDU

AP:5-CHP:0

● Demirel: «Parlamentoda denge değişmiştir, hükümet istifa etmelidir»

● Küntay: «228'i bulduk hükümet istifa etmezse gensoru ile düşürürüz»

MECLİS TE SON DURUM

CHP	208
AP	181
MSP	22
MHP	17
DP	1
CGP	1
NP	1
BAG	16
ROS	3
TOPL:	450

Devlet Bakan Mustafa Necdet, 14. kez istifa etmiştir

Devlet Bakanı Mustafa Necdet, 14. kez istifa etmiştir

Devlet Bakanı Mustafa Necdet, 14. kez istifa etmiştir

SENATO SEÇİM SONUÇLARI

İLLER	CHP'NİN KAZANDIĞI	CHP'NİN KAZANDIĞI	CHP'NİN KAZANDIĞI	CHP'NİN KAZANDIĞI
Adana	1			
Adıyaman	1			
Adıyaman	2			
Adana	1			
Adıyaman	3			
Adana	1			
Adana	1			

Seçimlere katılma oranı bekleneni aştı ve birleşik liste % 78'e vardı

SENATO SEÇİM SONUÇLARI

İLLER	CHP'NİN KAZANDIĞI	CHP'NİN KAZANDIĞI	CHP'NİN KAZANDIĞI	CHP'NİN KAZANDIĞI
Adana	1			
Adıyaman	1			
Adıyaman	2			
Adana	1			
Adıyaman	3			
Adana	1			
Adana	1			

Seçimlere katılma oranı bekleneni aştı ve birleşik liste % 78'e vardı

Bülent Ecevit

İki büyük parti arasında işbirliği ve dayanışma sağlanabilseydi, 12 Eylül Darbesi de olmazdı, diye düşünürüm hep.

Süleyman Demirel (Başbakan, AP Genel Başkanı)

Koalisyon olamazdı. Olsaydı da işlemezdi. Vatan sathında, "Bu hükümet gitmelidir. Çünkü bunlar yapamamışlardır. Bunlara dört tane kaz verseniz sabahleyin üçünü kaybedip gelirler. Dört kazı güdemeyecek adamlara hükümet verdiniz," dedikten

sonra, Türkiye'deki kandan, pahalılıktan, yoksulluktan kendinizden önceki hükümeti sorumlu tuttuktan sonra, altı-sekiz ay sonra o kişilerle nasıl yüz yüze bakıp da hükümet olacaksınız.

Kenan Evren (Genelkurmay Başkanı)

Eğer Çağlayangil'in parti liderlerini toplayarak Çankaya'da yaptığı görüşmede bir netice alınabilseydi, yani bu partiler bir ve beraber olup bu konuda alınması gereken tedbirleri beraberce alsalardı biz müdahale yapamazdık.

1980 Eylül'ü geldiğinde Ecevit, Petrol-İş Sendikası'nın genel kurulunda bir konuşma yaptı. Demokrasiyi bir maça benzettii ve maçın seyircilerine şunu söyledi:

"Eğer sizler, yani işçiler tribünden sahaya inmezseniz birileri düdüğü çalıp maçı bitirecek ve, 'Herkes evine,' diyecek."

Bu konuşma yapıldığında düdüğün çalmasına sadece 6 gün kalmıştı.

6 gün sonra, 11 Eylül gecesi Ecevit, Oran'daki evinde, ertesi gün Trabzon'daki mitingde yapacağı konuşmayı hazırlıyordu ki, telefon çaldı.

Arayan CHP Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ'dı.

Bülent Ecevit

Bir askerî darbe olduğu yolunda haber aldıklarını söyledi. Ben telefonla Genelkurmay Başkanı Sayın Kenan Evren'i aradım. Fakat kendisine ulaşamadım, yaverine ulaştım. "Böyle bir haber var, nedir?" dedim. "Evet," dedi, askerî müdahale olduğunu belirtti. Pencereden baktım. Oran'da, bizim oturduğumuz evin hemen yanındaki evde Sayın Alparslan Türkeş oturuyordu. İkimizin apartmanları arasına küçük bir yola kocaman bir tank gelmişti. Güvenlik altındaydık.

Kısa bir süre sonra bu defa kapı çalındı. Gelen, partinin eski içişleri bakanı emekli General İrfan Özaydınlı'ydı. Generaller, Ecevit'in gözüaltına alınışı sırasında bir sorun yaşanmaması için, haberi tanıdığı eski bir askerle yollamak istemişti.

Bülent Ecevit

Çok şaşırmadım çünkü artık iş çığırdan çıkmıştı ama çok üzüldüm elbette. Yeniden bir askerî darbe olması bana çok ağır ve çok acı geldi.

Rahşan Ecevit

Küçük bir bavul yaptım. İkimizin de günlük ihtiyaçlarını, çamaşırlarımızı koydum, onun için kitap koydum, kendim için birikmiş söküklerimi koyduğumu hatırlıyorum. "Hazır orada yaparım, boş zaman," diye.

1972'de liderlik koltuğunda başlayan o tempolu, gerilimli, yorucu ve iniş çıkışla dolu günler boyunca hiç tatil yapmamışlar, kendilerine ve birbirlerine hiç zaman ayıramamışlardı.

Şimdi sökükleri dikecek ve şiir yazacak bol bol zamanları olacaktı.

*özgürlüğü yitirdik dostlar
ardından bir çift sözüm var
havaya benzerdi biraz
varlığı duyulmazdı özgürlüğün
yokluğu dayanılmaz*

*bir seyirlik oyun saydık devleti
bıraktık oyuncuların eline
düdük çaldı oyun bitti
"haydi" dendi, "herkes evine"*

*yok artık dostlar ağlamanın yararı
ellerimizle kazıldı özgürlüğün mezarı
kendimizi gömdük içine*

"Özgürlüğün Ardından Bir Ağıt Söylev", 1987

Dördüncü bölüm

ÇİLE ÇİÇEĞİ

Engeller çok sarp! Onları kırmaya çabalarken kalbim sızlıyor.

Özgürlük benim tek arzumdur, ama onu ümit etmekten utanıyorum.

...

Beni saran örtü toz ve ölüm örtüsüdür, ondan nefret ediyor, ama yine ona aşkla sarınıyorum.

Borçlarım çoktur,

başarısızlıklarım büyük,

utancım gizli

...ve ağır...

Gitanjali

12 Eylül sabahı Bülent ve Rahşan Ecevit, Ankara Etimesgut Havaalanı'nın bekleme salonunda önce Erbakan'la, sonra Demirel ailesiyle tokalaşıp bir kenarda beklemeye koyuldu.

Herkesin tedirginliği yüzünden okunuyordu.

Az sonra bilinmeyen bir adrese uçmak üzere bir askerî nakliye uçağına bindirildiler. Uçak Gelibolu'daki Hamzakoy Askerî Kampı için havalandı.

İki lider de 11 Eylül'deki kadar birbirine soğuk ve kayıtsızdı. Yol boyu Demirel cebindeki anayasayı okudu; Ecevit sustu.

12 Eylül 1980 sabahı Ecevitler ve Demireller.

Hiç konuşmadılar.

Gözlerden uzak askerî kampta bir daireye Bülent-Rahşan Ecevit çifti yerleştirildi. İki daire sonraya ise Süleyman-Nazmiye Demirel çifti...

Kamp sıkı koruma altındaydı.

Ecevit'in yanında getirdiği Olivetti daktilosu, not defteri ve sigarası yine masasının üzerindeydi. Dış dünyadaki gelişmeleri televizyondan izleyip radyodan dinliyor, bir yandan da o zor koşulda, gelen telefonlara nezaketle cevap vermeye çalışıyordu.

Telefonlar dinleniyordu. Arayanlara, "Burada denize girmemize izin vermiyorlar," diyorlardı. Bu şifreli cümlede "baskı altındayız" mesajı vardı.

Rahşan Ecevit

Taraça gibi bir yer vardı, küçücük dar bir yer, oraya çıkabiliyorduk. Onun dışında adımızı atamıyorduk. Oradan aşağı küçük bir merdiven vardı, bir-iki basamak; oraya dahi inemiyorduk.

Bir gün TRT ekibi Hamzakoy'a geldi.

Demirel ve Ecevit ailesinin günlük yaşamlarını çekecek ve "ibret için" kamuoyuna göstereceklerdi. Çekim yapılırken televizyon açıktı. TRT ekranında günlerdir MGK bildirileri okunuyor ve Orgeneral Kenan Evren her iki lidere de ağır eleştirilerde bulunuyordu. Zorla dinlediler.

Bülent Ecevit

Bize o şekilde dinletmeleri çok rahatsız ediciydi.

Rahşan Ecevit

Evet, ondan sonra da, "Dinleyeceksiniz," diyerek zorla götürmüşlerdi

bir odaya. Ben istememiştim. Girmedim o odaya dinlemek için. Çünkü, "Size burada iyi muamele ediyorlar, bir sıkıntı vermiyoruz," diye göstermek istediler galiba. Ama ben de vatandaşa bu şekilde lanse edilecek bir şeyden çok rahatsız oldum. Ve fkelenmiştim, ıkmamıştim.

Bülent Ecevit

Beni de rahatsız etti tabii. Raşan'a hak verdim katılmadığı için...

Bu propaganda filmi çekilirken Bülent Ecevit'in duyduğu rahatsızlık, yüzünden okunuyordu. TRT mikrofonuna zoraki bir konuşma yaptı: "Bütün yurttaşlarıma mutluluklar, esenlikler dilerim. zgrlk içinde, birlik içinde, barış içinde mutluluklar dilerim," dedi.

Ecevit 11 Ekim'de Hamzakoy'dan Ankara'ya döndü. Karşılayanlar arasında CHP'li eski parlamenterler, dostları ve komşuları vardı.

29 Ekim'de MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Salık bir açıklama yaptı ve, "nmzdeki dönemde ne Bay Ecevit ne Bay Demirel ne de diğerleri olacak. Hiçbir dönem olmaya-caklar," dedi.

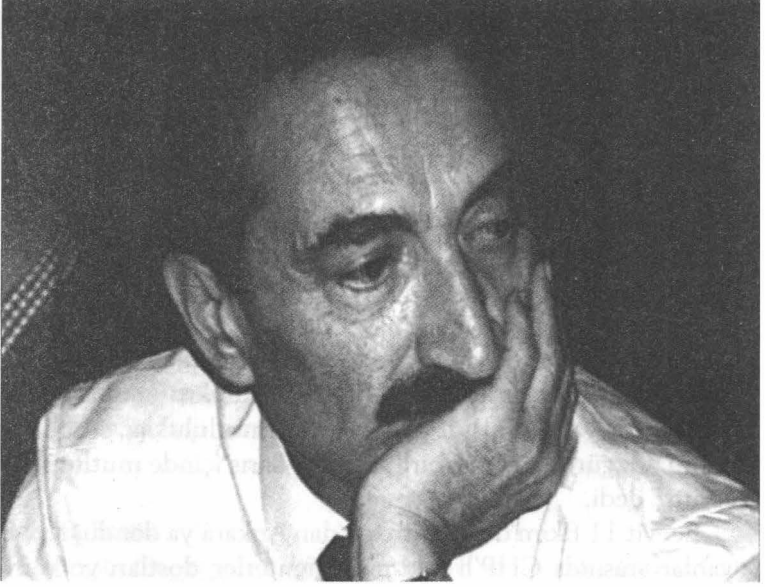
Bu, Ecevit'in siyaseten ölüm fermanıydı.

Karalan ertesi gün CHP genel başkanlığından istifa etti.

Bülent Ecevit

Parti lideri sıfatıyla herhangi bir eylemde, davranışta bulunmam yasaklanmıştı. Onun zerine ben partiden istifa ettim. Böylelikle üzerime konan yasaktan da istifa etmiş olacağımı düşündüm.

Ecevit bu kararı partinin yöneticilerine danışmadan almıştı. İstifa kararı, o gün telaşla Ecevit'in evine koşan CHP kadrolarında tam bir çok etkisi yarattı.

Hikmet Çetin

Şiddetle karşı çıktım, yani böyle bir hakları olmadığını, böyle bir dönemde partinin yalnız bırakılmaması gerektiğini, Haydar Saltık'ın bir konuşmasını gerekçe göstererek partiden, genel başkanlıktan ayrılmanın çok yanlış olduğunu, partinin kurultay yapma şansının dahi olmadığını, genel başkan seçilemeyeceğini, partinin sahipsiz kalacağını söyledim ve buna çok karşı çıktım.

Ecevit için yeni bir dönem başlıyordu. Bu yeni dönemin en önemli özelliği yalnızlık duygusuydu.

CHP'liler onu en zor günde partiyi bırakıp gitmekle suçlarken o da CHP'li kadroların askerî yönetimle hesaplaşmadığını, kendisini yalnız bıraktığını düşünüyordu.

Artık altında yalnızca kendi imzası olan kişisel metinlerle mücadelesini sürdürüyordu:

Bülent Ecevit

CHP'nin devleti kuran parti olduğunu ve böyle bir darbe karşısında suskun kalamayacağını fırsat oldukça ilettim arkadaşlarıma.

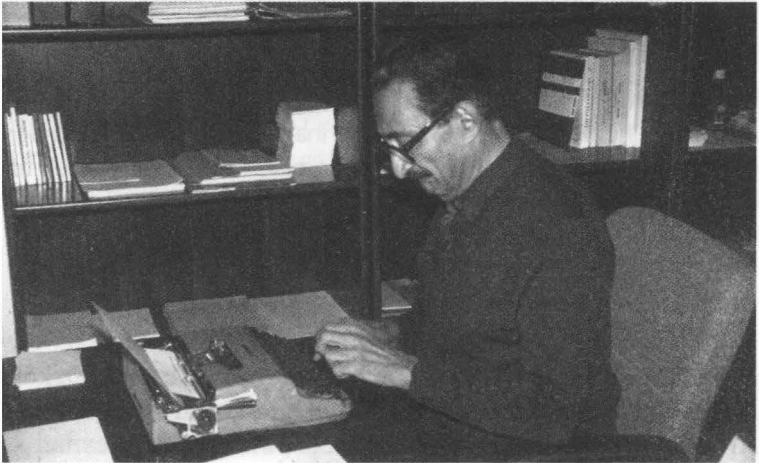
Rahşan Ecevit

Arkadaşları tam yalnız bırakmış oldu Bülent'i. Onlar ürktüler, "Eğer biz de herhangi bir harekette bulunursak biz de hapse gireriz," diye ürktüler ve geri çekildiler.

Bülent Ecevit

Arkadaşlar böyle kesin bir tavır almakta çekingen davranıyorlardı. Bunun zamanı olmadığını düşünüyorlardı. Ben de ısrar etmiyordum; çünkü bunun birtakım riskleri olduğu belli idi.

Ecevit genel başkanlığı bıraktıktan sonra, görüşlerini kamuoyuna daha rahat ifade edeceği bir iş arayışına başladı. Gazeteciydi. Yapabileceği en iyi iş mesleğine dönmekti:

Orhan Tokatlı (Milliyet gazetesi Ankara temsilcisi)

Aydın Doğan Bey'e telefon ediyor ve, "Gazetenizde yazı yazmak istiyorum," diyor. Daha önce de, Abdi İpekçi döneminde de bizde köşe yazarıydı. Birden şaşıyor tabii Aydın Bey... "Vallahi çok memnun oluruz sayın Ecevit," diyor. "Yalnız ben bir arkadaşlara danışayım, ondan sonra sizi ararım," diyor. Sıkıyönetim dönemi, askerî rejim dönemi... Ufacık bir şeyden dolayı kapatıyorlar gazeteleri... Onlar ürküyorlar, Bülent Bey'in kalemi de pek öyle şey değil tabii...

Aydın Doğan ve arkadaşları gazetenin kapanma tehlikesini dikkate alıyor ama Ecevit'i de kırmak istemiyorlardı.

Akıllarına gelen bir öneriyi Ecevit'e sunmaya karar verdiler.

Orhan Tokatlı

Gittik Bülent Bey'e anlattık... "Dergi çıkaracağız. Her şeyini biz karşılayacağız. Yazı kısmını siz hazırlayın. Elemanları, istediğiniz aletleri, büroyu, malzemeyi siz seçin," dendi. Ve kuruldu. Hakikaten de güzel bir yer oluşturduk. Tefriş ettik büroyu... Çalışmaya başladılar.

Bülent Ecevit

Aydın Bey hemen destekledi, rizikolarına rağmen, askerî kesimden gelen baskılara rağmen... Çok mütevazı olanaklarla çıkarıyorduk tabii... Onun baskısını üzerine aldı. Onun katkısıyla, sağladığı maddi olanakla bir süre o dergiyi çıkarabildik.

Böylece *Arayış*, Şubat 1981'de Ankara'daki mütevazı bürosundan yayına başladı. Yayın kadrosunda Ertuğrul Özkök, Nahit Duru, Necdet Onur, Haluk Gerger, Şahin Mengü, Oruç Aruoba gibi isimler vardı.

Arayış'ın ilk sayısında başyazar Bülent Ecevit, kendileri için, "Tence-reyi kirlettiler," diyen Kenan Evren'e şöyle cevap veriyordu:

Politikacılar suçlanabilir. Haklı haksız belki tümü suçlanabilir. İktidarlar suçlanabilir. Haklı haksız belki tümü suçlanabilir. Ama özgürlük suçlanamaz, özerklik suçlanamaz, demokrasi suçlanamaz.

Hızla bir muhalefet odağı haline gelen *Arayış* dergisi bir süre sonra askerleri rahatsız etmeye başladı. On altıncı sayıda sıkıyönetim, Ecevit'in yazı yazmasını yasakladı. Ecevit imzasız yazmayı da reddetti. Ama yine de dergiyi daha fazla yaşatmak mümkün olmadı. 54. haftanın sonunda...

Orhan Tokatlı

Haydar Saltık çağırırdı. "Bakın bu zamana kadar rica ettik sizden, artık rica etmiyoruz, emrediyoruz. İlişkinizi kesin!" dedi. "Peki efendim," dedik. Ayrıldık. Büroya geldik ama bunu Bülent Bey'e nasıl söyleyeceğiz? Hakikaten çok duygulu bir kimse, hissî adam, alınır, her şeye alınıyor. En sonunda Aydın Bey gitti. Gerekeni söyledi. O da, "Peki," dedi. Ve *Arayış* dergisi kapandı.

Siyasi partiler kapatıldığında Ecevitler İstanbul'daydı. Apar topar Ankara'ya dönüp CHP Genel Merkezi'ne geldiler.

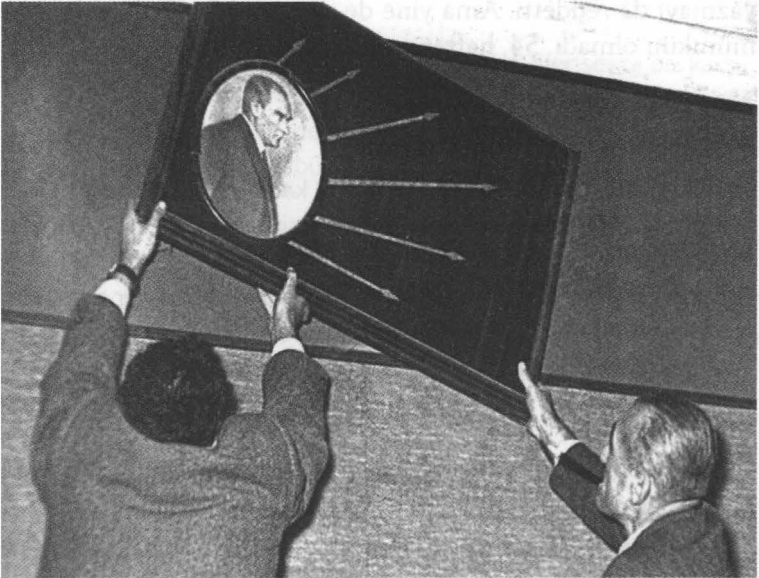
Daha bir yıl önce yüz binleri sokağa döken CHP'nin önünde sadece askerler vardı. Cumhuriyeti kuran partinin altmış yıllık hafızası kamyonlara yüklenmeye başlanmıştı.

Bülent Ecevit

Tarihin yok edilmesi mümkün değil ve çok acı gelmişti bana. Fakat orada görevli genç subaylar çok saygılı davrandılar, "İstedığınızı alabilirsiniz," dediler. Zaten bizim almadıklarımız SEKA'ya gönderilecekti.

Rahşan Ecevit

Ben de gidip onları çuvallara doldurmuştum, büyük çuvallar.. Büyük tabaklar vardı, üzerinde Bülent'in resmi vardı, plastik tabaklar... Onları alıp çuvallara doldurdum. Sonra o çuvalları sürükleye sürükleye aşağıya indirdim. Kapıdan çıkarırken polisler itiraz ettiler, "Çıkaramazsınız!" diye... "Bunlar bizim şahsi eşyalarımız, bak hepsinde Ecevit'in resimleri var," dedim. "Öyle mi?" dediler, polisler de bu tabaklardan birer tane alıp bunları ceketlerinin içine soktular. Bana da müsaade ettiler onları götürmeme...

CHP kapatılıyor. Bir dönemin sonu.

Ecevit eve gidince Evren'in açıklamasına ağır bir cevap hazırladı.

"Bugünkü yönetim biçimini içime sindiremediğim bir gerçektir. İçime sindirmeye de mecbur değilim," dedi.

TRT'ye gönderdiği bu metin yayınlanmadı. Ancak Ecevit metni yabancı basına dağıtınca hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı.

Ve ilk duruşması 3 Kasım 1981 tarihinde Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yapıldı.

Şahin Mengü (Bülent Ecevit'in avukatı)

İlk yargılanma çok üzücü bir şeydi. Eşi, üç avukatı, CHP Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ, o her zaman vardı ve salonda yirmi kişi yoktu; ki biz Mamak'a gelirken çok ciddi emniyet tedbirleri de gördük. Askerler bile işin bu kadar hafife alınabileceğini, yani 1979'da adını dağlara taşlara yazıp Ecevit'i iktidara getiren insanların bu kadar tepkisiz kalacağını düşünememişlerdi herhalde...

Bülent Ecevit

O davalara çok az kimsenin izleyici olarak geldiğini gördüm. O da beni rahatsız ediyordu.

Rahşan Ecevit

Yabancı dergilerde bile boş salonların resmi çıktı. "Ecevit yargılandı ama hiç kimse yoktu," diye...

Ecevit hâkimlerin huzuruna yalnız başına çıktı. Mesleği sorulunca "emekli gazeteci" yanıtını verdi.

Ecevit o günkü duruşmada dört ay hapse mahkûm oldu. Evdeki basın toplantısında, sansür kaygısıyla suskun kalan Türk

gazetecilere, “Soru da sormuyorlar,” diyerek esprili bir dille takılırken asıl mesajı yabancı basına verdi.

Bülent Ecevit

Kendimi bir görevi yerine getirmiş sayıyorum. Özgürlüğümüz için bedel ödemeye alışmak zorundayız ve ben dört aylık hapisliği özgürlük için mütevazı bir bedel sayıyorum. Bir insan için en önemli şey, beyniyle özgür olmasıdır. Ben özgürlüğü beynimde hapishaneye taşıyorum. Dışarıda bir mahpus gibi yaşamaktansa, içeride özgür bir insan olacağım. Bu bir tercih meselesidir. Umarım Tanrı bana hep bu tercihi yapacak gücü verir.

Şimdi demir parmaklıklarla tanışma zamanıydı.

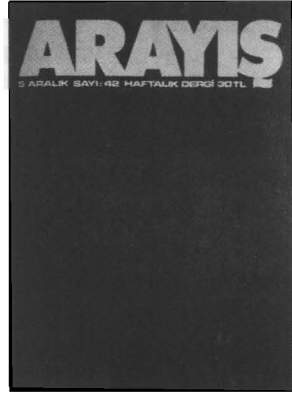
İki yıl önce yüz binleri ayağa kaldıran Karaoğlan, 3 Aralık 1981 tarihinde Ankara Adliyesi'nde Cumhuriyet Savcılığı'na teslim oldu.

Ardından siyah bir Renault ile Ankara Ulucanlar Cezaevi'ne gitti.

Eski başbakan yeni düşünce suçlusuydu artık...

O haftaki *Arayış* dergisi siyah bir kapakla çıkacak, önsözde ise bunun nedeni, "Baskımız gecikti," diye açıklanacaktı.

Cezaevinde özel bir odaya alınan Ecevit bol bol yazı yazıyor, hakkında açılan yeni davalar için savunma hazırlıyor, darbeyi kalıcılaştıracığına inandığı yeni anayasa taslağını eleştiren metinler kaleme alıyordu. Bu çalışkanlık, gardiyanı Selahattin Akbaş'ı bile şaşırtıyordu:

Selahattin Akbaş (Bülent Ecevit'in gardiyanı)

Saat 21.00-22.00'ye kadar oturur, gazete okurdu. En fazla o okurdu, devamlı okurdu. Dedim adamın gözleri kör olacak.

Şerafettin Elçi (Bülent Ecevit'in hapisane arkadaşı)

Fakat çok sınırlı gazete alıyordu. Bir gün sordum, "Valla Elçi, benim param yok, o nedenle alamıyorum," dedi. Ben aldığım gazeteleri de ona gönderiyordum.

İskender Çolak (Bülent Ecevit'in hapislane arkadaşı)

Günde dört paket Maltepe içiyordu. Ben kendim 216 sigarası içtiğim için ona da 216 götürüyordum. Bir gün espri yaptı bana. "Ben bunu dışarıda bulmam, buna alıştıyorsun beni..."

Bülent Ecevit

Savcı ve müdür çok saygılıydılar, çok iyi niyetliydim. Benim rahatlığımı sağlayabilmek için gereken her şeyi yaptılar. Ankara'daki başsavcı da sık sık gelirdi. O da eksik olmasın, durumumu kolaylaştırmak için katkılarda bulunurdu, yani çok iyi davrandılar her bakımdan...

Rahşan Ecevit

Dışarıdan yemek getirmek yasakmış galiba, ama biz, "Ülseri var. Perhiz yemeği gelecek," dedik, kabul ettiler.

Bülent Ecevit

Orada da ülserim geçti. Çünkü tansiyon, gerilim azalmıştı.

Ecevit partililerin, örgütlerin, basın tepkisizliğine kızgındı. Bu kızgınlığını uzun volta ve pinpon seanslarında eski bakanı, yeni hapislane arkadaşı Şerafettin Elçi'yle paylaşıyordu:

Şerafettin Elçi

"Bak Pakistan'da dört bin hâkim Ziya ül Hak dikta rejimine tepki göstererek istifa etti. Kahroluyorum, Pakistan sömürgecilikten yeni kurtulmuş, hâkimler bu tepkiyi gösteriyor ama bizde böyle namuslu davranabilen tek bir hâkimin çıkmayışı beni rencide ediyor," dedi.

Şahin Mengü

Rahmetli Ekmekçi bana bir gün ısrarla, "Bülent Bey'e sor ne okuyor, ne yazıyor?" dedi. Ben de Ekmekçi'ye bilmiş gibi, "Kızar," dedim. "Yok bir sor," dedi. Cezaevine gittiğim zaman, "Sayın Ekmekçi ne yazdığınızı ve ne okuduğunuzu soruyor," dedim. Kılıfın içinde gözlüğü vardı, gözlüğü masaya çok sert bir şekilde –koymadı– vurdu; gözlük filan dağıldı. "Benim ne yazdığım ne okuduğum mühim değil, Ekmekçi'ye söyle onun ne yazdığı çok mühim," dedi.

1981'i 1982'ye bağlayan yılbaşı için Rahşan Ecevit iki mum satın aldı. Mumlardan birinin üzerinde kız, diğerinde oğlan resmi vardı.

Kız resimli olanı kendisine sakladı. Oğlan resimlisini eşine yolladı.

Yılbaşı gecesi saat tam 24.00'te, biri evde, biri hapiste mumunu yakacak ve yine aynı anda diğerini hatırlayarak söndürecekti.

Bu alışkanlığı ondan sonraki her yılbaşı tekrarladılar.

Ecevit iki ay hapis yattıktan sonra 1 Şubat 1982'de tahliye oldu.

Çıkış kapısında onu bir grup partili ve eşi Rahşan Ecevit bekliyordu.

Eve gittiğinde yine yabancı basının karşısına çıktı ve şu açıklamayı yaptı:

İki aydır, partime ve şahsıma dönük eleştiriler dolayısıyla hapisteydim. Bu, bir suç sayıldı. Ben hapse girmekle bir şey kaybetmedim ve benim hapisliğimden kimin ne kazandığını da bilmiyorum. Şimdi dışarıdayım ama ifade özgürlüğüm üzerindeki kısıtlamalar sürdüğü müddetçe her yerde kendimi hapse hissedeceğim. Türkiye'nin geleceğinden umutluyum çünkü Türk halkının çoğunluğunun güvenlik için özgürlüklerinden vazgeçmeyeceğini biliyorum. Özgürlük ve demokrasi istenci, bütün engelleri yıkabilir, tıpkı narin çimenlerin yalçın kayaları deldiği gibi...

Artık isyan bayrağını açmıştı.

Kapısını sadece yabancı gazeteciler çalıyor, o da mahkûm olacağını bile bile, çekinmeden görüşlerini söylüyordu. Ancak açıkladığı her görüş ona yeni soruşturmalar ve davalar olarak dönüyordu.

Kısa zamanda hakkında açılan soruşturmaların sayısı yüz yirmiyi bulacaktı.

Çıktıktan iki buçuk ay sonra yeniden gözaltına alındı. Bu kez de gerekçe yabancı basında yer alan demeçleriydi.

Ecevit 10 Nisan 1982'de silahlı inzibatlar eşliğinde Mamak'a getirildi.

2 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yaptığı savunma kâr etmedi. Bir demecinden aklansa yeni bir demeci konuyordu önüne...

Çıktığında tutuklanmıştı. Yeni adresi, diğer siyasi tutukluların bulunduğu Askerî Dil Okulu'ydu.

Orada da giriş katında kendisine ayrı bir oda tahsis edilmesine rağmen, binada MHP'lilerden Maoculara, MSP'lilerden TİP'lilere kadar her kesimden siyasiyle bir arada kalıyor, bütün gün daktilo başında soruşturmalara cevap hazırlıyor, boş zamanlarında da diğer tutuklu arkadaşlarıyla voleybol oynuyor ve tartışıyordu.

Oral Çalışlar (Bülent Ecevit'in hapisshane arkadaşı)

Gün boyu bizimle birlikte havalandırmaya çıkıyordu. Voleybol oynadığımız zaman voleybol oyunlarına katılıyordu. Yukarıda pinpon masamız vardı, pinpon oyunlarına katılıyordu. Mesela bir sahneyi hiç unutmuyorum: Sadi Somuncuoğlu ile Ecevit bir tarafta; benimle Yaşar Okuyan diğer tarafta, dörtlü tenis maçları yaptığımızı hatırlıyorum.

Bülent Ecevit

Çok sıcak diyalog kurabildim hepsiyle... Onlar da birbirleriyle. Cezaevi ortamına girildiğinde eski kavgalar bir yana bırakılıyor, unutuluyor. Aynı kaygılar içinde bir araya geliniyor. Demokrasinin değeri konusunda herkesin birleşmesi kolaylaşıyor. Hepsiyle çok yakın ilişkilerim oldu, bana çok sıcak ve saygılı davranışları oldu. Yani her kesimden: MHP'den, TKP'den, TİP'ten, diğerlerinden... Dışarıdaki kavgalarla ilgisi olmayan bir ortam oluşmuştu orada...

Oral Çalışlar

O Rahşan Ecevit, avukatlarla beraber geliyordu; o, tel örgülerin ötesinde dinliyordu. Ecevit'le el sallıyorlardı birbirlerine ve haberleşiyorlardı, oradan oraya bağırarak konuşuyorlardı. Ve Ecevit tabii büyük bir aşkla Rahşan Hanım'a olan sevgisini, saygısını, onun fedakârlıklarını, parti içinde yürüttüğü mücadeleyi de onunla her uzaktan uzağa konuşmasından sonra büyük bir keyifle ve sadakatle anlatırdı.

İçerideki ilk gününde Rahşan Ecevit, Dil Okulu'nun önüne gelip eşini görmeye çalıştı; olmadı. Ertesi gün Bülent Ecevit'ten şu mektubu aldı:

Sevgili Rahşan,

Dün akşam kavuşur gibi olup da kavuşamadığımıza çok üzül-
düm. Eğer kendine fazla dert edinmeyeceğini bilirsem bu ayrılığa
daha kolay katlanırım. Bu sabah öğrendim ki, meğer dün benim kaldı-
ğım odanın tam karşısına gelmişsiniz; fakat haberim olmadığı için bak-
mayı akıl edemedim. Kendine lütfen iyi bak. Yaşama gücümüzü sür-
dürmeliyiz. Eğer kendine iyi bakarak ve içini rahat tutarak çalışırsan,
belki bu arada resim yapmaya bile başlayabilirsin. Çıktığımda seni
resim yapar görürsem dünyalar benim olur. Yakında görüşmek umu-
duyla çok çok sevgiler...

Aslında Rahşan Ecevit daha zor durumdaydı.

Resim yapmak şöyle dursun, eşinin verdiği demeçlerin izi-
ni sürmekle, onun istediği belgeleri bulmakla, ona çamaşır, ye-
mek hazırlamakla uğraşıyordu. Bir yandan da geçim sıkıntısı ne-
deniyle evdeki eşyaları satmaya başlamıştı:

Rahşan Ecevit

Bir şeyler satıyordum, yani evde satılabilecek şeyleri satmaya çalışı-
yordum. Mesela mutafakta gümüş çay kaşıkları bulmuştum, en son
onları satmıştım altı tane... İşte ne verdilerse avucuma.

Bülent Ecevit

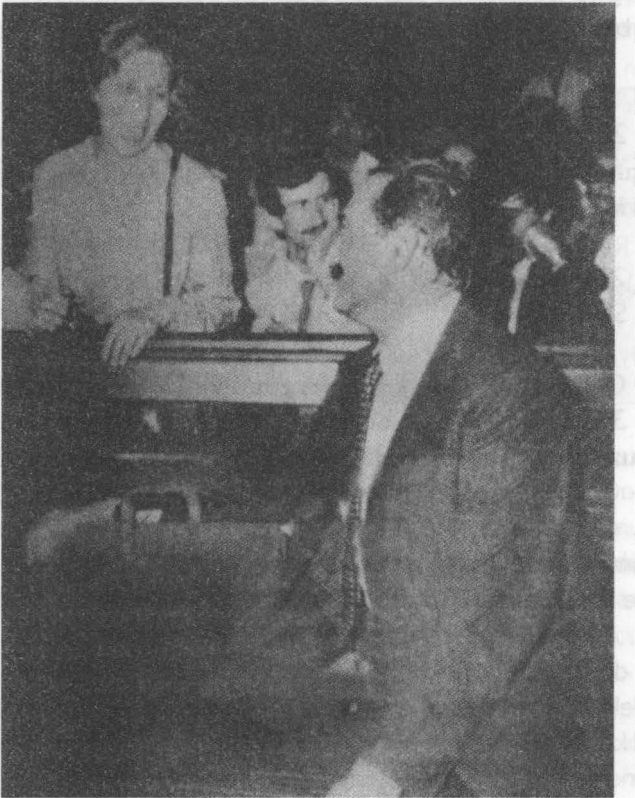
Rahşan zor durumlar karşısında çok sükûnetlidir, çok sakinidir.

Rahşan Ecevit

Çok güçlüyümdür aslında... Olanlardan dolayı değil, hasret çektiğim için ağladığım oluyordu.

Zor günlerdi. Otuz beş yıllık evlilik yaşamlarında ilk kez böylesi zorunlu bir ayrılık yaşıyorlar, birbirlerini ancak mahkemede görebiliyorlardı.

Bu buluşmalardaki özlem dolu bakışlar, fotoğraf karelerine yansıyor.

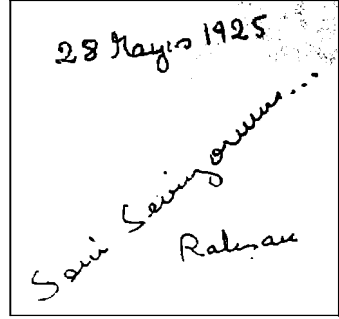

Rahşan Ecevit

Tabii o sahnelerde biraz hasret vardı, görüşemiyorduk tabii...

Bülent Ecevit

Ama o resimde güler yüzlüydün yine de, ben öyle hatırlıyorum...

Rahşan Ecevit

Ama güler olmayan bir yüzle sana gelmek istemezdim tabii, seni üzerdim başka türlü olsaydı.

28 Mayıs 1982 tarihinde Bülent Ecevit'e giden temiz çamaşırların arasından katlanmış beyaz bir kâğıt çıktı. Kâğıdın üzerinde şu not vardı:

28 Mayıs 1925

Seni Seviyorum... Rahşan.

O gün Bülent Ecevit'in yaş günüydü.

3 Haziran 1982'de Ecevit yeniden Sıkıyönetim Mahkemesi huzuruna çıktı ve kendini şöyle savundu:

Benim çok sınırlı olanaklarımla tutukevinde izleyebildiğim kadar İngiltere'de *The Guardian*, Amerika'da *The New York Times* ve *The Washington Post*, Avrupa'da *International Herald Tribune*, Almanya'da *Der Spiegel* gibi dünya kamuoyunda büyük ağırlığı olan yayın organları, Türkiye'deki rejim ve gelişmeler hakkında o zamana kadar görülmedik ağırlıkta başyazılar yayımladılar. Bu yazıları herhalde ben askerî tutukevinden yazdırtmış olamazdım. Ona rağmen tutukluluğum sürdü-

rüldü. Ve ben şimdi iki aya yakın süredir vermediğim demeçlerden, söylemediğim sözlerden ötürü tutuklu bulunuyorum. Ve Türkiye'nin dışarıdaki saygınlığına zarar verdiğim iddiasıyla yargılanıyorum.

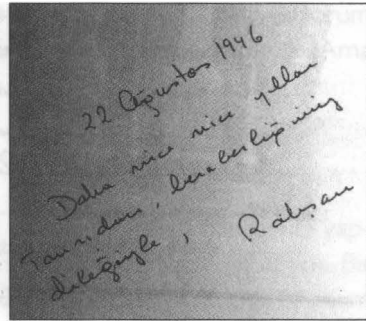
Ecevit bu savunma üzerine tahliye edildi Ancak hakkında açılan dava sayısı 166'yı bulmuştu. Dışarı çıktıktan iki buçuk ay sonra, yine yabancı basına demeç vermekten aldığı ceza nedeniyle yeniden Ulucanlar Cezaevi'ne döndü. Üç ay yirmi yedi gün daha yatacaktı.

İçeri girdikten iki gün sonra bir zarf içinden bir kartpostal ve bir demet kır çiçeği çıktı. Kartpostalda bu kez şu not vardı:

22 Ağustos 1946, Daha nice nice yıllar Tanrıdan, beraberliğimiz dileğiyle, Rahşan.

O gün de otuz altıncı evlilik yıldönümleriydi.

Ve ilişkileri bir süre "Görölmüştür" damgalı mektuplarda sürecekti:

Sevgili Rahşanım,

Şimdi mektubunu, getirdiklerini ve çiçeklerini aldım. Önce 22 Ağustos'u anımsamadığım için utandım. Ama sonra, bunu, mutluluğumuzun yıldan yıla değil, her gün bilincinde olduğumuza yordum. İyi olduğuna ne kadar sevindiysem, hâlâ koşturmana da o kadar üzüldüm. Ben hapisteyim, annen hastanede, ayrıca evler, kediler, çiçekler, kuşlar, hepsinin yükü omuzlarında... sevgili Rahşanım...

*

Sevgili Bülendim,

Seni dün ceza evindeki davranışıyla utandırdım mı acaba diye düşünerek geceyi daha da fena geçirdim. Ama bu sabah daha iyiyim. Ve dün orada utanması gereken ne sendin ne bendim diye düşündüm. (...) Hasretin şimdiden dağlar kadar büyüdü.

Rahşan

21 Nisan 1982
Cumartesi 12:00

Sevgili Bülendim,

Seni dün ceza evindeki davranışınla utandırdım mı acaba diye düşünerek geceyi daha da fena geçirdim. Ama bu sabah daha iyiyim. Ve dün orada ~~utanması gereken~~ utanması gereken ne sendin ne de bendim diye düşündüm. Sana bugün de bir yazmış oluyordum. Bir isteğim varsa Mustafa'ya yazmam ki şifeli beklিয়ে.

Hasretin şimdiden dağlar kadar büyüdü

Rahşan

O yorgunluğa, o uykusuzluğa, o gıdasızlığa, o gerilime kimse dayanamaz Rahşanım. Bunun kimseye yararı da olmaz. Ben ceza evine girmeden önce bana, "Artık koşuşturma" diye çıkıştığını unutma. Kendine de hatırlat. Haydi benim Rahşanım. Toparla kendini. Seni dün gördüğüm hale geleceksen, dünyayı kurtarmak benim işime gelmez. Beceremem de zaten. Sevgilerle.

*

Sevgili Bülendim, çok güzel şeyler yazmışsın. Seninle dertleşmiş kadar oldum. Zaten sorunum da bu... Beraber olmadığımız için günüm sıkıntılar içinde kalıyor. Beraber olunca gün boyunca veya günün sonunda dırdır edip içimi boşaltabiliyorum. Ama yalnız olunca devamlı heyecan içinde, bazen panik ölçüsünde, hislerimle alt alta üst üste oluyorum. Onun için sen olmayınca patlayacak gibi oluyorum bazen... Seni çok seviyorum ve seninle birlikte olmak istiyorum. Ama seni de üzüyorum.

*

Evren'in Burdur konuşmasının özetini dinledim. Bildiklerini yapmakta çok kararlılar. Nereye baksam, görünürde hiçbir umut yok. Bir aydınlık belirtisi yok. Gelen bayram kartlarından, birkaçındaki mum ışıklarından başka... Sanırım daha çok uğraşmanın bir yararı da yok. İçimizdeki dürtüyü yenebilsek de seninle bundan sonraki yaşamımızı bir adaya dönüştürebilsek. Sevgilerle...

Sevgili Bülendim, benim dürtülerim yok olmadı ama herhalde hafıfledi ki her an bırakabilecek durumda olduğumu hissediyorum. Şu sırada en büyük isteğim, gönlümüzce bir yönetimde "Adamız"da, her şeyden uzak, yazıyor, çiziyor olmak. Onun için de Allah'ın nereden, ne vereceği belli olmaz. Allah büyüktür diyorum. Seni çok seviyorum. Bekliyorum.

Rahşan

Şerafettin Elçi

Ben bugüne kadar Ecevit kadar eşine bağlı birini tanımadım. Bu bağlılık yalnız bir sevgi değil, sevgiden çok daha öte, adeta bir tutkudur. Eşine aşırı derecede hayrandı, eşi de onu hiç yalnız bırakmazdı.

Ecevit 15 Ekim 1982’de ikinci kez cezaevinden çıkarken kapıda yine küçük bir karşılayıcı grubu vardı. Yine askerler, yine avukatları, eşi ve gazeteciler oradaydı. Bir gazeteci, “Bundan sonra yine konuşur musunuz?” diye sordu. Ecevit şöyle yanıtladı: “Herkes baskıya boyun eğseydi insanlık hâlâ dünyanın düz olduğunu sanıyor olurdu.”

Devlet Başkanı Kenan Evren’in, “Ülkeyi bu duruma getirenler bir daha siyaset yapamayacak,” sözleriyle yeni dönemin eski siyasilere kapalı olduğu açıkça anlaşıldı.

Yeni oluşumların kapısı aralanmıştı.

Ecevitlerin Oran’daki evi, devrik liderin mührünün peşinde koşan politikacı adaylarıyla dolup taşmaya başladı. Türkiye “icazet” sözcüğüyle o günlerde tanıştı

Rahşan Ecevit

İcazet kelimesini orada öğrenmiştik o yaşta, “İcazet verir misin?” diye gelenlerden...

Bülent Ecevit

Birçok önde gelen siyasetçi veya önde gelen bir siyasetçi olmaya hazırlananlar mütemadiyen bize gelirlerdi ve bizim kendilerine katkıda bulunmamızı, yardımcı olmamızı isterlerdi.

Rahşan Ecevit

İddia ederler ki, kapıları açmamışız biz onlara... Halbuki o kadar çok

kimse geliyordu ki ben artık evin kapısını kapatmazdım; açık tutardım, herkes dilediği gibi girer çıkardı.

Bülent Ecevit

Ev çay ocağı gibi bir yer olmuştu değil mi?

Rahşan Ecevit

Evet öyle olmuştu.

Bülent Ecevit

Mütemadiyen Rahşan çay yetiştirmeye çalışırdı.

Orhan Tokatlı

Evvela Mümtaz Soysal'la gittik. "Efendim," dedik, "kuruluyor partiler, siz de bir el verseniz de birisi kursun. Ondan sonra nasıl olsa siz yasak kalkınca geçersiniz başa." "Hayır," dedi. "Benim başında bulunmadığım bir parti kurulamaz."

Bülent Ecevit

"Ben 12 Eylül koşulları altında beş generalin buyruklarına boyun eğerek bir parti kurmaya öncülük edemem," demiştim.

CHP'nin tarlasında yeni partiler kurulurken Ecevit, Halil Tunç'un çiftliğine gitti, "Saksıda çiçek zor yetişir, oysa tarlada çilesi çekilerek yetiştirilen çiçek daha güzel olur," dedi.

Bu, "Çile çekmeyi göze alın," mesajıydı.

6 Kasım 1983'te yapılan seçimler Turgut Özal'ın Anavatan Partisi'ni tek başına iktidara getirdi. Necdet Calp'ın Halkçı Partisi ise yüzde 30 oy alarak 117 milletvekili çıkardı.

Demokrasinin yolu açılmıştı.

Ecevitler daha 12 Eylül günlerinde karar verdikleri proje için kolları sıvadılar.

Bu, hiziplerden, iç çekişmelerden arındırılmış bir demokratik sol parti projesiydi.

Her şeye sıfırdan başlayacaklardı.

Ve kuracakları parti, yirmi yıl sonra Bülent Ecevit'i yeniden başbakanlık koltuğuna taşıyacaktı.

*Çevrende herkes şaşırırsa, bunu da senden bilse,
sen akli başında kalabilirsen eğer,
herkes senden kuşku duyarken
hem kuşkuya yer bırakır,
hem kendine güvenebilirsen eğer,
(...)*

*Ne kazandım diye sevinir,
ne yıkıldım diye yerinir,
İkisine de vermeyebilirsen değer...
Ömür verdiğin işler bozulsada yılmaz
koyulabilirsen işe yeniden...
Döküp oltaya varını yoğunu
bir yazı turada yitirsen bile,
yitirdiklerini dolamaksızın dile
baştan tutabilirsen yolunu...
herkesin bırakıp gittiği noktada
sen dayanabilirsen eğer...
(...)*

*Her şeyiyle dünya önüne serilir
üstelik oğlum, adam oldun demektir.*

Rudyard Kipling, "Adam Olmak"

(Çeviren: Bülent Ecevit)

Beşinci bölüm

VEDA

*bir cılız dere akardı
cudi dağından aşağı
dere başı köyümdü benim iki yanı bahçe
bahçelerin varı yoğu
sarı armut kırmızı nardı
(...)*

*derken bir geceyarısı
bana geldi kurbanlık sırası
köyümün koynundan kopardılar
kayalara apardılar
vatan millet uğruna vurdular beni*

“Bir Cudi Öyküsü”, 1990

80'ler Ecevit'in dönüşüm yılları olmuştu.

12 Eylül'de yasaklar, yaralamalar, hapislerle başlayan ve DSP'nin kuruluş sancılılarıyla süren bu dönem Karaoğlu'nı, bir ara siyasetten soğutmuş, yeniden gazeteciliğe, şiire yönlendirmişti.

Askerî yönetim, siyasi yelpazeyi tarumar etmişti. Kendisini mahkemelerde yalnız bırakan eski partidaşlarıyla yolları tamamen ayrılmıştı

Solu bölmekle, DSP'yi aile partisi gibi yönetmekle hiçbir muhalif sese tahammül edememekle suçlanıyordu:

Ertuğrul Günay

1980 öncesinde CHP gibi biraz kendisini aşan, tarihsel kurumsal bir yapının başındaydı ve örgüt yapısıyla dilediği gibi, yönetimle dilediği gibi –deyimi özenle kullanmak istiyorum– oynayamıyordu. Niye? Çünkü CHP'nin parti meclisi vardı, genel yönetim tüzük gelenekleri, kurumsal bir işleyişi vardı. O yapı kendi yönetim anlayışını sergilemesine çok olanak vermiyordu. 1980 sonrası asıl bu olanağı ele geçirdi. 1985'te kurulan parti, içinde yeteri kadar hukuk ve tüzük olmayan, tamamen yasa gereği hukuk ve düzen varmışçasına davranılardan bir kapalı yapıya dönüştü ve örgütler dilediği gibi alındı, verildi, yönetimler dilendiği gibi değiştirildi. Partinin genel sekreteri istifa etti. "Partide zaten kaydı yoktu," denildi. Grup başkan vekili gitti, "Bizimle ilgisi

yoktu," denildi. İnanılmaz bir "ben yaptım oldu" anlayışı Türkiye siyasetinde ortaya çıktı.

Ecevit, DSP'nin 1987 seçim yenilgisinden sonra küstü; aktif siyaseti bıraktığını açıkladı ve köşesine çekildi.

1989'da siyasete yeniden döndüğünde kamuoyu 12 Eylül öncesindekinden hayli farklı bir Ecevit'le karşılaştı.

Artık kişisel özgürlükten daha az, ulusal güvenlikten daha çok söz ediyordu.

Milletten çok, devletin çıkarını gözetiyordu.

HEP'in Güneydoğulu milletvekillerinin parlamentoya girmesini, "Bölücülük meclise taşındı," diye yorumluyor, Çiller'e Kardak'ı almasını öğütüyor, Refah-Yol Hükümeti'ne karşı "tek-nokratlar hükümeti" öneriyordu.

Bu yeni çizgi, onu 1970'lerdeki muhalif kişiliğinden uzaklaştırırken iktidara yakınlaştırdı. Ve nihayet 90'ların sonunda başbakanlık koltuğuna taşındı.

Aslında Ocak 1999'da kurulan 56. Hükümet, bir azınlık hükümetiydi.

28 Şubat sürecinde bir çatışmanın eşiğine gelen Türkiye'yi yüz gün içinde seçime taşımak üzere kurulmuştu.

Ancak Abdullah Öcalan'ın yakalanması operasyonuna imza atmak, o hükümete kısmet oldu.

Bülent Ecevit

Bunu tabii, basın toplantısıyla duyurduğumda gazeteciler için epey sansasyonel bir olay olmuştu. Fakat zannederim çok başarılı bir harekâttı.

Rahşan Ecevit

Hatırlıyor musun bir mitingimizde de bir pankart vardı. Senin için, "Kenya Fatihi," demişlerdi.

1974'te "Kıbrıs Fatihi" sıfatıyla seçime giren Ecevit, bu kez de "Kenya fatihi" olarak sandığa gidiyordu.

Karaoğlan bu kez "Akgünler" vaadiyle sahnedeiydi.

Ve yolsuzlukların alıp yürüdüğü bir dönemin ardından parti propaganda filmleri onun "dürüst siyasetçi" imajını öne çıkarıyordu.

Seçim gecesi, tıpkı 1977'deki gibi yine Ecevit zafer müjdesiyle balkondaydı.

Öcalan'ın yakalanışının rüzgârını arkasına alan DSP, 18 Nisan 1999 seçimlerinden yüzde 21.7 oyla birinci parti olarak çıkmıştı.

Yeni meclisin yemin edeceği 2 Mayıs 1999 günü Genel Kurul ayaktaydı. Çünkü o gün meclis tarihinde ilk kez türbanlı bir kadın, Fazilet Partisi milletvekili olarak Genel Kurul salonuna girmişti.

Merve Kavakçı'nın salona girmesiyle, milletvekillerinin bir bölümü alkış, bir bölümü protesto için ayağa kalktı.

Genel Kurul salonunun da ülke gibi ikiye bölündüğü bu noktada Bülent Ecevit söz istedi ve kamuoyunun ondan daha önce hiç duymadığı bir ses tonu ve ruh haliyle gürledi:

Türkiye’de hanımların giyim kuşamına, başörtüsüne özel yaşamlarında hiç kimse karışmıyor. Ancak burası hiç kimsenin özel yaşam mekânı değildir. Burası milletin en yüce kurumudur. Burada görev yapanlar, devletin kurallarına, geleneklerine uymak zorundadırlar. Burası devlette meydan okunacak yer değildir. Lütfen bu hanıma haddini bildiriniz.

Merve Kavakçı bu konuşmadan sonra meclisi terk etti. Daha sonra Amerikan vatandaşı olduğu gerekçesiyle milletvekilliğinden ve Türk vatandaşlığından atılacaktı.

Fazilet Partisi ise sonu kapatılmayla bitecek bir davayla karşı karşıya kaldı.

Ecevit’le MHP’liler arasında on sekiz yıl önce Ordu Dil Okulu’nda bir pinpon masası etrafında başlayan yakınlaşma, seçimden sonra iki karşıt siyasi hareketi koalisyonla sürükledi.

Ecevit bu “tarihî uzlaşma” ya hazır görünüyordu.

Ancak itiraz hiç ummadığı bir yerden geldi:

Eşinden...

Rahşan Ecevit, tam koalisyon pazarlığının sürdüğü günlerde *Milliyet*’ten Fikret Bilâ’ya verdiği zehir zemberek bir demeçle MHP’ye karşı bayrak açtı:

“Yıllarca sayısız can yaktılar, can aldılar. Çocukları, gençleri örgütlediler, baskı altına aldılar. Bunların acısını unutmak kolay mı?” diye sordu.

Rahşan Ecevit

Ö konuda tepkimi göstermek istedim, o nedenle öyle bir açıklama yaptım.

Bülent Ecevit

Tabii benim için zor bir konuydu. Bir yandan koalisyon hükümetini

kurmaya çalışıyorum, bir yandan da onun geçmişiyile ilgili olarak, o geçmişinden kaynaklanan Rahşan'ın kaygıları tabii bana da birtakım sorunlar getirdi.

Ecevit şimdi eşi ile siyasi hesapları arasında kalmıştı. Devlet Bahçeli, Rahşan Ecevit'in MHP'den özür dilemesini istedi, yoksa koalisyona girmeyeceklerdi.

Rahşan Ecevit

Neticede ben özür dilemeyeceğimi söyledim Bülent'e. O da bunu kabul etti, "Özür dilemiyor;" dedi. Fakat koalisyon da kuruldu. Ama benim onu hatırlatmam, seçim sonuçlarının rakamları ortada, bu koalisyon nasılsa kurulacak fakat en azından böyle bir şeyi hatırlatmam DSP'lilerin hoşuna gitti.

Koray Aydın (Bayındırlık ve İskân Bakanı)

Benim gördüğüm şeydu: Sayın Rahşan Ecevit üzerinden DSP tabanına bir mesaj verilmiş oldu. Yani, "Biz bu işi yapacağız ama şöyle şöyle de kaygılarımız var;" denilerek önden bir uyarı yapıldı. Aslında biz koalisyonu kurarak sayın Rahşan Ecevit'in söylediği sözleri de bir yerde kendisine yedirmiş olduk.

MHP ile Ecevit arasındaki ilk çatışma da, yakalanışıyla onları iktidara sürükleyen Öcalan'ın idamı meselesinden yaşanacak, "Asalım," diye ısrar edince MHP bir devlet sırrından haberdar edilecekti.

Koray Aydın

Abdullah Öcalan'ın teslim alınırken asılmayacağı konusundaki bir dev-

let taahhüdünün olduğu ve bunun dışına da çıkılamayacağı apaçık ortadaydı. Taahhüdün nereye verildiği belli... Yani Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirilmesinde etkin rol oynayan devlete verilmiştir.

Ecevit'in başbakanlığı böylesine mayınlı bir tarlada başladı.

Başbakan ilk gün makamına yerli, mütevazı bir otomobille gelince, ilk seyahatinde uçağa sıradan vatandaşların kapısından binince kamuoyu, onun gösterişsizliği şiar edinen yaşam felsefesini yeniden hatırladı.

"Artık bütün adi süsleri terk ediyorum," diyen Tagore'un tercümanıydı o...

Hayatı gibi başbakanlığı da bu felsefenin teyidi olacaktı.

TAGORE'dan

Fikrin korkusuz olduğu ve başın dik tutulduğu yerde;

... bilginin serbest olduğu ve dünyanın özel duvarlarla dar bölmelere ayrılmadığı yerde;

... sözcüklerin, doğruluğun derinliğinden meydana çıktığı yerde; berrak akıl nehrinin, ölmüş âdetlerin hazin çölünde yolunu kaybetmediği yerde;

zekânın sürekli olarak genişleyen fikir ve fiile senin tarafından sevk edildiği yerde...

Tanrım sen benim memleketimi işte bu özgürlük cennetinde uyandır.

(Çeviren: Bülent Ecevit)

Ancak Tagore'un bu duası Ecevit için gerçekleşmedi.

Türkiye, 17 Ağustos sabahı bir özgürlük cennetinde değil, bir deprem cehenneminde uyandı.

Türkiye'yi sarsan deprem gece 03.00'te olmuş, saat 04.30'da Başbakanlık'ta bir durum merkezi kurulmuş, 06.00'da ise Milli Güvenlik Kurulu kriz merkezi faaliyete geçmişti.

Ancak herkesin dikkatinin deprem bölgesine çevrildiği sırada Ankara'da başka bir skandal yaşanıyordu:

On sekiz bin kişinin yaşamını yitirdiği, kırk bin kişinin yaralandığı bu dehşet saatlerinde Başbakan Ecevit uyandırılmamıştı.

Bülent Ecevit

Biraz geç haber verildi. Yani geçse iki-üç saat... Fakat sonra yerinde gördük ki telefon irtibatı yoktu. Telefon bağlantısı kesilmişti, Ankara'yla ve Başbakanlık'la deprem bölgesi arasında bağlantı kurulamıyordu. Onun için özel kalemdeki arkadaşlar da duruma iyi teşhis koymadan bana haber vermenin doğru olmayacağını düşünmüş olabilirler.

Rahşan Ecevit

O dediğin doğru olabilir ama başkaları nasıl haber aldı? O başkası sana haber vermedi. Neyse...

Skandalın faturası başbakanı uyandırmayan yardımcısı Hüsamettin Özkan'a çıkarıldı.

Başbakanın en yakınındaki bu isim, kamuoyunun yüzünü pek sık görmediği, sesini pek az duyduğu bir kilit adamdı.

Ama adı giderek daha çok duyulacaktı.

Hüsamettin Özkan, koalisyonu oluşturan üç partinin sorunlarını çözmekte etkin rol oynayacak ama bu arada aile arasında soruna yol açacaktı.

*

Bülent Ecevit, 21. yüzyılı, hep hayallerini süsleyen bir diyarda, Hindistan'da karşıladı.

Gençliğinden beri Hint kültürüne ilgi duymuş, yazı hayatına Hint şiirleri tercüme ederek başlamıştı. O kültür, yaşam bi-

Ecevit, fikrinin anavatanında – Gandi'nin mezarı başında.

çimine büyük etki yapmıştı. İşte şimdi ilk kez, felsefi bir hacda, hissiyatının anavatanındaydı.

Tagore'un adını taşıyan üniversiteden fahri doktora unvanı aldıktan sonra yaptığı teşekkür konuşmasında Hint kültürüne ilgisinin nasıl başladığını anlattı.

On altı yaşındayken bir gün evde anne babamın elinde bir kitap gördüm. Konusunu sordum. Hintli bir ozanın şiirlerinin tercümesi olduğunu söylediler. Benim şiire ilgimi bildikleri için de okumamı tavsiye ettiler.

2000 yılı Hindistan gezisi edebî açıdan ne kadar bereketliyse tıbbi açıdan o kadar eziyetli oldu. Başbakanın yorgun ve çökük hali dikkatlerden kaçmıyordu.

40 derece sıcak altında, takım elbise içinde şeref kıtasına yürümekte zorlanıyor, hitap etmeyi unutuyor, konuşurken tek-

lıyor, kameralara elinde kalem olmadan imza atmaya çalışırken yakalanıyordu.

Heyetteki doktoru ve hemşiresi her an tetikteydi. Hep yapmak isteyip ertelediği Hindistan seferi en zorlu yolculuğu olmuştu.

Ecevit üç günlük bu yoğun geziden döndüğünde 39 derece ateşle yatağa düştü.

Ama sağlığı, o günden sonra ülke gündeminden hiç düşmeyecekti.

*

19 Şubat 2001'de resmî araçlar Çankaya Köşkü kapısından girerken onları görüntüleyen gazeteciler Türkiye tarihine geçecek bir toplantının başlayacağını farkında değildiler.

Toplantının ev sahibi, Ecevit'in önerisiyle Cumhurbaşkanlığı'na seçilen Ahmet Necdet Sezer'di.

Resmî gündeme geçilmeden Sezer, Ecevit'e, "Devlet Denetleme Kurulu'yla ilgili sözlerinizi üzüntüyle karşıladım," dedi.

Devlet Denetleme Kurulu, Sezer'e bağlıydı.

Hükümete bağlı olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan on bir bankayla ilgili dosyaları isteyip incelemeye almıştı.

İncelenen bankalar arasında Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan'a bağlı Halk Bankası da vardı.

Ecevit ise bu incelemeyi, "Denetimin denetimi mi olur?" diye karşılamıştı.

Cumhurbaşkanının üzüntüyle karşıladığı sözler bunlardı.

Ecevit bu serzenişi, "Yetkimize müdahale ediyorsunuz," diye anlatınca Sezer önündeki anayasayı Ecevit'e doğru iterek, "Ya bu anayasayı okumuyorsunuz ya okuduğunuzu anlamıyorsunuz," dedi.

Buna tepki Ecevit'ten değil, Hüsamettin Özkan'dan geldi.

Özkan, “Seni halk seçmedi, üç lider buraya getirdi. Başbakanla bu üslupla konuşamazsın, nankör!” deyip anayasa kitapçığını geri Sezer’e doğru atınca ipler koptu.

Ve Ecevit toplantıyı terk etti.

Başbakanlık’ta yaptığı basın açıklamasında hâlâ öfkeden sesi titriyordu:

Bu son derece de üzücü bir olay oldu. MGK toplantısının açılışında gündeme geçilmeden önce, kamu görevlilerinin önünde sayın cumhurbaşkanı söz alarak, son derece terbiye dışı bir üslupla bana ağır ithamlarda bulundu. Devlet geleneklerimizde yeri olmayan eşi görülmedik bir davranışta bulundu. Ya kendisine aynı üslup içinde yanıtta bulunacaktım veya terk etmek zorunda kalacaktım. Toplantıdan çıkmayı tercih ettim.

Ecevit, durumu “ciddi bir kriz” olarak tanımlıyordu.

Ancak kulislere Sezer’in asıl hedefinin Ecevit değil, sorumlu olduğu bankayı denetime aldıracağı Hüsamettin Özkan olduğu konuşuluyordu:

19 Şubat 2001: Krizi tetikleyen basın açıklaması.

Bülent Ecevit

Ciddi bir tartışmaydı o. Beni çok rahatsız eden bir tartışmaydı. Ama o anıları depreştirmeyi doğru bulmuyorum.

Rahşan Ecevit

Ben onun gibi düşünmüyorum. Kendime göre bir teşhisim vardı o konuda... Ama madem Bülent söylemek istemiyor...

Köşkte patlayan kriz, hızla siyasi alandan ekonomiye sıçradı.

Zaten önce 1999 Depremi, sonra 2000 bankacılık kriziyle sarsılan ekonomi diken üstündeydi. Başbakanın, "Ciddi bir kriz var," açıklaması yangına benzin döktü.

14,6 oranında değer kaybeden borsa çöktü, 7.6 milyar dolar tutarında yabancı yatırım ülkeyi terk etti.

Faizler yüzde 760'a fırladı.

Ve bu kartopunun çağa dönüşmesiyle Türkiye yüzde 150'lik enflasyon oranı, 800 bin işsiz ve yüzde 10'luk küçülmeyle tanıştı.

Bacayı saran yangını acilen söndürecek biri lazımdı.

Ecevit'in aklındaki kurtarıcı, gençliğinden tanıyıp güvendiği bir isimdi:

Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Kemal Derviş.

Kemal Derviş (Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı)

Kriz aslında benim sandığımdan, dışarıdan izlediğimden daha ağır, daha derin bir kriz olarak ortaya çıktı. Bunun da temel nedeni bankacılık sektöründeki gizli, birikmiş sorunlardı. Bunlar gözüküyordu rakamlarda.

Çoğu vardı fakat ancak kriz patladıktan ve biz olayı yerinde inceledikten sonra işin o boyutunun ne kadar önemli olduğunu görebildik.

Derviş hemen kolları sıvadı.

Onun ekonominin dümenine geçmesi uluslararası piyasalarda olumlu karşılanmış, IMF Türkiye'ye 20 milyar dolarlık bir kredi açacağını açıklamıştı. Türkiye'yi krizden çıkaracak para bulunmuştu ama üçlü koalisyonun dördüncü ortağı gibi hareket eden Derviş, hem koalisyon içinde hem DSP ve aile içinde sorun yaratmaya başlamıştı.

Koray Aydın

Kemal Derviş çok geniş davranıyordu. Sanki gökten zembille gelmiş, buraya konmuş, kendisini inanılmaz yetkili gören, her şeyin üstünde gören, kendisine büyük güç vehmeden bir yapıdaydı. Biz MHP'liler olarak bunu kabul edemiyorduk. Nitekim koalisyonun bitmesi ve erken seçime gitmede bunun çok büyük rolü olmuştur.

Bülent Ecevit

MHP ile hükümet ortaklığı içindeki ilişkilerimizi çok daha yumuşak bir şekilde çözmeye katkıda bulunabilirdi fakat çok sert ve kaba davranırdı. MHP'yi canından bezdirmek istedi hükümette...

Rahşan Ecevit

Belki de ortaklığı, hükümeti bozmak istiyordu.

Kemal Derviş

MHP'li bakanlar çok kısa vadeli düşünmüşler gibime geliyor. Programı ilk haftalardan sonra desteklemediler. Desteklemeyince de zaman zaman ters düştük. Ama başka çarem yoktu.

İşte tam bu aşamada, 2001'in o sıcak yazında bir Temmuz sabahı başbakan, Başkent Hastanesi kapısında görüldü.

Beş gün içinde ikinci kez kontrole geliyordu. Ama yaptığı açıklamada kendisi endişeli görünmedi:

Hayır ayrıntılı bir chek-up yapıyorlar. Eksik olmasın Sayın Prof. Haberal ve değerli çalışma arkadaşları çok ilgi gösterdiler. Çok etraflı bir chek-up yapıldı. Daha önce de biliyorsunuz Başkent Hastanesi'ne kulak ve göz için gelmiştim. O konular tabii hassas konular. O konularla ilgili incelemeler yaptılar. Her şey yerinde... Bir sıkıntı, sorunlu bir durum yok.

*

11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler'den yayılan alevler, kısa zamanda tüm dünyayı bir yangın yerine çevirecek ve Amerika'nın Irak'ı hedef almasına yol açacaktı.

Ecevit, Amerikan yönetiminin baskısına rağmen Irak Operasyonu'na Türkiye'yi katmamakta ısrarcıydı.

Bir kez daha Washington'la arası açılmıştı.

Simdi direndikçe sağlığına ilişkin söylentiler daha da yayılacak ve o da bunu Kemal Derviş'in koalisyonu bozma çabalarıyla birleştirip Amerika'nın kendisini devirmek istemesine bağlayacaktı.

Yarım asırlık siyasi kariyerinin son dönemecine girmişti artık...

4 Mayıs 2002 Cumartesi sabahı Başbakanlık'ta madencileri kabul etti. Öğleyn makamından çıkması bekleniyordu ama çıkmadı.

Az sonra binaya eşi Rahşan Ecevit geldi. Bir tuhaflık olduğu belliydi.

Bütün haberciler başbakanı beklerken, Ecevitler yan kapıdan çıktılar ve doğrudan Başkent Hastanesi'ne gittiler.

Bir çöküşün başladığı gün, o gündü.

Belinin ağrıdığını söyleyen Ecevit, Başkent Hastanesi'nin merdivenlerini iki korumasının kollarında çıktı.

Bitkin görünüyordu.

Bağırsak enfeksiyonu kapmıştı; bel ağrısının nedeni ise omur çökmesiydi. Adale zayıflamasına karşı uygulanan kortizon tedavisi kemiklerini eritiyordu.

Ziyaretine gelen Sağlık Bakanı Osman Durmuş kapıda: "Karı rahatsızlığı var... Yoğun bakımda..." deyince ortalık karıştı.

Ecevit'in doktoru Prof. Dr. Turgut Zileli bu açıklamayı hemen düzeltti: "Yoğun bakımda değil. Normal odasında tetkikleri yapılıyor, yürüyor," dedi. Artık her kafadan bir ses çıkıyordu.

Osman Durmuş (Sağlık Bakanı)

Sayın başbakan uyuyordu, uyutulmuştu. Dolayısıyla benim söylediğim tıbben doğrudur ama doktorunun ertesi günkü açıklaması talihsizdir. "Başbakan yoğun bakımda değildir, yarın saat 15.00'de çıkacak." Sonra? Yedi gün sayın başbakan; hemşire, doktor ihtimamından uzak, evinde yaşatılmıştır. O yaş grubundaki, anestezi verilen bir insanın hiç değilse 48 saat hastanede takibi gerekirdi. Bu da o açıklamayı yapan sorumlu hekimin hatasıdır. Kıdemlimizdir, ağabeyimizdir ama yanlış yapmışlardır.

Ecevit, o gün hastane çıkışında, "Sorun sayılacak bir durum yok. Geçici bir gaz sorunuyla karşılaşıldı. Bunun da birkaç gün içinde geçeceğine inanıyor doktorlarımız. O bakımdan kaygı duyulacak bir sorun yok. Belki birkaç gün evde dinlenmem gerekir, duruma göre..." dedi.

Evde birkaç gün değil on iki gün kaldı. On iki gün sonra ağrılar içinde yeniden hastaneye getirildi. Evde dengesini kaybetmiş ve masaya çarpmıştı. Bu kez teşhis, kaburgada kırık ve sol bacakta damar iltihabıydı.

78. yaş gününü Başkent Hastanesi'nin 709 numaralı odasında kutladı. Partide eşi Rahşan Ecevit, doktorlar ve küçük bir hasta vardı.

Ecevit, Başkent Hastanesi penceresinde.

On günlük tedaviden sonra taburcu olurken Başkent Hastanesi'ni ve Rektör Prof. Dr. Mehmet Haberal'ı övdü, "Ben iyileştim," dedi, ama konuşması ve merdivenlerden inışı, bunun tekzi-bi gibiydi.

Başbakan hastaneye girdikçe iyileşeceğine daha da kötüle-şiyor, bu da soru işaretlerini artırıyordu.

Başkent Hastanesi'ndeki doktorları, işine gitmesini, uzun süreli toplantılara katılmasını, hatta yataktan kalkmasını kesin-kes yasaklamışlardı.

Ecevit ise kendini iyi hissediyor, evde gezip dolaşıyor, basın toplantıları ve kabuller yapıyor, doktorlar geleceği zaman ise gönülleri olsun diye pijamalarını giyip yatağa giriyordu.

2002 yazında en az yedi-sekiz ay daha yatakta kalması ge-rektiği söylenip de, "Çekilsin artık," kampanyası başlatılınca Rah-şan Ecevit bu işte bir tuhafılık olduğunu düşündü:

Rahşan Ecevit

Orada merak edilen konu Ecevit'e yanlış tedavi mi yaptılar? Hayır, Ecevit'e orada yanlış tedavi yapmadılar. Sadece orada bazı kimseler Bülent'e, çok aylara yayılan bir dinlenme gereksinimi telkin ettiler. Bu demek oluyordu ki en aşağı böyle yedi-sekiz ay dümdüz yatacak. Oysa bir partinin genel başkanı yedi ay yatarsa onun siyasi hayatı biter.

Osman Durmuş

Başbakanımızın eşi tedirgindi, endişeliydi. Ve müdahil olan insanlara karşı da kuşkulu bir tavrı vardı. Geriye dönüp baktığımda, bugün hekimler açısından değilse de siyasal yaklaşım bakımından Rahşan Hanım'a hak verir duruma geldim.

Başkent Hastanesi'ni Hüsametdin Özkan tavsiye ettiği için Rahşan Ecevit, Rektör Mehmet Haberal ile Hüsametdin Özkan arasında bir işbirliği olduğundan kuşkulanıyordu. Eşini olduğundan daha sağlıksız göstererek devre dışı bırakmaya çalıştıklarına inanıyordu.

Rahşan Ecevit

Aslında birilerinin başbakanlıkta gözü vardı. Onu yapamayınca örgütü ele geçirmek istedi. Oysa örgüt de benim elimdeydi. Ben de ona izin vermedim.

O aşamada Rahşan Ecevit duruma el koydu.

Ecevit'in önce doktorları değiştirildi, sonra hastanesi, ilaçları, tedavisi...

Bu değişikliklerden sonra Ecevit ayaklandı ve 10 Temmuz 2002'de, tam altmış yedi gündür gidemediği Başbakanlık'ta yeniden göreve başladı.

Osman Durmuş

Daha sonra sağlığı teslim edilen Dr. Mücahit Bey, tıbbın en basit kuralını yapmıştır. "Faydalı olamıyorsan zararlı olma." Dolayısıyla ilaçları kesmiştir. İlaçların kesilmesi başbakanın yeniden sağlığına kavuşmasını sağlamıştır.

Doktorlardan sonra, tasfiye sırası Hüsamettin Özkan'a geldi.

Başbakanlığı süresince Ecevit'i gölgesi gibi takip eden ve "başbakanın gizli kasası", "sağ kolu", "sırdaşı" denilen Özkan, hastalığı süresince başbakana bilgi aktarmamak ve onu yeterince savunmamakla suçlanıyordu.

Ecevit'le son görüşmesine elinde bir çantayla geldi. İçinde başbakana ait bütün özel dokümanlar vardı. Bir saatlik görüşmeden sonra, "Sayın başbakandan siyasette duygusallığa yer olmadığını öğrendim," dedi ve istifa etti.

Özkan'ın istifasıyla DSP'de büyük bir çözülme başladı. Altısı bakan altmış üç milletvekili Özkan'ın peşinden istifa etti. İktidar partisinin yarısı eriyip gitmişti:

Rahşan Ecevit

Ecevit'ten kurtulamayacaklarını görünce elinden grubu almak istediler. Ama o istedikleri de tam gerçekleşmedi. Tam yarıdan bölünmüş oldu. Ne onlara yaradı ne bize...

Sıra Kemal Derviş'teydi. Başbakanın bizzat Türkiye'ye gelmesini istediği Derviş, koalisyonun ve ailenin istenmeyen adamı olmuştu.

Mayıs ortasında yaptığı seçim çağrısına Ecevit büyük tepki gösterdi:

Bülent Ecevit

Ekonomik ortamı karıştırıcı konuşmalar yapmaya başladı. Bu, tabii beni çok rahatsız etti. Sonra bildiğiniz gibi DSP meclis grubunun bölünmesinde çok etkili bir rolü oldu. Sanırım iyi bir iktisatçı ama iyi bir siyasetçi sınavı vermediğini düşünüyorum.

Kemal Derviş

Orada haklı olabilir. Ben kendimi daha çok bir iktisatçı olarak görüyorum. Siyaseti çok sevdiğim veya iyi bildiğim konusunda iddialı değilim.

Kemal Derviş'in hükümetten kopan Hüsamettin Özkan ve İsmail Cem'le "troyka" adını verdikleri üçlü bir oluşum için görüşmeleri, bardağı taşıran son damla oldu. DSP'den "seçimini yap" çağrısı gelince o da istifa etti.

Rahşan Ecevit

Bence karanlık bir kimseydi.

Bülent Ecevit

Onun belli ki başka bir amacı da varmış.

Rahşan Ecevit

Bir siyasi amacı varmış herhalde. Onu gerçekleştirip yok oldu.

Kemal Derviş

DSP maalesef öyle kendi içinde barışık, rahat bir parti değildi. Rahşan Hanım, Hüsamettin Bey'le görüşmüyordu. Bu gerginliktir DSPyi esas bölen.

Bülent Ecevit

Sonradan garip bir şekilde siyasete yöneldi. Bunda dış etkiler oldu mu, Amerika'dan gelen telkinler oldu mu, olmadı mı bilemiyorum. Şu bir gerçek ki gereğinden çok daha fazla, çok sık Amerika'ya gidip geliyordu. Bu kadar sık gitmesine gerek yoktu aslında...

Kemal Derviş

Komplo teorileri Türkiye’de çok geçerli. Yani öyle bir şey yok tabii... Amerika ne yapmak istedi, ne yapmak istemedi, ondan da emin değilim.

Yine aynı şey olmuş; Ecevitlerin CHP’den aldıkları dersle kılı kırk yarararak kurduğu DSP de iç bölünme nedeniyle dağılmıştı.

Karıkoca yine yalnızlardı.

Bu kargaşa içinde ekonomiyi kısmen toparlamayı ve AB’ye uyum yasalarını çıkarmayı başaran hükümet, mecliste azınlığa düşmüştü.

Ecevit’in, “Seçim felaket olur,” uyarısına ortakları kulak asmadı. Ve meclisten toplu intihar kararı çıktı.

O sonbahar, Ecevit, hayatının son seçim kampanyasındaydı. Bir zamanlar üzerinden meydanları titrettiği seçim otobüsüne asansörle çıkabiliyor ve çelik korseler yardımıyla, güçlkle ayakta durabiliyordu. Ama meydanlar hiçbir şey değişmemiş gibi, “Halkçı Ecevit!.. Halkçı Ecevit!..” diye bağıırıyordu.

3 Kasım gecesi sonuçlar açıklandığında partililer tepki gösterdi. Üç yıl önce yüzde 21’le iktidar olan DSP’nin oyu yüzde 1.5’a düşmüştü.

Ecevit’in yorgun bedeni, dağılmış bir partiyi bu kadar taşıyabilmişti.

Artık devam edecek halde değildi. Çekilme vakti gelmişti. Siyaseti bırakacağını açıkladı.

Emektar Erica’sını ODTÜ Teknoloji Müzesi’ne armağan etti. Müzeli olan daktilosuyla vedalaşırken altmış yıllık bir yoldaşından ayrılır gibiydi.

Son kurultay toplandığında Ecevit veliahtını işaret etmişti.

Şimdi uğruna bir ömür verdiği siyaset, ona son bir saygı duruşunda bulunacaktı.

Artık ağırlaşan adımların, birbirine karışan kelimelerin önemi yoktu.

Bülent Ecevit, "veda kurultayı"nda eşinin yardımıyla oy kullanıyor.

Genel başkan kürsüye geldiğinde yine lafa o siyaset yolunu birlikte koştukları eşine teşekkürle başladı.

DSP, Ecevit'i bir veda şarkısıyla, "Gözün arkada kalmasın," diye uğurladı.

Salonda sadece hüznün vardı.

Ecevit, genel başkan olarak girdiği salondan, emekli siyasetçi olarak çıktı.

Yarım asırlık bir uzun yürüyüşün sonuna gelmişti.

Şimdi gençlik düşlerine dönmenin zamanıydı...

Siyasetin lacivert takım elbisesinden soyunur soyunmaz, eşiyile birlikte nicedir hasretini çektiği doğaya döndü Ecevit...

Büyük bir mal varlıkları yoktu. Miras bırakabilecekleri çocukları da...

Hatta denilebilir ki, omuz omuza koştukları o kalabalık yolun sonunda birbirlerinden başka kimseleri yoktu.

Bir zamanlar çocuksu bir neşeyle üzerinde kaydıkları gölün kenarında güneşle, yeşille, sükûnetle hasret giderdiler.

Zamanın değirmeni çok şeyi öğütmüş, değiştirmiş, çözmüş ama Türk siyaset tarihine geçen bu ikilinin ellerini çözememişti.

Elli yılı siyasette geçmiş seksen yıllık ömrünün sonbaharında bir göl kenarında eşiyile gezinirken Ecevit'in bedeninde yılların yorgunluğu vardı.

"Umudumuz" yazılı o dağlar, ismini haykırarak dolup taşan meydanlar, bitip tükenmeyen yollar, konvoylar, darbeler, mahkemeler, hapishaneler, seçimler siyasetin katılımıyla şiirin hayal dünyası arasında gidip gelmeler...

Hepsi ama hepsi geride kalmıştı artık...

Şimdi, Karaoğlan için gitme vaktiydi:

Artık gidiyorum.

Beni uğurlayın kardeşlerim...

Hepinize eğilerek ayrılıyorum.

Yalnız sizin son ve nazik sözlerinizi bekliyorum.

Uzun zaman komşuluk ettik ama verebildiğimden çok aldım.

Şimdi gün ağardı, karanlık köşemi aydınlatan lamba söndü.

Bir davet geldi ve ben yol için hazırım.

Bu ayrılış gününde bana bol şans dileyin arkadaşlarım!

Beraberimde ne götüreceğimi sormayın.

Seyahatime boş eller ve ümideden bir kalple çıkıyorum.

Gitanjali

(Çeviren: Bülent Ecevit)

(Fotoğraf: Can Dündar.)

KAYNAKÇA

- Akar, Atilla, *Öteki DSP*, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Altuğ, Kurtul, "Umudun Tükenişi" *Tercüman*, 1979.
- Altuğ, Kurtul, *Umudun Tükenişinde Son Perde*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Arcayürek, Cüneyt, *Hapishanedeki Ecevit*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.
- Arcayürek, Cüneyt, *Büyüklerle Masallar Küçüklerle Gerçekler* (3 Cilt), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999-2000.
- Arcayürek, Cüneyt, *Demokrasi Dönemecinde Üç Adam: Büyüklerle Masallar Küçüklerle Gerçekler*, (1. Cilt) Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.
- Bilâ, Fikret, *Phoenix: Ecevit'in Yeniden Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul, 2001.
- Bilâ, Hikmet, *CHP*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.
- Bildirici, Faruk, *Kuzum Bülent*, Doğan Kitap, İstanbul, 2000.
- Birand, Mehmet Ali, Rıdvan Akar, Hikmet Bilâ, *12 Eylül: Türkiye'nin Miladı*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.
- Cemal, Hasan, *Tank Sesiyle Uyanmak: 12 Eylül Günlüğü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.
- Çalışlar, Oral, *Liderler Hapishanesi: Ecevit, Erbakan ve Türkeş ile Cezaevi Günleri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- Çetingöleç, Mehmet, *Rahşan*, Sabah Kitapları, İstanbul, 2000.
- Doğan, Yalçın, *Dar Sakakta Siyaset*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Duru, Orhan, *Ecevit'in Çilesi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1995.
- Ecevit, Bülent, *Ortanın Solu*, Kim Yayınları, Ankara, 1966.
- Ecevit, Bülent, *Bu Düzen Değişmelidir*, Tekin Yayınevi, Ankara, 1968.
- Ecevit, Bülent, *Atatürk ve Devrimcilik*, Tekin Yayınevi, Ankara, 1973.
- Ecevit, Bülent, *Karşı Anılar*, Tekin Yayınevi, Ankara, 1991.
- Ecevit, Bülent, *Elele Büyüyük Sevgiyi*, Sistem Ofset, İstanbul, 1997.

- Gülcan, Yılmaz, *Cumhuriyet Halk Partisi: 1923-1946*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.
- Güneş, Turan, *Araba Devrilmeden Önce*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983. *Hürriyet* gazetesi arşivi.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Sosyal Demokrasi: Türkiye ve Partileri*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993.
- Kayra, Cahit, *1938 Kuşağı: Olaylar, İnsanlar, Anılar*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Koloğlu, Orhan, *Kim Bu Ecevit?*, Boyut Kitapları, İstanbul, 2001.
- Kurt, Süleyman, *Bir Karaoğlan Efsanesi: Bülent Ecevit*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Kürkoğlu, Celal, *DSP Olayı: Ecevit Efsanesinin Sonu*, Onur Yayıncılık, Ankara, 1988.
- Milliyet* gazetesi arşivi.
- Sağlam, Kayhan, *Ecevit Olayı: Bir Başbakanın Doğuşu (2 Cilt)*, Belge Yayınları, İstanbul, 1974.
- Tokatlı, Orhan, *Kaybolan Yıllar: 1961-1973*, Doğan Kitap, İstanbul, 2000.
- Toker, Metin, *İnönü'nün Son Başbakanlığı: 1961-1965*, "Demokrasinin İsmet Paşa'lı Yılları (1961-1965)" dizisi, Cilt: 6, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.
- Yağız, Süleyman, *Ecevit Hep Haklı Çıktı*, Fast Yayıncılık, İstanbul, 1997.

